ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ރައްޔިތެއްކަމުގައިވާ
މުޙައްމަދު ނަޝީދު

އާއި

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ސަރުކާރާ

ދެމެދު އޮތް މައްސަލައިގެ

އަސާސްތަކާއި ހެކީގެ މަޤުބޫލިއްޔަތާގުޅޭ ދިވެހި ސަރުކާރުން ހުށަހެޅި ފާހަގަކުރުންތަކުގެ ރައްދު:

އޮޕްޝަނަލް ޕްރޮޓޮކޯލް ޓު ދަ އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޮވެނަންޓް އޮން ސިވިލް އެންޑް ޕޮލިޓިކަލް ރައިޓްސްގެ

ދަރުން އެކުލަވާލާފައިވާ

އެކުވެރި ދައުލަތްތަކުގެ

ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީ

ކޮމިޔުނިކޭޝަން ނަންބަރު. 2851/2016

ހުށަހެޅީ:

ޖެރާޑް ގެންސާ އާއި ނިކޯލާ ސެންޓިއާގޯ

January 16, 2018

ބައިތައް

I. މައްސަލައިގެ ފަސްމަންޒަރު އަދި މި މައްސަލައަށް ހަމަ މިސާލިތު ރިޢާޔަތްކުރުމަށް ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީގައި އުފުލުން 4

II. ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކާދެކޮ ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ރައްދުގެ ދީބާޖާ 4

III. މުޙައްމަދު ނަޝީދު ބަންދުކުރި މައްސަލައިގައި އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޮވެނަންޓް އޮން ސިވިލް އެންޑް ޕޮލިޓިކަލް ރައިޓްސްގެ 9 ވަނަ މާއްދާއާއި 14 ވަނަ މާއްދާއަށް އުރެދުން 7

A. ކުށެއްނެތް މީހެއްކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުމުގެ ޙައްޤު ގެއްލިފައިވުން 9

B. ބިޔަބަ ކޯޓު އަމުރަކާނުލައި ހައްޔަރުކުރުން 10

C. ފަނޑިޔާރުންގެ މުސްތަޤިއްލުކަމާއި ވަކި ފަރާތަކަށް ނުޖެހުމުގެ އުސޫލު ނެތުން 12

i. މައްސަލަބެލި ބެންޗް ފަނޑިޔާރުންނަކީ ޤާޟީ އަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރެވުނުއިރު އެކަން ދުށް ޝާހިދެއްކަމުގައިވާތީއާއި، މި މައްސަލާގައި އެ ފަނޑިޔާރުން ސަރުކާރާ އެއްކޮޅަށް ބައިވެރިވެފައިވުން 13

ii. މައްސަލަބެލި ފަނޑިޔާރުންނާއި މި ހާދިސާގައި ޝާހިދަކަށް ވުމުންކަމަށް ބުނާ ފާހަގަކޮށްފައި ގޮތް އަދި ޗާޖު ގުޅުންހުރި ގޮތުން 14

iii. ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ފަނޑިޔާރުން ގެންގުޅުނު ތަޢައްޞުބީ ސުލޫކު 16

iv. ”ޝާހިދަކުވުން“ ކަމަށްބުނާ ޤާޟީ އަބްދުﷲ މުޙައްމަދުގެ ނުފޫޒު ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގައި ހުރުން 16

v. ހައްޔަރުކުރުމުގައި އެއްވެސް ޤާނޫނީ އަސާސެއް ނެތުން 17

D. އިސް ޕްރޮސިކިއުޓަރ ވަކި ފަރާތަކަށްނުޖެހިހުރުމާއި ވަކިބާވަތަކަށް ޚާއްޞަ ދަރުބާރާއި ހުށަހެޅިފަރާތުގެ މައްސަލަ ކުރުން 23

E. ދިފާޢުއަށް ތައްޔާރުވުމަށް ވަސީލަތްތަކާއި ވަގުތު ނުދިނުން 24

i. ހައްޔަރުކުރުމާއި ޝަރީޢަތް ފެށުމާދެމެދު އޮތް 20 ދުވަސް ވޭތުވުން 24

ii. އާ ދަލީލުގެ ޚަބަރު އެންގި ދުވަހާ ވިދިގެން އައި ދުވަހު މައްސަލައިގެ އިބްތިދާއީ އަޑުއެހުން ބޭއްވުން 25

iii. ޝަރީޢަތް ގެންދިޔަ ސްޕީޑުން 26

iv. ހެކިތަކަށް ވާސިލުވުން، ނަޝީދާއި އޭނާގެ ވަކީލުންނަށް މަނާކުރުން 27

v. ވަކީލުންގެ ހާޒިރުކަމުގައި މައްސަލަ ހިންގުން 28

F. ހެކިތަކާއި ހެކިވެރިން ހުށަހެޅުމުގެ ޙައްޤަށް އަރައިގަތުން 28

G. ހެކިވެރިން ކްރޮސް އެގްޒޭމިން ކުރުމުގެ ޙައްޤަށް އަރައިގަތުން 31

H. ވަކީލެއްގެ އެހީ ހޯދުން މަޙްރޫމުކުރުން 32

I. ޢާންމުންނަށް ހުޅުވާލެވިފައިވާ އަޑުއެހުމެއް ނެތުން 33

J. އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤު ނިގުޅައިގަތުން 35

IV. މުޙައްމަދު ނަޝީދު ބަންދުކުރި މައްސަލައިގައި އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޮވެނަންޓް އޮން ސިވިލް އެންޑް ޕޮލިޓިކަލް ރައިޓްސްގެ 19، 22 އަދި 25 ވަނަ މާއްދާއަށް އުރެދުން 37

A. ޚިޔާލުފާޅުކުރުމުގެ މިނިވަންކަމަށް އަރައިގަތުން 38

B. ޖަމާޢަތްތެރިވުމުގެ މިނިވަންކަމާއި ސިޔާސީ ގޮތުން ބައިވެރިވުމުގެ މިނިވަންކަމަށް އަރައިގަތުން 39

C. ސިޔާސީގޮތުން ބައިވެރިވުމުގެ ޙައްޤު ނިގުޅައިގަތުން 41

V. މުޙައްމަދު ނަޝީދު ބަންދުކުރި މައްސަލައިގައި އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޮވެނަންޓް އޮން ސިވިލް އެންޑް ޕޮލިޓިކަލް ރައިޓްސްގެ 22 އަދި 25 ވަނަ މާއްދާއަށް އުރެދުން 42

VI. ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކުގެ ބައެއް ވަކިވަކި ޕެރެގްރާފްތަކަށް ރައްދު ދިނުން 43

ނިންމުން 44

I. މައްސަލައިގެ ފަސްމަންޒަރު އަދި މި މައްސަލައަށް ހަމަ މިސާލު ރިޢާޔަތްކުރުމަށް ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީގައި އެދުން

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކުރީގެ ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާ މުޙައްމަދު ނަޝީދު ("ހުށަހެޅިފަރާތް")، 7 އޮކްޓޫބަރު 2016 ގައި، އޮޕްޝަނަލް ޕްރޮޓޮކޯލް ޓު ދަ އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޮވެނަންޓް އޮން ސިވިލް އެންޑް ޕޮލިޓިކަލް ރައިޓްސް (އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރު)ގެ ދަށުން އެކުލަވާލެވިފައިވާ އ.ދ.ގެ ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީއަށް ޝަކުވާ ހުށަހެޅުއްވިއެވެ. އެ ޝަކުވާގައި ތުހުމަތުކުރައްވާފައިވަނީ، އޭނާ ދިވެހި ވެރިކަމަށް ކުރިމަތިލެއްވުމުގެ ފުރުޞަތު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސަރުކާރުން ("ސަރުކާރު") ހުއްޓުވާފައިވާކަމަށެވެ. އޭގެ އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 25 ވަނަ މާއްދާ (ސިޔާސީ ގޮތުން ބައިވެރިވުމުގެ ޙައްޤު) އާއި، 22 ވަނަ މާއްދާ (ޖަމްޢިއްޔާތަކާއި، ޖަމާޢަތްތަކުގައި ބައިވެރިވުމުގެ ޙައްޤު) އާ ޚިލާފަށް، ޤާނޫނީ ހަމަހަމަކަމެއްނެތް ޝަރީޢަތްތަކަށް، އޭނާގެ މައްސަލަތައް ކުށް ސާބިތުކުރުން، ބުނެވުނުން، ސިޔާސީ ޖާތީއްމުއްގެ މަޤްޞަދުގައި ނުހުންނަވާފައިވާ ކަމަށް ހަރުގައިވާ ކަމުގައެވެ.

މި ހުށަހެޅުމާ ވިދިގެން، މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ މައްސަލައިގެ އަސާސްތަކާއި ހުރިގެ މަޤްބޫލިއްޔަތާމެދު ދިވެހި ސަރުކާރުން ހުށަހެޅި ފާހަގަކުރުންތަކުގެ މައްޗަށް ރައްދެއް ތަފްޞީލީ ބަޔާންތަކެއް ފޮނުވުމަށް އ.ދ. ގެ އިންސާނީ ޙައްޤުތަކާބެހޭ ހައި ކޮމިޝަނަރގެ އޮފީހުން، 18 ޖަނަވަރީ 2017 ގައި އެދިވަޑައިގަތެވެ. އ.ދ.ގެ ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީގެ އޮފީހުގެ މުވައްޒަފުންގެ ތަކުރާރުކޮށްވެސް، މި ރައްދު ފޮނުވުމަށް ދިވެހި ސަރުކާރަށް ދޭން 19 ފެބްރުއަރީ 2018 ކަމުގައިވިއަސް، މި ރައްދު އަވަހަށް ހުށަހެޅުމަށް މިވަނީ 2018 ގެ މާޗް-އޮގަސްޓުގެ ސެޝަންސަށް މި މައްސަލަތަކުގައިވާ ކޮމިއުނިކޭޝަން ނަންބަރު 2851/2016 ބަލައިދިނުމަށް ފާހަގަކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ.

މިފަދަ ކޮމިއުނިކޭޝަންގެ މައްސަލަ އ.ދ.ގެ ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީން ރިޢާޔަތްކުރުމަކީ، މި ފަހަރުގެ ސެޝަނުގައި، މި މައްސަލައަށް އެ ކޮމިޓީން ބައްލަވައި ފާސްކުރެއްވުންތަކުގެ ގަރާރަކާއި ދުރުގައި ނުވިއަސް، ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ދުރަށް އިލްތިމާސްކުރެއްވި އެދުން ފަސްކުރުމަށް މި ސެޝަނުގައި ފަސްކުރުމަށް ފޯރުކުރުން، ކޮންމެއަކަސް ކަމަށެވެ. އޭރު، ނަޝީދު ނިސްބަތްވާ ދިވެހި ރައްޔިތުންގެ ޑިމޮކްރެޓިކް ޕާޓީ (އެމް.ޑީ.ޕީ)ގެ ރިޔާސީ ޕްރައިމަރީ ބޭއްވި 2018ގައި ބާއްވައިގެން ކަނޑައެޅުއްވާފައިވާތީއެވެ. އަދި ރާއްޖޭގެ ރިޔާސީ އިންތިޚާބު 2018 ސެޕްޓެމްބަރު މަހު އޮންނާނެކަމަށް ވަގުތުކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ.

އ.ދ.ގެ ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީން މިކަމާމެދު ރައްދުއް ނުދެއްވާ ފަސްކޮށްލެއްވިނަމަ، އޭގެ ނަތީޖާއަކަށް ވާނީ، ހިނގަމުންދާ ކޮންކަމެއް އަދާލަތުގެ މި މަރުޙަލާ ކައްސާލައިގެން ދިއުމެވެ. އަދި ނަޝީދަށް މި ފަހަރުގެ ރިޔާސީ އިންތިޚާބުގައި ކުރިމަތިލެއްވުމުގެ ފުރުޞަތު މަހުރޫމުވުން، އަސްލުގައި 5 އަހަރު ފަހުން އޮންނަ އިންތިޚާބަށް ދުރުކުރެވުން ޖެހުނެވެ.

II. ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކާމެދު ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ ރައްދުގެ ޚުލާޞާ

ތިރީގައި ނުހަނު ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަދައިން، ނަޝީދު ހައްޔަރުކުރުމާއި، އޭނާގެ މައްސަލަ ޝަރީޢަތްކުރުމާއި، އޭނާގެ މައްސަލަ ކޯޓުން ސާބިތުކުރުމާއި، ބަދަލުކުރުމާއި، ޖަލަށްލުމާއި ދިވެހިރާއްޖެއިން ބޭރުވުމާއި، އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 9 ވަނަ މާއްދާ (ޙުއްރިއްޔަތާއި ރައްކާތެރިކަމުގެ ޙައްޤު)، 14 ވަނަ މާއްދާ (ޝަރީޢަތްކުރުމުގައި ހަމަހަމަ "ޑިއު ޕްރޮސެސް" އެއް ލިބިދިނުމުގެ ޙައްޤު)، 25 ވަނަ މާއްދާ (ސިޔާސީ ގޮތުން ބައިވެރިވުމުގެ ޙައްޤު) އާއި، 22 ވަނަ މާއްދާ (ޖަމްޢިއްޔާތަކާއި، ޖަމާޢަތްތަކުގައި ބައިވެރިވުމުގެ ޙައްޤު)، މި ޙައްޤުތަކާ ޚިލާފުވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން، މުޙައްމަދު ނަޝީދު، ދިވެހި ވެރިކަމަށް

ކުރިމަތިލެއްވުމުގެ ފުރުޞަތު ދިވެހި ސަރުކާރުން ހުއްޓުވާލައިފައި، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޖަލްސާގެ މަޤްޞަދުގައި ނުހުށަހެޅުނު ގޮތް ހަދާފައި އޮތުމަކީވެސް އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 25 ވަނަ މާއްދާއާއި 22 ވަނަ މާއްދާއާ ހިލާފު ކަމެކެވެ.

މި މައްސަލައިގައި ދިވެހި ސަރުކާރުން އަދާކުރައްވާ ވަކީލު އިޙްތިރާމްކުރަނީ ކުރިމަތިލެއްވުމުގެ ކުރިން، ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ދިފާޢުތަކާ އާންމު ސިޔާސީ ކަންކަން ބަލައިގަތުމެވެ.

ފުރަތަމަ ކަމަކީ، ސަރުކާރުގެ ރައްދުގެ ދިގު ތަފްޞީލުގެ ހަމައެކަނި ބޭނުމަކީ މައްސަލައިގެ މައުޟޫޢީ ކަންކަމުގެ ބޭރުން ސަލާމަތުކަން ގެނައުންކަމުގައި ދެކެން ޖެހޭ އޮތުމެވެ. މިގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ އާންމު ސިޔާސީ މަސްއަލަތަކާ ކަމާގުޅޭ އަމަލު ވާހަކައެއް ދެއްކުން ދެކުނުގައިވެއެވެ. މިސާލަކަށް ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކުގެ ޕެރެގްރާފު 10 ން 31 އަށް ލިޔެފައި އޮތީ، ނަޝީދު ރައީސްކަމުގައި ހުންނެވިއިރުގެ ބަޔާނާ ހިލާފު ކަމުންދޭ މައުލޫމާތެވެ. ހަމައެކަނި ބޭނުމަކީ ފައިދާނުކުރަނިވި އަސްލުގައި ޙައްޤު ދައްކުވައިދިނުމެވެ.

ދެވަނަ ކަމަކީ، ނަޝީދުގެ މައްޗަށް ދައުވާކުރި ކުށް، އޭނާގެ މައްޗަށް ސާބިތުވެފައިވާ ކުށުގައި ސަރުކާރުން ބާރު ބުނުމެވެ. މިއީ ބަދަލުކުރެވިދާނެ އެހެން އެ ދައުވާގެ މައިގަނޑު އަސާސަކީ "ގަދަކަމުން މީހަކު ފޮރުވުމުގެ ޖަރީމާ"ގެ ހަމަލާތައް ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ކުރިމަތިކުރަން ތުހުމަތުކުރެވިފައިވާއިރު، ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުމުން ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އަމުރުކުރުމުގެ މުޢާމަލާތު ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ހުކުމް ނުކުރެވޭނެ ކަމަށް ނަޝީދުގެ ހުއްޖަތުގައި ނުވެއެވެ.

ތިންވަނަ ކަމަކީ، ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ޝަކުވާގައި ހެއްކާއި ސާބިތުކޮށްދިނުމުގައިވާ ކަންކަން، އެއްވެސް ދަލީލުތަކެއްނެތި ވަކިކަމަކާ އިންކާރުކުރުމަކުން ސަރުކާރުން ދުރުހެލިކަމުގައި ވެއެވެ.

ހަތަރުވަނައީ، ސަރުކާރުން ހުށަހެޅި ރައްދުގައި، ސަރުކާރުގެ ކުރިވެރިކަން ދިމާއަށް ފުރުޞަ އިތުރުމަޢުނާ ހުރުމެވެ. މި ކަމުން އިތުރަށް އިތުބާރު ގެއްލުނީ ހުރީ ސަރުކާރުގެއެވެ. މި އިޖުތިމާޢަތު ބެލެވުމުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވާނީ، މުސްތަޤުބަލް ބަދުނާމުކަން އެ އިޖުތިމާޢީ ގޮތްތަކުން ޖެހިލުންވުމެވެ.

ފަސް، ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކުގެ ޕެރެގްރާފު 51 ން 53 އަށް ބަލައިފިނަމަ، ނަޝީދު ހައްޔަރުކުރުމާއި، އޭނާގެ މައްޗަށް ޝަރީޢަތްކުރުމާއި، އޭނާގެ މައްޗަށް ހުކުމްކުރުމާއި، ޖަލަށްލުމުގެ މައްސަލަ de novo މައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި އަލުން ބެލުމަށެވެ. ނަމަވެސް ހަމަ މި ކަންކަން ވަނީ، އދ.ގެ ވޯކިންގ ގްރޫޕް އޮން އާބިޓްރަރީ ޑިޓެންޝަން ("ވޯކިންގ ގްރޫޕް") އަށް ހުށަހެޅިފައެވެ. އަދި އެ ހުށަހެޅުމަށް ދިވެހި ސަރުކާރުން 111 ބަޔާނާއި 48 ޖަދުވަލު އެކުލެވޭ ތަފްޞީލީ ހުށަހެޅުމެއް، ނުހަނު ގަދަފަދަކަމާއެކު ޖަވާބުދެއްވައިފިއެވެ. އޭގެ ފަހުން، 15 ސެޕްޓެމްބަރު 2015ގައި، ވޯކިންގ ގްރޫޕުގެ ރައުޔު ނަންބަރު 33/2015 އިން ނިންމާފައިވޭ، ހުކުމް ފަރާތްތަކުގެ މިނިވަންކަން ހިފެހެއްޓިފައިވަނީ ޔުނިވާސަލް ޑިކްލަރޭޝަން އޮފް ހިއުމަން ރައިޓްސްގެ 9، 10، 11، 19، 20 އަދި 21 ވަނަ މާއްދާއާއި އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޮވެނަންޓް އޮން ސިވިލް އެންޑް ޕޮލިޓިކަލް ރައިޓްސްގެ 9، 14، 19، 22 އަދި 25 ވަނަ މާއްދާއާ ހިލާފުވާކަމަށާއި، އޭނާ ބަންދު ކުރެވިފައިވާ ޤާނޫނީ ގޮތުން ބޭރުން ކަމާއި އެކަންކަމުން މިކަމާ ވޯކިންގ ގްރޫޕުން ކަނޑައަޅާފައިވާ އެއްވެސް

ހަމައެކަނި ހައްލުކުރުމުގައި ދިނުމުގައި ބޭނުންކުރާ ބެހިފައިވާ ކެޓަގަރީ 1، 2، 3 އަދި 5 ވަނަ ކެޓަގަރީއަށް ފެތޭ މައްސަލައެއްކަމަށެވެ.

ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޝަންގެ އަމިއްލަ އިޖްތިހާދުގެ ދަށުން މި މައްސަލަ (އަންހެނާ) މުޅިން ބަލާނުލާކަމުގައި ބެލެވުނަސް، މި މައްސަލައަކީ އަރާރުންމަތް ބަޔާނުކުރުނު ބައިނަލްއަޤުވާމީ މުއައްސަސާތަކުގެ އިލްޒާމް، ބައިނަލްއަޤުވާމީ އުސޫލު މުޖުތަމަޢު ޖަމާޢަތްތަކުންނާއި، ބޭރުގެ ސަރުކާރުތަކުންނާއި، އަދިއްޔާ ޖަމްޢިއްޔާތަކުން ނުހަނު ބޭރުން، ދިރާސާކުރެވިފައިވާ މައްސަލައެއްކަމުގައިވެސް، ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޝަން މި މައްސަލައާމެދު ރަސްމީ ފާސްކުރުމުގެ ރަސްމީ ވަސީލަތްތަކުގެ ޖާގަ ދިވެހިސަރުކާރަށް ފައިދާ ނުލިބޭނެކަމުގައި އެންގިދިނުމަށެވެ. އެ ފަދަ ޖާގައެއް ދިވެހިސަރުކާރަށް، ދިވެހިސަރުކާރުގެ މައިގަނޑު ވަޒަނުތަކު ހާސިލުވާނެއެވެ. އޭގެ 2018 ގެ އޮގަސްޓްގައި އޮންނަ އިންތިޚާބުގައި މުޅިއްމަށް ނަޝީދަށް ރައީސްކަމަށް ކުރިމަތި ނުލެވޭނެކަމަށް ހުށަހެޅިއެވެ.

ދިވެހިސަރުކާރުގެ ޤަވާއިދުތަކާއި ގެޒެޓުން، އަދި ސަރުކާރުން އެދުނު ގެޒެޓުން، މި ރައްދުގައި އަޅުވަނީ މަޖިލީހުގެ ޖާމިޢާއިން ކުރިއަށް ގެންދެވުނު ބޮޑު ކުރިއެރުންތަކެކެވެ. އަދި ޕާލިމެންޓް މެންބަރުން ރައްޔިތުން އިޤުތިޞާދީ ތަރައްޤީ މަސްއޫލިއްޔަތު ހިއްސާ ކުރިއަށް ގެންދިޔައެވެ. އަދި ދިވެހިސަރުކާރުން ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޝަނަށް ހުށަހެޅި ޤަވާއިދުތަކުގެ ރަނގަޅު ރިޕޯޓަކެވެ. އަދި މަޖިލީހުގެ ތަޢުލީމީ، އިޤުތިޞާދީ ޕާލިމެންޓް މެންބަރުން ސަރުކާރުން ހުށަހެޅި ކަންކަމަށް ބާރުއެޅިއެވެ.

ކޮންމެއަކަސް، ސާފުކޮށް ބުނަމަ، ދިވެހި ސަރުކާރުން އެކި އެދުމުގެ ނަތީޖާ، މި މައްސަލަ ހުށަހެޅުމަށް ޚާއްޞަކޮށް، މި މައްސަލައަށް ބެލި ހުރި ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޖަމާޢަތްތަކުންނާއި، ބޭރުގެ ސަރުކާރުތަކުންނާއި، މުސްތަޤިއްލު ޖަމާޢަތްތަކުން ނިންމުންތަކަށް ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޝަން ފޮނުވުނު އަޑުތަކެވެ. އެހެނަސް ހުށަހެޅި ފަރާތުން ތަޢުލީމީ ޤާނޫނީ ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރެވިފައިވާ ފަރާތެއް، މި ދެންނެވި ނިންމަވަން ފަރާތްތަކުގެ ބަހުރުވަ، ހުށަހެޅި ތަޢުލީމީ ސިޔާސަތު ސިޔާސީ ބަޔަކު މި މުޖުތަމަޢުގެ ސަޤާފަތުގެ އިޙްތިރާމަށް ހިތާމަ ހުރެއެވެ. އަދި ގޮތްތަކުގެ މުއްދަތަށް ހިނގި ހާލަތު ސިޔާސީ ޖަމާޢަތް ހިފާ ސިޔާސީ އެއާއެކު ރަނގަޅު ގޮތެއް ހޯދުމަށް ދިރާސާކުރެވިފައިވަނީއެވެ. މިހެންކަމުން އެކަމާ ބެހޭ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނުގައި އެކުލެވޭ ހަމަޔާ ބެހޭގޮތުން ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނުގެ ފާހަގަވާ ހާލަތުގައި ވެރިކަމުގެ ވެރިފަރާތްތައް ބަލަހައްޓަނީ ކޮންމެ ފަރާތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި މި ހަމައެކަނި ވެރިކަން ދިވެހި ފަރާތްތަކުގެ ސަރުކާރުން ހައްޤުތަކެއް ދިނުމުގައި ޒިންމާ ގޮތުގައި، ސިޔާސީ ޖަމާޢަތްތަކުގެ މުޖުތަމަޢު ސަރުކާރުގެ ޤާނޫނީ ހަމަތައް އަމާޒަށް ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނު ހިމާޔަތް ކުރެވޭ ކަމެކެވެ.

މި ދެންނެވުނު އެއްވެސް ކަމެއްގެ މައްސަލަ ޖަވާބުދާރީވުން ކުރިމަތިވާ އެއްވެސް ފަރާތެއް ސަރުކާރުން ހުށަހެޅި ޤަވާއިދުތަކުގެ ނުވެއެވެ. މި ޤަވާއިދުތަކުގެ ގޮތުގައި، ސަރުކާރުން ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނު އެކިފަރާތަށް ކަންތައް ހުރި ނަމޫނާ ސަރުކާރުން އެއްވެސް ތަކެތި ޚާއްޞަކޮށް ނުވެއެވެ. ވީމާ ނުހަނު ޢިއްޒަތްތެރި އަޅުގަނޑުމެން ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޝަނަށް މި އެދެނީ ސަރުކާރުން ހުށަހެޅުމުގައި ބަރާބަރަށް ވަޒީފާގައި ދެކޭގޮތެވެ.

ހާއްސަކޮށް، މުސްތަޤިއްލު ބައިނަލްއަޤުވާމީ މުއައްސަސާއަކަށްވުމުގައިވާ ބާ ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޝަން އޮތީ އިންސާނީ އުސޫލު ފުރިހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކޮށްގެން ދެންނެވި ބަރާބަރު ސިޔާސަތުގެ އިޖުރާއަތުތަކެއް ކަންކަމުގެ ބަޔާނުގެ ފުރިހަމަ އުސޫލުތަކުން އަމަލުކުރަން ބައިނަލްއަޤުވާމީ މީޑިއާ ވަނަ ދާއިރާގައި މި ބަޔާނުގެ ނިންމުންތައް ބަޔާން ދިރާސާކޮށް ފާހަގަކުރެވުނެވެ. މި ބަޔާނު އިހުމާލުވެފައިވާ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނުގެ ހަމަތައް އަދި ވަކިއެއްކަމުގައިވާ ބެލުން ނެ އެނގިފައެވެ.

ކިޔާ ބާރުވެރިކަމެވެ. މި ރިޕޯޓަށް އޮތް އިތުބާރާއި ރިޕޯޓުގެ ހިމެނޭކަން ކަށަވަރުވެގެންދަނީ، މީގެ ކުރިން ދިވެހިސަރުކާރުން ވަކިން ގްރޫޕަށް ކުރަމުން އައި ރައްދުތަކާއި މި ރިޕޯޓަށް ދެއްވާފައިވާ ރައްދުތަކުންނެވެ. ނަމަވެސް މި ގޮތަށް ރައްދުދެއްވުމުގައިވެސް، އެ ރިޕޯޓުގެ މައިގަނޑު ފާހަގަކުރުންތަކަށް ރައްދުދެއްވާފައި ނުވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

III. މުޙައްމަދު ނަޝީދު ބަންދުކުރި މައްސަލައިގައި އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޮވެނަންޓް އޮން ސިވިލް އެންޑް ޕޮލިޓިކަލް ރައިޓްސްގެ 9 ވަނަ މާއްދާއާއި 14 ވަނަ މާއްދާއަށް އުނދުރުން

ނަޝީދާ ދެކޮޅަށް ހިންގި ޖިނާއީ މައްސަލަ ވަނީ ޔުނައިޓެޑް ނޭޝަންސްގެ "ވޯކިން ގްރޫޕް" ގެ އާބިޓްރަރީ ޑިޓެންޝަނާ ޚިލާފުވާކަމަށް. އަދި އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތެއް ހިންގުމުގައި ކުރިމަތިވާ ބައިނަލްއަޤްވާމީ މިންގަނޑުތަކާ ޚިލާފަށް ހިންގާފައިވާކަމަށް ފާހަގަކޮށްފައެވެ.

މިގޮތުން އަންނަނިވި އުސޫލުތަކާބެހޭ ގޮތުން އަންނަނިވި ތަފްޞީލުން ބަޔާންކޮށްފައެވެ: (A) ކުށުގެ ތުހުމަތު މީހާއަށް ގެނެވުމުގައި ވަގުތުން އަންގާނުލުމާއި ބައްލަވާ ޝަރީޢަތުގެ ބާރުތައް ކަނޑައަޅާނުލުން؛ (B) ބަދަލު ކުރި ޤާނޫނީ ވަކީލުންނާ ބައްދަލުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ނުދިނުން؛ (C) ޤާނޫނާ ޚިލާފަށް ބަންދުކުރުމާއި ވަކީލުން ލިބިގަތުމުގެ ހައްގު އުނިކުރުން؛ (D) ދިފާޢުގެ ހެކިން ގެނައުމުގެ ފުރުސަތު ނުދިނުން؛ (E) ޝަރީޢަތުގެ ޤާޟީން ހެކިންގެ ގޮތުގައި ޝަރީޢަތުގައި ބައިވެރިވުމާއި ދިފާޢުގެ ވަކީލުންނަށް ހަމަހަމަ ފުރުސަތު ނުދިނުން؛ (F) ހުކުމާއި ހެކިތަކުގެ ވަޒަންކުރުމުގައި ބާރުތައް އަނެއްކާވެސް ނުދިނުން؛ (G) ހެކިތަކަށް ބައްލަވައިގަތުމުގައި ދުވަސްތަކުގެ ބަދަލުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ވަގުތު އަރާމުކުރުން؛ (H) ފަތްތަރުގެ އިނގިރޭސި ބަސްމަތިން ހުށަހެޅުމުގެ ހައްގު އުނިކުރުން؛ (I) ކުރިމަތިވާ ޝަރީޢަތުގެ އަލިކަން ހާމަކުރުމަށް ނުކުރުން؛ އަދި (J) އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހައްގު ނުދެވުނުކަމެވެ.

ނަޝީދާ ދެކޮޅަށް ހިންގި ޝަރީޢަތުގައި ޔުނައިޓެޑް ނޭޝަންސްގެ "ވޯކިން ގްރޫޕް" ގެ އާބިޓްރަރީ ޑިޓެންޝަނާ ޚިލާފުވާ ގޮތަށް ނުބައިވެރިވުމަށް އެދިފައިވާ ބަދަލުތަކާއި، އެ ކަންކަން ތަފްސީލުކޮށް އެކުލަވައިލި ރިޕޯޓުގައި، ސަރުކާރުން ޖަވާބު ދީފައިވާ، މީގެ ކުރިން ދިވެހިސަރުކާރުން ވަކިން ގްރޫޕަށް ކުރަމުން ގެންދިޔަ ޚިޔާލުތަކާއި، ދިވެހިސަރުކާރުން ދެއްވާފައިވާ "ޝަރީޢަތް ހިންގި ގޮތުގައި ފާހަގަކުރެވެނީ ހުރިހާ ކަމެއްގައި" ޤާނޫނުތަކާ ޢަމަލުކުރެވިފައިވާކަމަށެވެ. މިގޮތުގައި ފާހަގަކުރެވުނު ކަންކަމާ ގުޅިގެން، މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ދެކޮޅަށް ވަކީލުންގެ ހައިސިއްޔަތުން ހާޒިރުވި ބައެއް ޤާނޫނީ ވަކީލުން ދެކޮޅަށް ހުކުމްކުރުމާއި، ދަތިކުރުމާއި ބަންދުކުރުމާއި، ހަރަކާތްތަކާއި، ހުރިހާ މައްސަލަ ހަމަހަމަކަމާ ދިމާލަށް ވާކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޝަރީޢަތްތަކާ ޚިލާފުވާކަމުގެ މައްސަލަތައް ކަށަވަރުކުރެވިފައިވާކަމުގައެވެ. މިގޮތުން އެއްވެސް ހެކިތަކަށް ބަލައިގަތުމަށް ދިފާޢުގެ ވަކީލުން ދީފައިވާ ތަފްސީލު އެ ގޮތަށް އެއްވެސް އަސާސެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްފައިވާ ގޮތަކަށް ނުވާކަމެވެ.

މިސާލަކަށް އދ. ގެ އިންސާނީ ހައްޤުތަކާބެހޭ ހައި ކޮމިޝަނަރ زيد بن رعد حسين ވިދާޅުވެފައިވަނީ މި މައްސަލައިގައި "ގަވާއިދުތަކަށް ހިންގި ކަންކަން ހުއްޓުވުމުގައި ދިނަކަމުން، ދިވެހިރާއްޖޭގައި ޝަރީޢަތް ހިންގާ ދުވަހުއްޓުމެއް ވާ ހަމަވެފައި ހިންގި މި ޝަރީޢަތް، ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގާނޫނުގެ ދަރަޖަ އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތެއް ހިންގުމަށް ކަނޑައަޅާ ޤަވާޢިދުތަކާ ކުރިމަތިވާ ފައްސާރުގެ ތެރެއިން ހުރަސް ދަތި" ކަމުގައެވެ. އަދި މިއަދުން ވާހަކަދައްކަވަމުން، ފަސޭހައިންނާއި ވަކިވުމުގެ މުސްތަޤިއްލުކަމާބެހޭ އދ. ގެ ހާއްސަ ރިޕޯޓަރ ގަބްރިއެލާ ނައުލް ވިދާޅުވެފައިވަނީ "22 ފެބްރުއަރީ (2015) ގައި މުޙައްމަދު ނަޝީދު ހައްޤުތަކާ ޚިލާފަށް ހަމަވެފައިވާ ފަސޭހައިކޮށް ޤާނޫނާ ޚިލާފަށް "ޤާނޫނު ތަރުޖަމާ" ގެ އުސޫލުތަކާ ޚިލާފުވާ ޤަވާޢިދުތަކުގެ ސިފަސިފާ އުފެދުންތަކާ ޢަމަލުކުރުން ޙާލަތުގެ ދަލީލެއް ދެއްކުމަށް ޢަމަލުތަކުގައި ތަފްސީލު ގަވާއިދުތަކާޚިލާފު ކަންކަމާ ގުޅޭ" ކަމަށެވެ. ނަމަވެސް އިތުރަށް ވިދާޅުވެފައިވަނީ "މރ. ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ހިންގި ޝަރީޢަތުގައި، އިންސާފުވެރި

ޝަރީޢަތުގެ ޤާއިމުކުރުމުގައި ހުންނަންޖެހޭ އުސޫލު އަސާސީ ކަންކަމަށްވެސް ފަރުވާލެއްނެތި އަދި "ޖެހު ޖަސްޓިސް"އަށްވެސް ފަރުވާލެއްނެތި ކުރިއަށް ގެންގޮސްފައިވާކަމީ" ނުހަނު ކަންބޮޑުވާ ކަމެއްކަމަށްދެކެވެ. އިންސާނީ ހައްޤުތަކާބެހޭ ބައިނަލްއަޤުވާމީ އުސޫލު ޖަމާޢަތްތަކުން ހަމަ މި ދުރުކުރުމުން ވާހަކަދައްކަވައިފައެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ޓްރާންސްޕެރެންސީ މޯލްޑިވްސް، ހިއުމަން ރައިޓްސް ވޮޗް، މޯލްޑިވިއަން ޑިމޮކްރަސީ ނެޓްވޯކް، އެމްނެސްޓީ ދަ ކޮމަންވެލްތް ހިއުމަން ރައިޓްސް އިނިޝިއޭޓިވް، މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ ޝަރީޢަތާ "އިންޓަނޭޝަނަލް ފެއާ ޓްރަޔަލް ސްޓޭންޑަޑް" ކަމުގައި ބާރުއަޅާ އިންޓަނޭޝަނަލް ކޮމިޝަން އޮފް ޖިއުރިސްޓްސް ހިމެނެއެވެ.

ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ހިންގި ޝަރީޢަތުގައި "ޖެހު ޖަސްޓިސް"ގެ އުސޫލުތަކާ ޚިލާފުވެފައިވާކަމީ، އިންޑިޔާ ސަރުކާރުންވެސް ސީރިއަސް ކަންބޮޑުވުން ފާޅުކޮށްފައިވެއެވެ. އޭރުގެ އެމެރިކާގެ ޚާރިޖީ ވަޒީރު ޖޯން ކެރީ ވިދާޅުވެފައިވަނީ ނަޝީދު "ޖެހު ޖަސްޓިސް"ގެ ޚިލާފަށް ގެންގޮސްފައިވާ އަމަލެއް ބަރުތުރަފުކުރުމުގެ އަނިޔާ" އެއްކަމަށެވެ. ހަމަ މިފަދައިން ޔޫރަޕިއަން ޕާލަމެންޓުގެ ޔޫނިއަނުން ފާހަގަކޮށްފައިވަނީ ނަޝީދުގެ ޝަރީޢަތް ހިނގާފައިވާ ގޮތުން ސިޔާސީ "ދެފުށް ގަބޫލުކުރެވޭ ނަތީޖާއެއް ނުލިބޭ" ކަމަށެވެ. އަދި އިންޑިޔާގެ ހިޔުމަން ރައިޓްސް ކައުންސިލުންވެސް މިކަމާ ކަންބޮޑުވުން ފާޅުކޮށްފައިވެއެވެ.

އަދި ޔޫއެންގެ ޖުޑިޝަލް މި މައްސަލައާގުޅޭ ފާހަގަކޮށްފައިވާ ރިޕޯޓުގައި ވަނީ "(ނަޝީދުގެ) މައްސަލަ ހިންގި ޝަރީޢަތުގެ ކަންކަން، އަދުލުއިންސާފުގެ ނިޒާމު އަދި ބައިނަލްއަޤުވާމީ މިންގަނޑުތަކަށްވެސް ނުފެތޭ... ކިޔާގެ ރައީސް މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ހިންގި ޝަރީޢަތުގައި ހުރި ގަވައިދާ ޚިލާފު ސިޔާސީ ކަންކަން ކުރިއަށްގެންދާކަން (އަދި އޭނާ ހަމަ މިސާލެއް ދޫކޮށްލުމަށް ގޮވައިލާ އަޑުގާ" ކަމަށެވެ.

ހަމަ މިއާއެކު އިނގިރޭސި ބޭރު ވަޒީރު ހިއުގޯ ސްވައިރ، 2015 ގައި އިއުލާނުކުރެއްވި "ސިޔާސީ މަސްލަހަތުގައި ބާއްވައި، މުޖުތަމަޢު ނަޝީދާއި ހުރިހާ ސިޔާސީ ފަރާތްތަކާއި ދެމެދު ޑައިލޮގަކަށް" ކަމުގައިވެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން، ބާ ހިއުމަން ރައިޓްސް އިންސްޓިޓިއުޓް އޮފް އިންޓަނޭޝަނަލް ބާ އެސޯސިއޭޝަން (އައި.ބީ.އޭ.އެޗް.އާރް.އައި)ގެ ފަރާތުން އެކުލަވާލި މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ ޝަރީޢަތާމެދު [illegible] ކަންކަމުގެ [illegible]، ގަވާއިދާ [illegible] "ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނުގެ ދަށުން މުޙައްމަދު ނަޝީދަށް ލިބިދޭ ހައްޤުތަކާއި އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތަކުން ހިންގުމުގެ [illegible] ނިގުޅައިގަންނަވައިފައި" އޭނާގެ ވަކީލުން "ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންވާ ސާބިތުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ނުދެވުނު" ކަމަށެވެ.

ސަރުކާރުން ހިނގައި ފާހަގަކުރެވުނުކަމެއްގައި، މައްސަލަ ތަޙުޤީޤުކުރުމާއި [illegible] ސިޔާސީ [illegible] ޝަރީޢަތުގެ [illegible]، [illegible] ނަޝީދުގެ [illegible] ސިޔާސީ [illegible]، [illegible] މުޙައްމަދު ނަޝީދު [illegible] ސިޔާސީ [illegible]، ނަޝީދު [illegible]، ޝަރީޢަތުގެ [illegible]، [illegible] ސިޔާސީ [illegible] ބައިނަލްއަޤުވާމީ [illegible] ސިޔާސީ [illegible] ކަމަށެވެ.

A. ކުށެއްނެތް މީހެއްކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުމުގެ ހައްޤު ގެއްލިފައިވުން

އެއްވެސް ފަރުދަކީ "ޤާނޫނުގައިވާ ގޮތުގެމަތިން ކުށްވެރިވެއްޖެކަމަށް ކަނޑައެޅިގެންނުވާހާހިނދަކު، ކުށެއްނެތް މީހެއްކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުމުގެ ހައްޤު" ހަމަކަށަވަރު މިހާރުގެ އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރު އިން ކަށަވަރުކޮށްދީފައެވެ. އެ މާއްދާ ކުށުގެތުހުމަތުކުރެވޭން، އެކަށީގެންވާ މިންވަރެއްގެ ޝައްކެއްނެތި، ޝަރީޢަތުގައި ސާބިތުކުރެވެންދެން ނަމަ އެ މީހަކު ކުށެއް ނެތް މީހަކު ކަމުގައި ބެލުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވެއެވެ. ޔޫ.އެން ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީން ބަޔާންކުރާ ގޮތުގައި "މިއީ އެއްވެސް ޝަރީޢަތެއްގައި، މައްސަލައިގެ ނަތީޖާއަށް ފާސިލުވުމުގެ ކުރިން، ދައުލަތުގެ އެއްވެސް ބާރަކުން އެ މައްސަލައަކާމެދު ފާޑުކިޔުން ދުރާލާ ނިންމައިގެން ތިބުމުން އެއްކިބާވުމަކީ ލާޒިމު ކަމެއް" ކަމަށެވެ.

ނަޝީދާ ދެކޮޅަށް ހިންގި ހަލުވި ޝަރީޢަތުގެ ކޮންމެ މަރުޙަލާއެއްގައިވެސް، ކުށެއްނެތް މީހެއްކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުމުގެ ހައްޤު އޮތީ އިންތިހާ ގޮތުގައި ނިގުޅައިގަނެވިފައެވެ. ކޯޓުގެ ޢަމަލުތަކުން ސާފުވެގެން ދިޔައީ މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ މައްސަލައިގައި ވަކީލުތަކަށް ނަޝީދުގެ އުސްތާޒު ދަސްކުރުމުގެ ހިނގަމުން ނުކުތާއެވެ. މިގޮތުން، ނަޝީދަށް ކުށްވެރިކަން މީހެއްކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުމުގެ ހައްޤާ އަރައިގަނެވިފައިވާ ކަމުގައި ވޯކިންގ ގްރޫޕް ނިންމަވާ ބާރުއަޅުއްވާފައިވެސް، މިސާލަކަށް "ނުހަނު ސީރިއަސް ޓެރަރިޒަމްގެ ހާ ދުވަހުވާއަށް މަޢުލޫމާތު، މި.ނ. ނަޝީދު ހައްދުރުތަކުގައި އާންމުގެ މައްޗަށް ކުރި ސާބިތުކުރުމާ ދެމެދު ހަމައެކަނި 20 ދުވަސް ވޭތުވެފައިވާތީ، މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތްތަކެއް ހަމައެކަނި ދުވަސް ނިމުނު އަށް ދުވަހު ފެށުމާ، މި ކަންކަމުން ދުރަވެސް މައްސަލައިން ނިކަމާ ނަތީޖާ އޮތީ ކުރިން ކަނޑައަޅާ ނިންމާފައި" ކަމަށެވެ.

ފަނޑިޔާރުންނާއި ވަކީލުންގެ މިނިވަންކަމާބެހޭ ސްޕެޝަލް ރެޕޯޓަރ ގަބްރިއޭލާ ނައުލްވެސް މި ކަން ކަށަވަރުކޮށްދެއްވާފައިވެއެވެ. އެ ކަމަށް ވިދާޅުވެފައިވާ ސަރުކާރުގެ ހިނގާފައިވާ ފިޔަވަޅުތަކާއި، އިންސާފުގެ ނިޒާމަށް ކުރިމަތިވެފައިވާ ގޮންޖެހުންތަކަށް ބަލާއިރު، ހިތާމައާއެކު ބަޔާންކުރަން ޖެހެނީ "ޝަރީޢަތުގެ ހުރިހާ މަރުޙަލާއެއްގައި ކުށެއްނެތް މީހެއްކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުމުގެ ހައްޤު" ކަމަށެވެ. އޭގެ އިތުރުން ދާއިރާގެ މުއައްސަސާތަކުން 2015 ގައި ވާދަކުރި ރައީސް ނަޝީދު ހިމެނޭ ގޮތަށް ސިޔާސީ މުއައްސަސާތަކުގެ ހަމަ 2015 ގައި ކުރިޔަށްދިޔަ ނަޝީދުގެ ޝަރީޢަތުގައި "(ނަޝީދު)ގެ ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ ކުރިން، ޝަރީޢަތުގެ ހުރިހާ މަރުޙަލާއެއްގައި ކުށެއްނެތް މީހެއްކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުމުގެ ހައްޤު ގެއްލިފައި" ކަމަށެވެ.

ނަޝީދަށް ކުރިމަތިވި ޖިނާއީ ދައުވާގައި ކުށެއްނެތް މީހެއްކަމުގައި ޤަބޫލުކުރުމުގެ ހައްޤު އަންނަނިވި ގޮތްގޮތުން ނިގުޅައިގަނެވިފައެވެ: ދާއިރާއަށް ހަވާލުކުރުމުގެ ހައްޤު ކޯޓުން ނުދިނުން؛ ދައުލަތުގެ ވަކީލުން މައްސަލަ ދައުވާކުރެވުނު ކުށްތަކުގެ ފާހަގަކުރުމުގައި، ޝަރީޢަތުގެ ކުރިން ހެކިތައް ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ނުދިނުން؛ ދިފާޢުގެ ހެކިން ގެނައުމުގެ ފުރުޞަތު ނުދިނުން؛ ކުރިއަށް ގެންދެވުނު ޝަރީޢަތުގެ ދިފާޢީ ގޮތުން ވަކީލުން ނުލިބުން؛ "ކުށުގެ ތުހުމަތު" ނަޝީދުގެ ދިފާޢު ކުރުމަށް ކޯޓުން ތަންނުދިނުން؛ ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދިޔަ ފަނޑިޔާރުން ޖެހިލުންވުން، އަދި މައްސަލައިގެ ކުރިން ކުށްވެރިކަމާ ގުޅޭ ފަނޑިޔާރުން ތަކުރާރުކޮށް ފާޑުކިޔުން؛ މިއެވެ.

މިފަދަފަދަ ކަންކަން، އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 14 ވަނަ މާއްދާގެ (2) ގައި ބަޔާންކުރާ އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތެއްގައި އޮންނަންޖެހޭ ދިނަގުނަ އުސޫލުތަކާ ޚިލާފުކުރައްވާފައެވެ. މިގޮތުން ދިރާގުއާއި ކުރަނީއުގެ ބައްޓު ކޮޅުން ނިޔާއީދާއިރާގައި، ހުކުމް ހޯދުމަށްޓަކައި އިންސާފުކުރުމާއި، ޝަރީޢަތް ގެންދަނީ ހަމަޖެހިފައިވާ ގޮތުން ބަލައިގަން ދިމާވާ ކަންކަން ބާރުލުކުރުމަށް ބަލައިގަނެވޭ. މި ސަރުކާރުގެ ފުރުސަތުތަކުގައި، ހުށަހެޅޭ ޝަރީޢަތުގެ "ކުރުމުގެ ރިޝްވަތު" ސަރުކާރުންނާއި ކޮންމެ ނާޖާއިޒްކޮށްގައި ބޭނުންކުރި ގޮތަށްފަހަރެއްގަޑި.

ނަޝީދަށް ބުރަވެކުރުމުގައި، އާންމު "ކުރުމުގެ ރިޝްވަތު" ނާޖާއިޒްކޮށްގައި ކަޙަން ތިރާތައްކޮށްތަކުރަމުންދެއެވެ. ބޭނުމަކީ ރިޝްވަތު ނަޝީދަށް މަޖިލީހުގައި ކޮށްފައިވާ ހުރި އަނިޔާވެރި އިސްލާމްދީނާއި ފުޅާމަލައިގަތުމެވެ. އެއްގޮތަކަށްވެސް ކަމެއް ފާހަގަ ހުރި ދިއުމަށްއެވެ. އެ ކުރުމުގެ ރިޝްވަތު މީހަކަށް ނަޝީދުގެ މަސައްކަތް ޖަރީމާތަކުގެ ކުރާއި، ފަހަރެއް ކުރުމުގެ ކުރާއި، ޙައްޤު މައްސަލަތަކާ ދިމާވުމުގެ ކުރާއި، އަދި ނިޔާޢަމަލުތަކުގެ ކުރު ސަލާމަތްކުރެވުމުގެ ގޮތުން ފަހަރެވެ. ކަމުގެ ތަފާސް ކުރުމަށް ގެނެވުނު ނަޝީދުގެ މަސައްކަތް މަޖިލީހުގެ ކަންކުރާ ހިނގާ ބުރަކަށް ސިޔާސީގޮތުން ކުރަފަތިކުރުމަށް ކަންކަން ކުރުމުގައި އެންމެނާއި ގިނަ ދުވަސްތަކެއްގެ ވަގުތު. މިގޮތުން ވިޔަސް ގޮތުގެ ނިންމުން ނަންބަރު 36/1995 ގައި، ނަޝީދު ޙައްޤު މަސައްކަތް ދިނުމުގެ ކުރުން ކުރަމުންދިޔަ (1994 ގައި) ޖަރިމާ ތެރޭގައި އެއްގޮތަށް ފާސްކުރި ހަމައެއް ނުވި ކަމުގައި ކަނޑައަޅައިފައި ވެއެވެ. އެއީ އާންމު ސަރުކާރުން އެކަން އެއްބަސް ކުރި، ސަރުކާރުގެ ވަކިވަކި ފަރާތްތަކުގައި އަޑުއެހުމެއް ނަޝީދަށް އަދަބު ދިނުމުގެ ބާރުގައި ގޮތަށް ގެނައުމަށް ފާސްކުރެވުނެވެ. އަދި މިކަން އެކަން ދެ ބުރަކަށް ވިދިގެން ނަޝީދު ބަންދުކުރެއްވުމާއި އެކުލަވާލައި އިންތިޚާބުކޮށްފައިން އާންމުން ޝަރީޢަތުގެ ފާއިތު ދާދި ދިޔައިރު ފަސްކުރެވިފައެވެ.

B. ބަންދަށް ކުޑަ އަދިކާސްޓްގައި ހައްދުދުކުރުން

ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރެވުނު ނަންބަރު 101 ން 103 އަށް އޮތް ފުރުސަތުދެއްވުމުގައި، ނަޝީދު ހައްދުކުރެއްވުމަށް ބަހައްޓައިދިން ކުޑަ އަދިކުރެއްގެ ދަރުބާރުގައި އާންމު ފޯރާކުރުމުގައި ސަރުކާރުން އެއްބަސްވެއެވެ. ނަމަވެސް ވަރަށް ނުހާހި ގޮތަކުން، އަދި އެއްވެސް ކަހަލަ ބޮޑުބެލުމެއް ދިނުމަކާނުލައި ސަރުކާރުން ގެނައީ ބަންދުކުރާ ކަމަށެވެ. އެ ކުޑަ އަދިކަލީ ބަހައްޓަ އެއްބަސްވުމާއި، ރައްޔިތުގެ ފޯރާރާ އެއްގޮތަށް ނުހިފައިވާ އެއްބަސްކުރެވިއެވެ.

"ފޯރާނުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތަށް އަދި ފޯރާނުގައި ކަނޑައެޅި ބަހައްޓައިގެން އުޅުނުބަލާ އެއްވެސްގޮތެއް ކުރަނީން ދުވަހު އެއްވެސް މީހަކު މިނިވަންކަން ނިގުޅައިގަނެގެން ނުވާނެ"ކަމަށް އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 9 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިހެން ހައްދުކުރުމުގެ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފޯރާން އަސާސީ ބަޔާން ކުރަނީ މިން ބަލަހައްޓައެވެ. އެއީ: (1) ހައްދުކުރާ ކުރާ މިހާރަށް މިހެން ކުރުން ކުރަނީތަން ފެންނަ ހިނދުއްގައި، ނުވަތަ (2) މިހެން ކުރުން ކޮށްދިނުމަކަށް، ނުވަތަ އެވަގުތު ކުރިއަށް ކުރުން ކުރާ ކުރަން ބައްދަލުން ފަހުބަދަލު އެކަށީގެންވާ ސަބަބުތައް ނުވަތަ ހިނގާކަމަށް ހުއްދަ ލިބިގެން، ނުވަތަ (3) ކޯޓުގެ އަމުރަކުން ހުއްދައިދީގެން، މިއެވެ.

ނަމަވެސް މި މައްސަލައަށް ބަލާއިރު، ނަޝީދާ ދެކޮޅަށް ސިއްރުގައި ކުޑަ އަދިރު އޮތީ ވަރަށް ބާރަށް ގަވައިދުން ކައްސާލާފައެވެ. އަދި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފޯރާނުވެގެން ހިފާފައެވެ.

ފުރަތަމަ ކަމަކީ، އެ ކޯޓު އަމުރު ނެރެފައިވަނީ އޭރުގެ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް މުޙްތާޒް މުޙްސިނުގެ އެދުމަކަށް، އޭނާ ޝަރުޢީގޮތުން ކޯޓަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އާއްމު ގޮތެއްގައި، ކުރިމަތިލާ ކޯޓުގެ ކޯޓު އަމުރުތަކަކީ ހަމައެކަނި އެދޭ، މޯލްޑިވްސް ޕޮލިސް ސާވިސްއަށް ދިނުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވާ ގޮތަށެވެ. ހަމައެހެންމެ، ކޯޓު އަމުރުގައި އޭރުގެ ބާރު، ޤާނޫނުއަސާސީން ވިޔަސް ނުވަތަ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ޤާނޫނުން ވިޔަސް، އެފަދަ ބާރެއް ދީފައެއް ނުވެއެވެ. ވީމާ، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ބާރުތަކާއި އިޚްތިޔާރުތަކުގެ ބޭރުން، އޭނާ ޝަރުޢީގޮތުން ކޯޓަށް ވަޑައިގެން، ކޯޓު އަމުރަކުން އެދިވަޑައިގަތުމަކީ، ނުހަނު ބޮޑު ގަވާއިދާ ޚިލާފު ކަމެކެވެ. އަދި މި ކަމުން މި މައްސަލައިގައި ސިޔާސީ މަޤްޞަދުތަކެއް ހާސިލުކުރުމަށް ކަމަށް ސާފުކޮށް ދައްކައެވެ.

ދެވަނަ ކަމަކީ، 22 ފެބްރުއަރީ 2015 ގައި ނެރުނު ކޯޓު އަމުރުގައި އަސާސީ މައުލޫމާތު ހިމެނިފައި ނުވުމެވެ. މީގެ ތެރޭގައި ނަޝީދު ބަންދުކުރާ ތަނާއި، އޭނާގެ ބަންދުގެ މުއްދަތާއި އޭނާ ކޯޓަށް ހާޒިރުކުރާނެ ތާރީޚު ބަޔާންކޮށްފައި ނެތެވެ. ވީމާ، 22 ފެބްރުއަރީގައި ނަޝީދު ހައްޔަރުކުރީ އަރެސްޓު ވޮރަންޓެއްގެ ބާރުގައި ބަންދުކުރަން ބަންދުގައި ބެހެއްޓުމުގެ ހުއްދައާއި ފުލުހުންނަށް ލިބިގެން ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން ފުލުހުން އެކަން ކުރީ ހަމަ އެކަނި ފަރާތުންނެވެ. ދެން މި މައްސަލަ ޖިނާއީ ކޯޓަށް، އެއީ އަސްލު ދެވަނަ ކޯޓުން އެކަން އަމުރެއް ނެރެފައިވާތީއެވެ. އޭގައި އޮތީ ނަޝީދު ފަހު ގާއިމުކޮށްގެން ކޯޓަށް ހާޒިރުކުރުމަށް ފުލުހުންނަށް އަމުރުކޮށްފައެވެ.

އެންމެ ފަހު ކަމަކީ، ޝަރީޢަތް ނިމެންދެންކަން ބަހައްޓަމުން ބަންދުގައި ނަޝީދު ކޯޓު އަމުރު ޖާރީކުރެވިފައިވަނީ އެއްވެސް އަސާސެއްގެ މައްޗަކުން ބިނާކޮށްގެން ނޫނެވެ. އެ ކޯޓުއަމުރުގައި ޤާނޫނީ ގޮތެއްގައިވާ ޓެރަރިޒަމްގެ ޤާނޫނާ ކުރިމަތިވެފައިވާ އާނާ "ފިޔަވަޅުތައް ކަމަށްބަލައި" އާއި ބަންދުގައި ބެހެއްޓުމަށްކަމަށެވެ. ކަސްތޫރުން އެބާރުގެ، ނަޝީދުގެ ވަކީލުން ހުށަހެޅި ދަލީލުތަކުން "ދުވަހަކުން ކޯޓަށް ފުރުސަތު ދޭނެ ގޮތެއް ނުހުރިކަމަށާއި"، ބަލާއިރު، ބޮޑު، ބަޔާން ކަރުދާސް ނުވަތަ ފުރިހަމަކުރުމުގެ ފުރުސަތު، އެ ޝަރީޢަތުގެ ތެރޭގައި ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު ނުދީ، ޝަރީޢަތް ބޭއްވި ގޮތުން ޝަރީޢަތުގެ ދަށުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ގަވާއިދުތަކާ ޚިލާފަށް އެކަމަށް ކުރިމަތިލާފައިވާ ފަރާތަކުން ބިނާކޮށްގެން ތަނުގައި، އޭނާ ބަންދުގައި ބަހައްޓަން ކަނޑައެޅީ، ކޯޓުގެ ފަރާތުން "20 ފަހަރު، މުޅި ކަމުގައި ނަޝީދު ހުށަހެޅި މަސްއޫލިއްޔަތު ބަދަލުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ނުދީ" ކަމަށެވެ. މިގޮތުން ނަޝީދު ހުށަހެޅި ބަޔާންތަކާއި، އޭނާގެ ވަކީލުން ދިފާޢުގައި ވަކާލާތުކުރި އެއްވެސް ބަލައިނުގަނެވެއެވެ. މިފަދަ ނަޝީދު ދިފާޢުގެ ތަފްސީލުތަކަށް ބަލާފައި އިސްތިސްނާއެއް ފުރުސަތެއް ދީފައިނުވަނީ، ބައިބަޔަށް ސިޔާސީ ވަކިވުމުގެ ބޭނުމުގައި ނަޝީދަށް ބަދަލު ކަނޑައެޅިފައިވާ ތަނަވަސްކަމެވެ.

މިފަދަ އިޖުރާއީ މައްސަލަތަކާއި ފިޔަވަޅު ހިފާފައި ކުރުވެން ކަންކަން ކުރިމައްޗަށް ގެންދިޔުމަށް ނަޝީދުގެ ވަކީލުން މަސައްކަތް ކުރެއްވިއެވެ. މި ގޮތުން ނަޝީދު ހައްޔަރުކުރި ކުރީގެ ބަދަލުކުރުމުގެ ޝަރީޢަތުގެ ކަރުދާސްގަނޑަކުން ދުސްތޫރީ ކޯޓުގައި އިތުރަށް ސާބިތުވުމަށް. މި އަޑުއެހުން ކޯޓުން ބާއްވާފައިވަނީ 15 މާރިޗު 2015 ގައެވެ. އޭރު، ނަޝީދުގެ މައްސަލަ އަވަސްހާލަތުގައި ބައިވަރު ޝާހިދުން އަދާލަތުގެ ފުރިހަމަ 2 ދުވަސް ފަހުންނެވެ. ކުރިމަތިލުމުގައި ޝަރީޢަތުގައި، ނަޝީދުގެ ވަކީލުން މި ތުހުމަތުތަކަށް ރައްދު، އޭނާގެ ބަންދުގެ މުއްދަތު އިތުރުކުރީ

މައްސަލާގައި، ޤާނޫނު އަސާސީގައި ވާ ފަދައިން ޢާންމުކޮށް ހުޅުވާލެވިގެން ބާއްވާ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވުމަށް އެދުނެވެ. ނަމަވެސް، ބަންދުގެ މުއްދަތުގެ އަޑުއެހުންތައް ބާއްވަނީ ސިއްރުކޮށްގެން (ކައި) ކޯޓުން މިކަމަށް އިންކާރުކުރިއެވެ. ދެން ޢާންމުކޮށް ހުޅުވާލެވިގެން ބާއްވާ އަޑުއެހުމެއް ބާއްވުމަށް ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އެދިވަޑައިގަތުމުން، އެއްވެސް އަޑުއެހުމެއް ނުބާއްވައި ޤާޟީން މައްސަލަ ބަލާނިމުނީއެވެ.

C. ފަނޑިޔާރުންގެ މުސްތަޤިއްލުކަމާއި ވަކި ފަރާތަކަށް ނުޖެހުމުގެ އުސޫލު ނުބެލުން

ޖިނާއީ ދަޢުވާ އުފުލިފައިވާ ފަރާތްތަކަށް، "ޤާނޫނުގައި އިސްތިސްނާކޮށް ފުދިފައިވާ މިނިވަން އަދި ވަކިފަރާތަކަށްނުޖެހޭ ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހެއްގައި، ޤާބިލު، މިނިވަން، އިންސާފުވެރި، އަދި ޢާންމުންނަށް ހުޅުވާލެވިފައި އޮންނަ އަޑުއެހުންތަކެއް" ބާއްވަންޖެހޭނެކަމުގައި އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރް ގެ 14 ވަނަ މާއްދާ ބަޔާންކުރެއެވެ. ސަރުކާރުގެ ރިޕޯޓުތަކުގެ ތަފުސީލު ނަންބަރު 106 ވަނަ ޕެރެގްރާފްގައި، ސަރުކާރުން ބުނަނީ "ކޯޓުތަކުގެ މުސްތަޤިއްލުކަމާއި (ނަޒާހަތުގެ) މައްސަލަ ބަލާ ބެންޗުގެ މުސްތަޤިއްލުކަން ކަނޑައެޅުމަށްޓަކައި އަޅަންޖެހޭ ހުރިހާ ފިޔަވަޅުތައް މަޢުލޫމާތުގައި އަމާޒުކޮށްދޭން" ކަމަށެވެ.

ނަމަވެސް، މި މައްސަލައިގައި ފާހަގަކުރެވޭ ގޮތުން ފެނުނީ މިނިވަން އަދި ވަކިފަރާތަކަށްނުޖެހޭ ޝަރީޢަތެއްގެ މަޖިލީހެއް ފާހަގަކުރެވޭ ގޮތަށް ބަޔާންކުރެވޭ އަދާލަތުގެ ޢަމަލުތަކެއް މަންޖެހުނެވެ. އެ ގޮތުގައި ޖުޑީޝަލް ސަރވިސް ކޮމިޝަނުގެ ފަރާތުން، މިސާލަކަށް "މައްސަލަބެލި ޖިނާއީ ކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުކަމުގައި ތިބި ފަނޑިޔާރުންނާއި ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދުގެ އިހުތިރާމްކުރަންވީ ޖިނާއީ ޢަދާލަތުގެ ނިޒާމު ހަރުދަނާކުރުމަށް ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހުށަހެޅުއްވި ކަންތައްތައް އެކަން ދެން ހުށަހެޅިފައިވާ ގޮތުގައި ވެއެވެ، އަދި (ނަޝީދުގެ ފަރާތުން) އެ ދެ ފަނޑިޔާރުން، މައްސަލައިން ބަރަޢަތްވުމަށް އެދުމުން، އެންމެ 20 މިނެޓު އެކަމާދެކެ މަޝްވަރާކުރުމަށްފަހު، އެކަމަށް އިންކާރުކުރައްވައިފިއެވެ... މި ގޮތުގައި ފާޅުވެގެންދާ މަސައްކަތުގެ ފުރުޞަތު ނެތް" ކަމެވެ.

ނަޝީދު ދެކެވަން ހިންގި ޝަރީޢަތުގައި، އަޑުއެހުންތަކުގެ މިނިވަންކަމާއި ވަކިފަރާތަކަށް ނުޖެހުމުގެ އުސޫލުތަކުގެ މައްސަލަ ދިމާވި ދަރުބާރުގެ ބާރުތަކަށް އަރައިގަންނައިވާނީ މުޅިގަޔަށެވެ. މިކަން ކަނޑައެޅުނުކޮށް ބައިނަލްއަޤްވާމީ އެކުވެރިން ނިންމާފައިވާނީ "މިން ފަނޑިޔާރުންކުރި ދެ ފަނޑިޔާރުންގެ ސުލޫކުން، މުޅި ޝަރީޢަތުގެ އިންސާފުވެރިކަން ނަގާފައިވާ ބައިއަށްބެލި ސާފުކަން ފެންނަން" އޮތްކަމަށެވެ.

މި ސެކްޝަނުގައި އެންނަނީ މައްސަލަތައް އަޅުގަނޑުމެން ބައްލަވަމުންދާ: (i) މައްސަލަބެލި ބެއްޗެ ފަނޑިޔާރުންނަށް ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހުށަހެޅުއްވި ތުހުމަތުތަކުގެ އެކަން ދުނިޔެ ކޮށްފަހުން ކަމުގައިވާތީއާއި، މި މައްސަލާގައި ސަރުކާރާ އެ ދެ ފަނޑިޔާރުން ސަރުކާރާ އެއްކޮށްގެން ބައްލަވާނަމެވެ؛ (ii) މައްސަލަބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ ކިބައިގައި ތަޢައްސުބު އޮތްކަން؛ (iii) ފަނޑިޔާރުންނާއި މި ހުކުމްގައި ޝަރީޢަތާއި ނުލަފާކަމާ ބަޔާ ފަރާތްތަކުގެ ހާލު އަދި ޗާޓު ގޮތުން އޮތުން؛ (iv) މި ހުކުމްގައި "ޝަރީޢަތާއި ކަނޑައެޅިގެން މަޝްވަރާގައި ފަނޑިޔާރުން ގޮތުގެ ތަޢައްސުބީ ސުލޫކު؛ (v) ހުއްޓުވުމަށް ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދުގެ ނުފޫޒު ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގައި އޮތުން؛ ހައްޤުތަކުގެ ފަރާތުގެ މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުން ކުރި ސާބިތުކުރުމުގައި އެއްވެސް ފާހަގަ އަސާސެއް ނެތުން. މިއެވެ.

i. މައްސަލަބެލި ބައެއް ފަނޑިޔާރުންނަކީ ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުވުނުއިރު ލޮލުން ދުށް ހެކިވެރިންކަމުގައިވާތީއާއި، މި މައްސަލައިގައި އެ ފަނޑިޔާރުން ސަރުކާރާ އެއްކޮށް [illegible]

މި މައްސަލައިގައި، ފަނޑިޔާރުންގެ މުސްތަޤިއްލުކަމާއި ވަކި ފަރާތަކަށް ޖެހުމުގެ ކަންކަމަށް ބަލާއިރު، ފެންނަ ފުރަތަމަ ކަމަކީ، މައްސަލަބެލި ބައެއް ފަނޑިޔާރުންނަކީ ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުވުނުއިރު ލޮލުން ދުށް ހެކިވެރިންކަމުގައިވުމާއި، މި މައްސަލައިގައި އެ ފަނޑިޔާރުން، މޯލްޑިވްސް ޕޮލިސް ސަރވިސްއަށް [illegible] [illegible]، ސަރުކާރާ އެއްކޮށް [illegible] އޮތުމެވެ. އޭރު ނަޝީދުގެ މައްސަލައިގެ ދަޢުވާ އުފުލާފައި އޮތީ (ޤާނޫނު [illegible] 81 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން) "ކުށް ނުކުރާ މީހުން ހައްޔަރުކުރުމުގެ" ކުށުގެ ދަޢުވާކަމަށްވާއިރު، މި ދެ ފަނޑިޔާރުން [illegible] ހެކިވެރިންގެ ގޮތުގައި ބަޔާންދީފައިވެއެވެ. މީގައި [illegible] ކަމަކީ، ފަނޑިޔާރުންގެ ބަޔާން 2012 ގައި ނަގާ މި ބަޔާނަކާއި، 2015 ގައި އޭނާ ޝަރީޢަތުގައި [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކުރިކަމެވެ. ފަނޑިޔާރުން ދިން މި ބަޔާނުގައި، ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުމަށް ވާހަކަ ބަޔާންކުރަމުން ހަމަ އެކަނި މަސްއޫލިއްޔަތު ނަގާފައެވެ. އަދި [illegible] ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ [illegible] [illegible] "[illegible] [illegible] (އެއީ ޤާޟީ ޝުޖާޢާއި ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ ދީދީ) މަސައްކަތްކުރީ ޢަބްދުﷲ ސަލާމަތްކުރަން [illegible] ހުރިހާ މަސައްކަތެއް ކުރުމަށް" ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ.

މިހެންކަމުން، [illegible] ރިޕޯޓުގައި މި ފަނޑިޔާރުންގެ ބަޔާން [illegible] [illegible] މުޅި ޝަރީޢަތް [illegible] [illegible]. އެ ރިޕޯޓުގައި ނިންމާފައިވަނީ "މީގެ ތެރެއިން 2 ފަނޑިޔާރުންނަކީ ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުވުނުއިރު ލޮލުން ދުށް ހެކިވެރިންކަމުގައިވާއިރު، [illegible] [illegible] ރިޕޯޓުގައި ކުރިން [illegible]، އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 14 ވަނަ މާއްދާގެ (1) ވަނަ ނަންބަރާ ކަނޑައެޅިގެން ހިލާފު ޢަމަލުކުރެވިފައިވާކަމާއި، [illegible] ސިޔާސީ [illegible]، އެކަންކަމުން މުޅި ޝަރީޢަތުގެ އިންސާފުވެރިކަން [illegible]" ވާކަމަށެވެ. އަދި ހަމަ މިފަދައިން، އދ.ގެ އިންސާނީ ޙައްޤުތަކާބެހޭ ހައި ކޮމިޝަނަރ زيد بن رعد حسين އާއި، ފަނޑިޔާރުންނާއި ވަކީލުންގެ މުސްތަޤިއްލުކަމާބެހޭ އދ.ގެ ހާއްސަ ރިޕޯޓަރ ގެބްރިއެލާ ނައުލް އާއި [illegible] [illegible] ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

[illegible] ފަނޑިޔާރުންކުރެ ދެ ފަނޑިޔާރުން، ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުވުނުއިރު ލޮލުން ދުށްކަމުގައި، ސަރުކާރުން އެއްބަސްވާއިރު، "އެ ހައްޔަރުކުރުމާ [illegible] [illegible] އެ ދެ ފަނޑިޔާރުން އުޅުއްވީ ޖިނާއީ މައްސަލައިގެ ކަންކަމުގައި، މި 2 ފަނޑިޔާރުން ބައިވެރިނުވާ"ކަމުގައި ސަރުކާރުން ބުނެއެވެ.

މި ވާހަކައަކީ މި ފަނޑިޔާރުން ޝަރީޢަތުގެ ކަންކަމާ ބައިވެރިވާ މިންވަރު [illegible] ސަރުކާރުން ދެއްކުމުގައި ބަޔާންކޮށްދިނުމާ [illegible] [illegible]. މިކަން ސާފުކޮށް އެނގޭ، ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުވުނުއިރު، މި ފަނޑިޔާރުންނަށް ލޮލުން ދުށް ހެކިވެރިންކަމުގައިވީއިރު، [illegible] [illegible] [illegible] ކުރިން އެ ދެ ފަނޑިޔާރުން [illegible] [illegible] ސަރުކާރުން ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. އަދި ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުމާގުޅޭގޮތުން، އޭގެ ފަހުން ހިނގިކަންކަމުގައި، [illegible] [illegible]، މި ދެ ފަނޑިޔާރުން [illegible] [illegible] ހުރި މި ދެ ފަނޑިޔާރުން [illegible]. ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ ދީދީގެ [illegible] ބަޔާނުގައި، ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ގެންދިޔަގޮތުން [illegible] ބައްދަލުވުމެއް، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކޮމިޝަނުން [illegible] ބޭރު ވިދާޅުވެފައިވޭ:

"އަޅުގަނޑަށް ބަނގަލީ ތިޔަސުވާލު ނުކުރެއްވިއްޔާ އިނގޭތޯ. އެއީ މިކަމުގެތެރޭގަ އަޅުގަނޑުމެން ވަރަށް މަސައްކަތްކުރަން އެބަ، ދައުލަތުގެ އިސް ބޭފުޅުންނާއި ނިޒާމުލްޤަޟާއުގެ މިކަންކުރިއަށް ގެންދިއުމަށްޓަކައި އިނގޭތޯ. ޤާނޫނީ އިމުގެތެރެއިން ހުރިހާ އެންމެން ފިޔަވަޅުއަޅައިގެން. އަޅުގަނޑު ޔަޤީން އެބަ ވަރަށް މަސައްކަތްކުރަން. ދެން އަބްދުﷲ މުޙައްމަދަކީ ވަރަށް ކުރިއްސުރެ އަޅުގަނޑުމެންގެ ވަރަށްގާތް ރައްޓެހިއެއް. އޭގެ އިތުރުން އަޅުގަނޑުމެންގެ ވަރަށް ޖަޒްބާތީ ފިކުރެއް އެއީ. އެހެންވީމަ އެގޮތުގެ މަތިން އަޅުގަނޑުމެން ވަރަށްގިނަ ކަންތައްތައް ހުންނާނެ. އެހެންވީމަ އަޅުގަނޑަށް ބަނގަލީ ތިޔަ ސުވާލު ނުކުރެއްވިއްޔާ."

މީގެ އިތުރުން، ހުޅުމާލޭ މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓުން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހަށް ދެއްވާފައިވާ ޖަވާބު އިސްތިއުނާފުކޮށްދިނުމަށް އެދި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ފަރާތުން ކޯޓަށް ހުށަހެޅި މައްސަލައިގައި، "އެމައްސަލަތަކުގައި ކުރިމިނަށް ކޯޓުގެ އިސްތިސްނާގެ މަސްވެރިކަމުގެ ހިމެނޭ" އެ މައްސަލަތައް ހުޅުމާލޭ މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމަށް ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ނިންމާފައިވާކަމަށް އެ އޮފީހުން އިއުލާންކޮށްފައިވެއެވެ.

.ii މައްސަލަބެލި ފަނޑިޔާރުންނާއި މި ހާދިސާގައި ޝިކާޔަތަކަށް ފުރުޞަތުދީ ބަލާ ގޮތް އަދި ޗީފް ޖަޖު ހޯދުން؛

ފަނޑިޔާރުންގެ މަސްއޫލިއްޔަތާއި ވަކި ފަރާތްތަކަށް ޖުމްލަ ކަންތައްތަކަށް ބަލާއިރު، ދުނިޔެ ދުވަސް ކަމަށް، މި ހާދިސާގައި ޝިކާޔަތަކަށް ފުރުޞަތުދީ ބަލާ ފަނޑިޔާރުންގެ މަޢުލޫމާތު ފަނޑިޔާރުންނާގުޅޭ ގޮތް އަދި ޗީފް ޖަޖު ހޯދުމެވެ. މި ދު ފަނޑިޔާރުންނަށް ހާދިސާ އަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ރައްޔިތުންނެވެ. އަދި އެއީ ދައުރުގެ އަދާލަތުގައި މަސައްކަތްކުރި ޖަޖުންނާއި ދިމާވެފައެވެ. އިސްވެ ނަންގަނޑުން ބުނެފައިވާ، މީގެ ތެރެއިން އެއީ ފަނޑިޔާރު ވިދާޅުވެފައި އޮތީ "އަބްދުﷲ މުޙައްމަދަކީ ވަރަށް ކުރިއްސުރެ އަޅުގަނޑުމެންގެ ވަރަށްގާތް ރައްޓެހިއެއް. އޭގެ އިތުރުން އަޅުގަނޑުމެންގެ ވަރަށް ޖަޒްބާތީ ފިކުރެއް އެއީ. އެހެންވީމަ އެގޮތުގެ މަތިން އަޅުގަނޑުމެން ވަރަށްގިނަ ކަންތައްތައް ހުންނާނެ" ކަމަށެވެ.

އަދި މައްސަލައިގައި ކަނޑައެޅިގެން ބަޔަކަށް ފެންނާތީއާއި، އެ ދު ފަނޑިޔާރުންގެ މަސްލަހަތު ފުރުޞަތުއެރުމާއި، ނަސޭހަތްދޭ ފަރާތްތަކުން އެ ދު ފަނޑިޔާރުން، މައްސަލައިން ބަރާބަރުކުރަމުން އަދިކާވެ. ނަމަވެސް، އެފަރާތުގެ އިންޓަރނޭޝަނަލް ޑެލިގޭޓް ފަރާތުން "ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފަރާތުން އެ ދު ފަނޑިޔާރުން ބަރާބަރުކޮށްދޭން އޮތުމުން" އެއްގޮތަށް 20 މިނެޓް އެކަމާމެދު މަޝްވަރާކުރުމަށްފަހު "މިކަމުގައި ވާހަކަދެކެވުނު މަޝްވަރާތަކުގެ ފުރުޞަތުގައި ފެނިފައިވާ ނޯޓްތަކުން އެ ދު ފަނޑިޔާރުން ބަރާބަރުކުރާނެ އިންތިޒާމުތަކުގައި" ވެއެވެ.

އަދި ބީ.އެޗް.އާރް.ސީ. އިން މިކަމާދޭތެރޭ ނިންމިނިންމުން، އަޅުގަނޑުމެން ނިންމުމަކީ އިތުރު ކަންތަކެއްކަމާ ގެންގޮސްފައެވެ. އެ މުއައްސަސާއިން ބުނެފައިވަނީ:

> ފަނޑިޔާރުން ބަރާބަރުކުރުން އިންތިޒާމުތަކުގައިވާހާ، އެ ގޮތަށް ދަނޑުވަޅަކުގައި ފަނޑިޔާރުން ދައުލަތް ބަހައްޓައިން ދައުލަތައްދިނީ، ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނާއި ދެކޮޅަށްހަދާގޮތަކަށް ޤާނޫނީގޮތުން ބައްލަވާނެ މިނިވަން އަދި ވަކިފަރާތެއްގެ ސަޕޯޓެއް މަތީގެ ޖޫރީސްޑިކްޝަނާއި ދެކޮޅަށް ކޯޓުތަކުގެ ފަނޑިޔާރުންގެ ރުއްސުމާއި އެއްގޮތް އަސާސީ އުސޫލުތަކާއިވެސް ނުޖެހޭނެއެވެ... މިނިވަންކަމާއި ބީ.އެޗް.އާރް.ސީ.އިން ދެކޭ ވަކިފަރާތަކަށް

ނުޖެހުމުގެ މަސްދަރުއަށް ފުޤަހާއުން ރަގަޅުގޮތުގައި ރިޢާޔަތްކުރިނަމަ، އަދި މިމަސްއަލައިގައި ރަގަޅު އުސޫލުން ކަންކަން ގެންދިޔަނަމަ، އެ ފުޤަހާއުން އަމިއްލައަށް ތަޢައްޞުބުވީސްކަމުވެ. އަދި އެއުރެންގެ ބަދަލުގައި މި މައްސަލަބަލުމަށް، އެއުރެންގެ ޢާލިމުންގެ ތެރެއިން، ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހަރުދަނާކުރެއްވުނުއިރު އެހެން ދުވަ ހިޔާވިރިންކަމުގައި ނުވާ ފަސާދައެއް، އަދި ޤާޟީ ޢަބްދުﷲއާ ގޮތުގުޅުން ނުވާ ފަސާދައެއް ހަމަޖެއްސުމަށް ހުއްދަދީނެކަމެވެ".

އަދި ބީ.އެޗް.އާރު.ސީ. އިން ބުނެފައިވަނީ "މި މައްސަލައިގައި އެހެނާ ހިޔާލުފާޅުކުރުމަށް ނުވަތަ އެހެނާ މައްސަލަތަކާ ފުޤަހާއުންނަށް ވުރެ އިޖުތިހާދު އޮތީ އެ ފުޤަހާއުންގެ ތަޤްދީރީބާރުގެ މުހިއްމުކަމުގައި އުދުލުން ޤަބޫލުކުރާ ޤަބޫލުކުރެވުނުނަމަވެސް، ޤާނޫނުތަކަށްބޭނުންވާގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމުގައި އެ ފުޤަހާއުންނަށް އިޖުތިހާދުކުރުމުގެ އިޚްތިޔާރު އޮންނާނެއެވެ. މިފަދަ ބާރުގައި އެ ފުޤަހާއުންގެ ބަދަލުގައި ވަކިފަރާތަކަށްވުރެ ބޮޑަށް ބަރޯސާވާކަމުގައި އެއުރެންގެ ސަރަހައްދު އޮޅުވާލައި ނިންމުމަށް ރާއްޖެއިން ފެށިގެން ޤަބޫލުކުރާނެއެވެ".

މިކަމާދޭތެ ސަރުކާރުން ބަލައިލާ އޮތީ، ފުޤަހާއުންގެ މުސްތަޤްބަލުކަން ގެއްލުވައިލާފައިވާ ވަކި ފަރާތަކަށް ދެކެވިވަޑައިގަތީ ނުވާކަމަށް ބުނެފައެވެ. މިކަން ދޭހަވަނީ "ފުޤަހާއުގެ ކުރިމައްޗަށް ގެނެވޭ މައްސަލަތަކުގައި، އެއްވެސް ޖާގަ ތަޢާރުޟުވާ ނުބައިމުދަލުގެ ކުޑަކުދިންތަކާއި ފުޤަހާއުންގައި ހުންނަންޖެހޭ ކޮށްޏުކަންޖެހޭ ބަހުގެ ތަޢާރަފުކުރާއިރު، ފުޤަހާއުގެ މުސްތަޤްބަލުކަމާއި ވަކިފަރާތަކާ ނުޖެހުމުގެ އުސޫލުތަކާ ނުޖެހޭ ބަހުރޫފްތަކާ ވާޖިބުކަމުގައިވާއިރު، އެ ކަންކަން އެއުރެން އެގޮތުން ނަގައިގަތުމުގެ ބަދަލުގައި އިތުރުކުރަންޖެހޭނެ" ކަމަށް ދިވެހި ސަރުކާރުން ދަށްތީކަމަށެވެ.

އެއުރެންގެ އަމިއްލަ ޖޯޝު ތަޙްސީނު "ފުރުޞަތުގެ" ކުރިއެރުމުގައި ފުޤަހާއުންކަން ކިބައިގައިވާކަން ބަރަޚަށްޓަކައިގައި ސަރުކާރުން ބޭނުންވަނީ ރިޔާސީ ކައުންސިލްތަކެއް ދެކެވޭ ވާހަކަ މަޝްވަރާކޮށް، މި މައްސަލަބަލާ ފުޤަހާއުންގެ ކިބައިގައި ހުރިކަން އަދި ހުރި ތަޙްޤީޤެއް ނަގާފައެވެ. މި މައްސަލައިގައި ތަޙްޤީޤުގެ ޙަމަލާތައް ދިރާސާކުރެއް ފުރަސަތުހުރިކަން ޖާމިޢާވަކި، އިސްތިޢުލާކުރުގެ ފުރަތަމަ ފުޤަހާއުންގެ ކިބައިން ކުރިއަރައި ނަހަމަވީ ބަޔާންތަކުގެ ބަލަބަލާފައި، ޝަރީޢަތުގެ މަސްދަރުގައި އެއުރެންގެ ބޮޑުވަޒަން ބައްޓަމުގެ އަހަރެމެން ކަމުގައިވާއިރު ފިޤުހީ ވިސްނުމުގެ ހުކުމްތަކެއް ހިމެނޭ މިއުރެން ފުރުޞަތު ދެވިގެން ދިޔައީ، އެއުރެން ބުނީ ދިއްބޮޓާފަތުރާލާ އެއްކަލަން ޖެހިފައިވާކަމެވެ.

އަދި ކިޔުމަކީ، ފުޤަހާއުގެ ބަދަލު މައްސަލައަކުން އިސާ ވަކިކުރަނީ ބައްޕުރެޖެހޭ ކުރެވުން އެކަނބަލުންނެއް. އެފަދަ ބައްޕުރެޖަހައި އިޤުތިޞާދުގެ ބަރަބަރުފަށަލަ ވަކިކުރަންޖެހޭއެވެ. ހިއްސާން ރައްޔިތަށް ޗާޓްޕްރިން ބައްޓަމަށް ހާއްސަކޮށް ދަރަނިން، ސަރުޚަފުތަރު އިނޭބައްޒަބަދި ފަހުން ޝަރީޢަތް ވަކިދަރަޖަ ނުޖެހި ކުރިއަށްގެނައުމުގައި ވާންޖެހޭއެވެ. އެހެނީ "އިންސާފު ފާޅުކުރެވޭތޯ ބަދަލުކުރަން ޖެހުމުގެ އިތުރުން އިންސާފު ފާޅުކުރެވޭތޯ ފުރުސަތުދިނުމަށް ފުރުސަތުން ޖެހޭއެވެ". އެހެނަސް މި މައްސަލައިގައި، ބައްޕުރެޖެހޭ އަށީ ދިރާއަށް ފުރުސަތުދިނުމަށް ކަމާވާނެ، މި މައްސަލަ އިޤްތިޞާދުކުރި އަތަށް ފަރާތްތަކުން އެކަން ފަހަރެއްގައި ފެނިއެވެ.

މައްސަލަތަކާ ފުޤަހާއުން އަމިއްލައަށް ހިޔާލުކުރެވޭނެ ކުރިޔަށް ގެންދިޔަ މިފަދަ ވަކިން ޝަރީޢަތާއެކު ކޮންމެ ފަރާތަކުން ބެލުމަކީ ހަމަ އެއް ވާހަކައެއްކަން، އެއްވެސް ޝަރުޢީ ޒާތެއްގެ ބަދަލުގައި، ބައްޕުރެޖެހޭ ޖާސްޓިސްވާލާއި އަދި، އެއްވެސް މިނިވަންކަމެއް މަޤުދީރުންނާ މިފަދަ ޝަރީޢަތުގެ ހަމައެކަނި އަދި ބައިވަރު މަސްއަލަގައި ފުރުޞަތު

ފަނޑިޔާރުން ތަނާޒުޢުވެފައެވެ. ނަމަވެސް އެކަން ކުރަން އެދުނުން ކުރީ އިންސާފެވެ. ފަހު، މި އަސާސްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް އުސޫލުން މި ޝަރީޢަތް ހިނގީ އިންސާފުވެރިކަމުގައި ނިންމުންތަކެވެ.

iii. ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ފަނޑިޔާރުން ގެންގުޅުނު ތަޢައްޞުބީ ސުލޫކު

ތިންވަނަ ކަމަކީ، މި މައްސަލައިގައި ޤާޟީ ތަޢައްޞުބު އޮތްތޯ ކަންކަމާމެދު ފާހަގަކޮށްލާނަމެވެ. ފަނޑިޔާރުންގެ ކިބައިގައި ކަނޑައެޅިގެން ތަޢައްޞުބު އޮތްކަން އެނގޭގޮތަށް ހާދިސާތަކެއް ކަށަވަރުކޮށްދީފައިވެއެވެ.

ތަނާޒުޢުވުމަށް ފަނޑިޔާރުން އިންސާފުކުރުމާއި ދުރުހެލިން ޢަމަލުކުރުން ދެއްކުމުގެ ތަޢައްޞުބު ކުރީ މުޅި ޝަރީޢަތްތަކުގައި ދިއްލަވާރުކުރެއްވުމެވެ. މިގޮތުން ނަޝީދުގެ ރިޔާސަތުން، ދިމާވީ ހުކުމް ހުރައްޓުވުމަށް ޗާޖްޝީޓްދިނުމާއި، ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ހުރަހެޅި 9 ހުކުމްތަކުން 5 ހުކުމް ކުރިއަށްގެންދިއުން ހަނިކުރުމާއި، ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ހުރަހެޅި އެންމެ މުހިންމު ހުކުމްތަކުގެ ހުކުމަށް ނަޒަރުސާނީކުރައްވައި، ފަނޑިޔާރުން އެ ހުކުމްތަކުން ޒާތީ ދުނިޔަވީގޮތުގައި، ފަނޑިޔާރުންގެ "ޖަމާނު ފިރިހާ" ކަމުގައިވާ ޤާޟީ އަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކޮށް ސިފައިންގެތަނަކައި ހިފެހެއްޓުމެވެ.

އަދި ހުރި ސަރުކާރުގެ ވާހަކަދެއްކުންތަކުގައި، ޤާޟީ އަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ކިބައިން ދިނުމަކީ ނުޖެހޭގޮތަކަށް ޚިޔާނާތްތެރިވުމެއްގެ ފަނޑިޔާރުންގެ މި އެދުން ޤަބޫލުނުކުރާ ޤާޟީ އަބްދުﷲ ޙިމާޔަތް، ނަޝީދުގެ ކުރި ސަރަޙައްދުކުރަން ޤާޟީ އަބްދުﷲގެ ކިބައިން ބަލަހައްޓާކުރެވެ.

މިކަމާމެދު ބީ.އެޗް.އާރު.ސީ.ގެ ރިޕޯޓުގައި ފާސްކުރި ކަންބޮޑުވުން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. އެ ރިޕޯޓުގައި ވަނީ:

> މައްސަލަތަކުގައި ފަނޑިޔާރުންނާއި ޤާޟީ އަބްދުﷲ މުޙައްމަދާ އެކު ޖެހި ގާތް ގުޅުމާއި، ވަޒީފާގެ ގޮތުން އެކު ގުޅުމާއި، އެއީ ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ އިސް ޤާޟީކަމުގައިވެސް، މައްސަލަތަކުގައި ފަނޑިޔާރުންނަށް އާންމު ދަރުމަސައްކަތްކުރުމަށް ބިނާކޮށްދެއްވައި، އަދި މިކަންކަމާމެދު ދިރާސާގެ ފަނޑިޔާރުން ކަންބޮޑުވުން ހަމައެކަނި ވަޒީފާގެ ނިޔާކުރުމުގައިވެސް، ޤާޟީ އަބްދުﷲގެ ކިބައިން ނަގަން ނިޔާކުރުމުގައި ބަރާބަރުކުރުމުގައި ވަނީކަން، ޤާޟީ އަބްދުﷲ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމްތަކުން ކިބައިން ނަގާ ނުދިނުމާއި، އަދި ހުކުމްކުރާ ކިބައިގެންނާއި ނުކުރާ ކިބައިން ކަނޑައެޅުމުގެ، މި ކަންކަމުގެ ސަބަބުން ފަނޑިޔާރުންގެ ބޭނުމާއި ތަޢައްޞުބު އޮންނަ ފާޅުގަޔަށް ޖެހުނެވެ. އަދި މިކަންކަމާހުރި މި ޝަރީޢަތުގައި ވަކިފަރާތެއް ނުބެލި ތިބޭ ޤާނޫނުގައިވާ ސަރުކާރުގެ އެއްވެސް ސަބަބެއް ނުކުރެވެއެވެ.

iv. "ސިޔާސަތުވެރިން" ކަމަށްބެލޭ ޤާޟީ އަބްދުﷲ މުޙައްމަދުގެ ނުފޫޒު ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގައި އޮތުން:

އިސްލާމް ނަންގަނޑުން ފަރާތުން، "ކޯޓުތަކުގެ ދުސްތޫރީ ބާރުތަކާއި (ރައްޔިތުންގެ) މައްސަލަ ބަލާ ދުސްތޫރީ ހަމަތަކުގެ ކަރަފާރަކުރުމުގެ ޙައްޤު ހިމާޔަތްކުރާ ހިސާބު ދުސްތޫރީ ބާރުތަކުގެ އަސާސްތަކުން" ކަމަށް ސަރުކާރުން ބުނެފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން ސަރުކާރުން ބުނީ "ޝަރީޢަތް ދުސްތޫރީ ކޯޓުތަކުގެ އިޚްތިޔާރު އޮތްގޮތުން، އަސާސީގެ ނުފޫޒު ދުސްތޫރީ ޝަރީޢަތް ހިމާޔަތްކުރުމަށް، ޤާޟީ އަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ކްރިމިނަލް ކޯޓު އެޅުމުގެ ހުކުމްތަކުގެ" ދިރާސާކުރި ޖަލްސާތައް އެކުލަވާލުމަށް ކަމަށެވެ. އަދި މިފަދަ ވިސްނުމަށް ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ އިސް ޤާޟީގެ ބަދަލުގައި އޮންނަ ގަވާއިދު ހަމަޖެހުމަކީ ނުކުރެވެއެވެ. ދެން، ސަރުކާރުގެ ޤާނޫނީ ޚިދުމަތްތަކުގެ ނަންބަރު 107 ވަނަ ދުސްތޫރީ ބާބުގައި ބުނާ

"މިކަން ޙައްލުކުރުމަށް ކޯޓުން އެދި އަވަސް ފިޔަވަޅުތަކުން ހާމަވަނީ، ވަކިފަރާތަކަށްނުޖެހޭ އަދި މިނިވަން ފަނޑިޔާރުންގެ ބޭނުމެއް ކަށަވަރުކުރުމަށްޓަކައި، ކޯޓުން ގެންގުޅުން ހުއްޓުވުމުގެ ނިޔާއަކީ، މިކަމަކީ ކަށަވަރީ" ވަކިކަމެވެ.

ނަމަވެސް މިއީ މި ވާހަކައިގެ އެއްބައިކަމުގައިވާއިރު، އެބައި ހުރީ މި މައްސަލަ އުސޫލުތަކާ ފަރާތްތަކާއި ސަރުކާރުން ކަމައިގެން ނަގާފައިވާ ފިޔަވަޅެވެ.

ޖަސްޓިސް ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު މި މައްސަލައިގައި ދުރަށްޖެހިގެން ހުރިކަމަށް ސަރުކާރުން ބުނާއިރު، ޙަޤީޤަތުގައި އޭނާ ވަރަށްބޮޑަށް މަޖުބޫރު ކުރި ކަމެވެ. އަދި އޭނާމުޅިން ކޯޓުގެ ހުކުމްތަކުގެ ހަމަތަކުން މި މައްސަލައިން ދުރުކުރުމުން ދިޔައީއެވެ. ބޭ ހުކުމްކަން ބައިތިބޭ ދާއިރާގެ ފާޅުކުރެވިފައިވާ މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ ޝަރީޢަތްތަކުގައި ޢަދުލުވެރިކަމުގެ ކަންކަމުގެ ބެހިފައި ބިރުދެއްކުން ހުރި ބޮޑު ބިރުވެރިކަމެއް ހުރިތަނާ ކަނޑައަޅައި ޝަރީޢަތުގައި ބައިވެރިވެފައިވާ ބޭފުޅުންގެ ދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން އެކި ބިރުތަކެއް ދެއްކުނު ކަމުގައި ބެލެވޭ. ޖަސްޓިސް ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދުގެ "ނުފޫޒު ވަރަށް ބޮޑު" ޢުމުރުކަމުގެ. އަދި އޭނާ ހުރި "ސަރުކާރުގައި" ކަމަކަށް ބޭނުންވިއިރު "ޖަސްޓިސް ބިލްޑިންގައި ދެކުނު ހަފްތާތަކުގައި އޭނާ އޭގެ ކަމަކަށް، ބީ.އެމް.އޭ.އޭރު.ސީގެ ޢުޒުރުވަރު، ހަމައެކަނި ތަކަށް ހަޤީޤަތުގައި ބިލާބި ހުކުމަށް އުޅުނުގޮތް، މިހާރު އިސްލާމީ ޤާނޫނީ ޖަސްޓިސް ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު" ދިޔައީ ކަމަށެވެ. މިގޮތުން ހިތުމުން، މި ޝަރީޢަތުގައި، ނަޝީދު ދިހަކަމާ ހުރި ސިދާ ހުކުމްކުރި ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދުވިއިރު، އޭނާ ހުކުމްކުރި އޭނާގެ ފަޔާބަޔާނާ ބޭނުމުގެ ޖަމީޢުން ފަންނީ ޤާނޫނުވެސް މިކަމުގެ ބެލުމަށްޓަކައި ކަމަށް އެ ދިރުމުގައި ވެއެވެ.

v. ހައްޔަރުކުރުމުގައި އެއްވެސް ޤާނޫނީ އަސާސެއް ނެތުން

ނަޝީދުގެ މައްޗަށް ކުށް ސާބިތުކުރުމާއި، ޙުކުމްކުރުމާއި، ބަނދުކުރުމުގެ ކަންކަމުގައި ގޮތަށް ނިންމުމުގެ ކުރިން، މި މައްސަލައަށް ކުރިމަތިލާ ކޯޓުން ޙިރާސަތުކުރުމުގައި، އޭނާ ހައްޔަރުކުރުމުގެ ދުވަހު އެއްވެސް ޤާނޫނީ އަސާސެއް ނެތި ހުރިކަމަށް މުސްތަޤިއްލުކަމުގައި އެ ކޯޓަށް ފެނުނަން ޖެހޭނެއެވެ. ފަހު، ދައުލަތުގެ ދަށުން ޝަރީޢަތުގެ ހިސާބުގެ ގޮތުން ޝަރީޢަތަކަށް ދާދި މި ފެނުނު ކަމަށް، ހިމެނޭ ބާރުވެރިކަމުގެ ބޭނުނުކަމަކީ ހުކުމް މި ޢިމާރާތުގެ ޤާނޫނުތަކުގެ ތަބާނުވުމުގެ ޙާލަތުގައި، މި މައްސަލައިގައި އެ ގިނަ ނުވަތަ ފެންނަ ހިލޭހުއްޓުވުމެވެ. އެހެން ނަޝީދުގެ މައްޗަށް ކުށް ސާބިތުކުރުމުގެ އެއްވެސް ހެއްކެއް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައި ނެތެވެ. ކޯޓުން ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން އެއްގޮތަކަށްވެސް ހުށަހަޅާފައި ނުވާއިރު، އެކަމާގުޅޭގޮތުން ބައިވެރިވުމުގެ ހިސާބުން ނުޖެހެއެވެ.

ފުރަތަމަ ކަމަކީ، ނަޝީދުގެ މައްޗަށް ތުހުމަތުކުރެވުނު ކުށަކީ - "ކުށް ނުކުރާ މީހުން ހައްޔަރުކުރުމުގެ" ކުށުގެ ދައުވާ - ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖިނާއީ މަނާކުރުމުގެ ޤާނޫނު 1990 އަށް ބަލާއިރު، ކުށްކުރި މީހާގެ އަމަލުގެ ކުރުން actus reus މާނަ ޢިބާރާތުގެ ޤާނޫނުގެ މަނާކުރުމުގެ ޖަރީމާ ނަގައިގެން މި އިތުރުން މިގޮތަށް ނުފެންނަކަމެވެ. ނުސާފުކަމުން، ހުރި އެ ޤާނޫނަކީ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނާ ޚިލާފަށް ޢަމަލު ބާރުކޮށް އެއްކަލަކެވެ.

ދެވަނަ ކަމަކީ، ބުނެވިދިޔަ ކުރިން ޢަމަލު، ޖިނާއީ ކުރުމުގެ ބައިވެރިވުމުގެ ބޭރުއަށް ފޮނުވިކަމަށް ބެލިކަމުގައިވާއިރުވެސް، ޖަސްޓިސް ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުމަށް ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އަމުރުކުރިކަމުގެ އެއްވެސް ހެއްކެއް، ކުރިމަތިލާ ކޯޓަށް ދައްކަމުގެ ފަރާތުން ދެއްކިފައި ހުށަހެޅިފައި ނުވާކަމެވެ.

1. ނަޝީދުގެ މައްޗަށް ތުހުމަތުކުރެވުނު ކުށަކީ ޖަރީމާ މަނާކުރުމުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ކުށަކަށް ނުވުން.

އެއްވެސް ހުއްޖަތެއް ދެއްކުމެއްނެތި، ޤަސްދަކަށްކަނޑައެޅި ސަރުކާރުން ބުނެފައިވަނީ "ނަޝީދުގެ ވައްކަން ކާމިޔާބު ޤާނޫނުގެ ދަށުން ދަޢުވާކޮށްފައިވާ ބަޣާވާތެއްކަމަށްވާއިރު، މި އަސާސްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް، ސިޔާސީވެރިންގެ ވަރުގަދަ، ޢާދަ ބަންދުކުރަށްވާއިރު، ޤާނޫނީ ވަކި ހަމަޖެއްސުމެއް ހިމެނި ކަމެއްކަމުގައި ބެލޭނީ ޤާނޫނީ ޢަމަލެއް ނޫނެވެ" ކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން، މިއާއިއެކު ސިޔާސީ ވައްކަން ޤަބޫލުކުރާ ޓެރަރިޒަމް ޤާނޫނުގެ ދަޢުވާއެއް ކަމާ ގުޅުން ހުރި ޤާނޫނުތައް ދާދިފަހުން ގެނެސް ހެޔޮ ބަހެއްގެ ގޮތުގައި ބަލާފައި ވަނީ ސަރުކާރުން އަމަލުކުރަމުން ދިޔަ ކަމަށެވެ. އެގޮތުން ސަރުކާރުގެ ސިޔާސީ ބޭނުމަށް ޤާނޫނުގެ ދަށުން ދަޢުވާ ކުރުމަކީ ޖިނާއީ ޝަރީޢަތުގެ ވިސްނުމުގެ ތެރެއިން ދަޢުވާކުރާ ގޮތް ނޫން ކަމަށް ދެކެއެވެ.

ނަޝީދުގެ ވައްކަން ދަޢުވާކޮށްފައިވަނީ، 2012 ގައި ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުމަށް އަމުރުކުރިކަމަށް ތުހުމަތުކުރެވުނީ، ބަޔާނުކުރުމަށް މަންސޫބުކަން ދައްކާ މާއްދާއެއްކަމުގައިވާ ޓެރަރިޒަމް މަނާކުރުމުގެ ޤާނޫނުގެ 2 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުންނެވެ. މި މާއްދާގައި ޓެރަރިޒަމްގެ ޢަމަލުތަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ "މީހަކު ނުވަތަ މީހުން ހިފެހެއްޓުން ކުރުން، ނުވަތަ ގެނގޮސް ބަންދުކުރުން، ނުވަތަ ރަހީނުންގެ ގޮތުގައި ހިފެހެއްޓުން، ނުވަތަ މީހުން ކަތިލުން ކުރަން އުޅުން" މިހެންނެވެ.

ކަން މިހެން އޮތުމުން، މި ޤާނޫނުގެ ދަށުން ޓެރަރިޒަމްކަމުގައި ބެލެވޭނީ އެއްވެސް ޢަމަލެއް ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ހިންގިކަމާގުޅޭ އެއްވެސް ހެކިއެއް ހުށަހެޅުމަށް ސަރުކާރަށް މުޅިން ނުކުޅެދިފައިވެއެވެ. ޚާއްޞަކޮށް، ތިންވަނަ ޚާއްޞަކޮށްކަން ނުކުން އޭޖެންސީގެ ދަށުން ސިފައިންގެ ޚާއްޞަ ހައްޔަރުކުރާ ބަންދުކުރުމަށް، ނަޝީދު ހިންގި "ޓެރަރިޒަމް"ގެ ޢަމަލުތަކުގައި އޮޅުންފިލުވައިދިނުމަށް ސަރުކާރަށް ނުކުޅެދިފައިވެއެވެ.

އަދި ކިޔެއްމަ މި ތުހުމަތުގެދިގެން 2012 ގައި ނަޝީދުން ދަޢުވާކޮށްފައިވަނީ "ކަން ނުކުރާ މިހެން ހައްޔަރުކުރުމުގެ" ކަމަށް ދަޢުވާއެވެ. "ޓެރަރިޒަމް"ގެ ދަޢުވާއެއްނޫނެވެ. އެއިރު ޤަބޫލުކުރެވިފައި އޭނާ މިހެން ހައްޔަރުކުރުމަށް އަމުރުކުރުމަކީ ޓެރަރިޒަމް މަނާކުރާ ޤާނޫނުގެ ބަސްމަގަށްބަލާއިރު، ޓެރަރިޒަމްގެ ތަޢުރީފުގެ ތެރެއަށް ވެސް ޢަމަލެއް ނޫންކަމެވެ. އަދި މިހެންކަމުން، މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ ވައްކަން ޓެރަރިޒަމްގެ ދަޢުވާކުރުމުގެ ސިޔާސީ ދައްކަން މަޖިލިސް އިންސާފުން ބައިނަލްއަޤްވާމީ ފަރާތްތަކުން ޤަބޫލުކުރިކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ. އާދެ، މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ ވައްކަން ޓެރަރިޒަމްގެ ދަޢުވާކުރުމަކީ މަސައްކަތުގެ ކޮންމެ ގޮތަކުން ނުބައިވެއެވެ. ހަމަ މިއާއެކު ނަޝީދުގެ ވައްކަން ކުރި ދަޢުވާގެ ބިރުވެރިކަން، ނަޝީދު ދެކޮޅު ފަރާތްތަކުން، ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުމަށް އާދާ އަމުރުކުރުމަށް ނުވަތަ ކުރިއަށް ދިޔަ އަމުރުކުރުމަށް ހިންގި ވަކި ޢަމަލެއް ބައިނަލްއަޤްވާމީ ގޮތުން ނުބެލެވެއެވެ. އެހެން ނަޝީދުގެ ތުހުމަތުތަކާ ވަކިވަކި ޢަމަލުތައް އެއްއިރެއްގައިވެސް ދައްކައިދޭ ބަލައިގަތުން އިންސާނީ ޙައްޤުތަކާ ހިލާފުވާ ނުބައި ކަމެކެވެ.

ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ނަންބަރު 97 ން 100 އަށް އޮތް ޕޭޖްތަކުގައި، ނަޝީދުގެ ވައްކަން އިތުރަށްކުރި ދައްކާ އަނބުރާލާފައިވާ، އާ ދައްކާއެއްޗެހިކަމުގައި "ދިވެހިރާއްޖޭގައި ޑިމޮކްރަސީއާއި މުޖުތަމަޢު" ކުރިމަތިލުމުގެ ސިޔާސީ ޕާޓީތަކުގެ ސިޔާސީ ޙަރަކާތް ދެކޮޅުހަދައިފިއެވެ. ސަރުކާރު ބަޔާންކޮށް 2012 އިން 2015 އާ ހަމައަށް "ކަން ނުކުރާ މިހެން ހައްޔަރުކުރުމުގެ" ދަޢުވާގެ ޝަރީޢަތް ކުރިއަށްގެންދިޔަ އެއްވެސް މަސައްކަތެއް ކަމުގައި ނުބެލެވެއެވެ. މި ދަޢުވާ އަނބުރާގެނެސް، ގެދޮރުވެރިން މިހެން ޓެރަރިޒަމްގެ ދަޢުވާ ނަޝީދުގެ ވައްކަން ކުރި، ސަރުކާރު ހިންގާ ކޮރަޕްޝަން މަޖިލިސް އިސްކާރީމް ޤާނޫނު ވަކިވަކިގެން، އޮފީހުގެ ކޮރަޕްޝަން ގޮތުގައިވެސް 2 ހަފްތާގެ ތެރޭގައެވެ.

ދިކަންދިހުން ވުމުން ބައެއް ހާކިމުންގެ އަރިހުން ނުހިފި، ނަޝީދު ދިރާސާ މަޖިލީހުގެ ހަމަޖެހިލެވޭ އެއްބައި ޖޫރީ ކެރިގެން ދިޔައެވެ. މިހެންވުމުން މަޖިލީހުގައި އެކަމާ ބަހުސް ހާކިމުންގެ އަޅުގަނޑުމެންގެ ވަޒީފާތަކުގެ ބިރު ކުރިމަތިވިއެވެ.

ސަރުކާރުގެ ޤަރާރުތަކުގެ 65 ވަނަ ޕެރެގްރާފުގައި، ވަރަށް ތަސައްރަފްކޮށްގައި ސަރުކާރުން ބަޔާންކޮށްދީފައިވަނީ "ސޮވެރިން އިންސާފަކަށް، ނަޝީދުގެ މައްޗަށް ކުރި ސިޔާސީ ނިންމުމުން ނިންމާފައިވާ ދީނީ ގާނޫނުގައިވާ ގޮތުގެ މަތިން" ކަމެވެ. އަދި އިހުގައި ސަރުކާރުން ދައުލަތުގެ ބަހައްޓާ "ޕޮލިޓިކަލް ބައިއަރު" އެ ކޯޓުތަކުގެ މިފަދަ މަސައްކަތުގެ ރޫހުން، ޝަރީޢަތުން އެކަށީގެންވާގޮތުގައި ފުޅާ އަދަބުތަކުގައި ބާރުދިނުމުގެ ބަރާބަރެވެ. އަދި މީގެ އިތުރުން ސަރުކާރުން ބުނަނީ މިފަދަ ޤާނޫނުތަކުގައި ދުސްތޫރުގެ "މިނިވަން ޖުޑީޝަލް ސިސްޓަމެއް" ބާއްވަން ހުށަހަޅާފައިވީ، މިގެ ޝަރުޠުތަކާއި "އިސްލާމް އަދި އެހެން އިސްލާމީ ޤާނޫނުތަކާ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޒަމާނީ ނިޒާމުތަކާ ޚިލާފުނޫން" ކަމުގައެވެ.

ނަމަވެސް ކޮން ނުކުރާ މިރުން ހުއްޓުވުމަށްކަމަށް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުތަކުގެ ދަށުން، ޝަރީޢަތުގެ ކުށެއްކަން ނުވަތަ ޙައްދުތަކުގެ ކުށެއްކަން ނުވަތަ އަނބުރާ އެނގޭ ކަމަކާމެދު ކުށްތަކާ، ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން އޮޅުންފިލުވާދީފައެއް ނުދެއެވެ. ސަރުކާރުގެ ޤަރާރުތަކުގެ ޕެރެގްރާފު 67 ގައި ވެސް ހަމައެކަނި ބުނަނީ "ގަވާއިދުން ފަސޭހަފާރު ފުރުޞަތުދިނުން ނަޝީދުގެ ފުރުޞަތު ނިންމިނިންމުމަކީ، ޖިނާއީ ޝަރީޢަތާއި ޖިނާއީ ޝަރީޢަތުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ މައްޗަށް އެކޭ ހިނގި ބައިވެރިވުމުގެ ސިޔާސީ އަދަބުދިނުމުގެ އަދަބު" ކަމަށެވެ. ނަމަވެސް މި އަދަބު ޝަރީޢަތުގެ އަދަބުތަކެއް ވާތީ ސަރުކާރުން ޢިނާޔަތްދީފައިވާ ނުދެއެވެ. (ހިނގާދިޔަ ހުރިހާ ކަމަކީ މިކަން ގަރާރުގެ ޤަވާއިދުތަކުގައި ސަރުކާރުން ބާރުދީފައިވާ ނަސޭހަތް ރަނގަޅުކުރުން އިންޓަރނޭޝަނަލް އިނގިރޭސި މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ޖިނާއީ އަދަބުތަކާ ދިމާވެއެވެ. އަދި އެފަދަ އަމަލުތައް ކަނޑައެޅުމުގެ އަދަބުތަކާއިމެދުކަން އަށް އިސްތިސްނާތަކުރަން). މިއަދުވެސް ޕެރެގްރާފު 72 ގައި ސަރުކާރުން ބުނަނީ "ފަސޭހައިގައި ކަން ކުރުމުން ދިޔަ ޒަރޫރީ، ސިޔާސީ އަލިއަޅުވާ ހައިކޯޓުގެ ޖުޑިޝަލް ފިޔަވައި އެއް ބަރާބަރުކުރެވިއްޖެއެވެ. ވީމާ މިގެ އަސްކަރީ ޤާޟީ ޙުކުމްތަކުން/ގަވާއިދުން ފުރުޞަތުދޭން" ކަމެވެ. ނަމަވެސް އަރިއަރުވަސް ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުމަށް ސިޔާސީ ނިސްބަތް ނިންމުމުގައި ނަޝީދު ދެކެވަޑައިގަތުމުން ސަރުކާރުން ނުކުރެވޭނެކަމުގައެވެ. އެ އަދަބު ޝަރީޢަތުގެ އަދަބުތަކުގެ ގޮތުގައި ޢަމަލުކުރުމަށް ނުކުރެވުން ފަރުވާކުރެވުނެވެ.

2012 ގައި ހިނގި ހާދިސާއާ މިހާރު ރައްޔިތުންގެ މައްސަލައެވެ. ގާނޫނުއަސާސީ މިހާރު ފުރިހަމަކުރުމުގެ މަސައްކަތްކުރަމުންނެވެ. ގައުމުގެ ސިޔާސަތުގެ ފަރާތުން މިހާރު ރައްޔިތުންގެ ބާރުލިބިދީ ޝަރީޢަތުގެ އަދަބުތައް ނޫނެވެ. އަދި އެ މިގޮތުން ދީނާއިދޮންނެވެ ނިމުނީއެވެ. "ގަވާއިދުން މިހާރު ފުރުޞަތުން" މި އިޖުތިމާޢީ ނޭޝަނަލްއިޒަމް، އެކަމުގެ ޝަރީޢަތް ކަމަކާ ޖިނާއީ އަދަބުތަކާއި ކޯޓުގައި ބަރާބަރުކަން އެކިގެންވާ ދެކިގެން އިސްލާމީ ނުދާނެވެ. މި އިޖުތިމާޢީ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ނަޒަރަކީ nulla poena sine lege (ގާނޫނެއްނެތި އަދަބެއް ނުދެވޭނެއެވެ). މިހެން ބޮޑު ގާއިދާ ހިމެނޭއެވެ. އެއީ މި ފަދަ ހާލަތުގައި އެ އަދަބުގެ ބޭނުމެއް ޖިނާއީ އަދަބުތަކުގައިވެސް ކޯޓު ކުރަނިކޮށް ދޭތެރެ އިސްލާމީ ނުނިންމާނެއެވެ.

ފަހު ޝަރީޢަތް މަރުޙަލާ ޤާނޫނު ތަޢާރުފުކުރުމުގައި ސަރުކާރުން ގެނެވޭ ތަޢާރަފްކުރެވުނު މަސްއޫލިއްޔަތުގެ އުސޫލުތަކާ ބެހޭގޮތް މަސައްކަތްކުރަމުންދަނީ ވީނަމަ، މިގޮތަށްގޮތުން ފުރުޞަތުގައިނޫނަސް އަދި ސިޔާސަތުތަކެއް މިހާރު ހައިކޯޓުތަކުން ނުކުތާތަކެއްވެ. އެހެނީ މިހާރު ހައިކޯޓުތަކުގެ ހިނގާ ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގެ އެ ފުރުސަތު މިހާރު މައްސަލަ ނިވަވި ސިޔާސީ މިހާރު މަސައްކަތް ޝަރީޢަތުގެ ދައުރާ އުފެއްދުމުގެ ވާނެއެވެ.

މިކަން އަދި މިއަށްވުރެ ބޮޑު މައްސަލައަކަށްވަނީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޝަރީޢަތް ޤާނޫނުގައި، ޝަރީޢަތްގެ ކުށެއް ކުރިކަން ސާބިތުކުރުމަށް ބޭނުންވާނެ ކުށުގެ ނިޔަތާ ގުޅޭ ރުކުނަށް mens rea ކިޔައިދީފައިނުވުމެވެ. މިސާލަކަށް ޝަރީޢަތްގެ ބަދަލަކަށް ވާނީ އާންމު ރައްޔިތުންނަށް ނުރިބޭފިރިކަން ދެއްކުމުގެ ނިޔަތް އޮޅުވާލުމުގައި، ނުވަތަ އާންމު ބިރުވެރިކަމެއް ކޮށްވެރިކަމުގެ ނިޔަތް އޮޅުވާލުމުގައި ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރަން ޖެހޭނެއެވެ.

ފަހު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޝަރީޢަތް މަސްއޫލިއްޔަތު ޤާނޫނުގައި ކުރެވޭ ނިޔަތާ ގުޅޭ ރުކުންތައް ނޯޓުކުރާ އެ ޤާނޫނުން ފަށާން ހިންގިފައިވާ މައްސަލައަކަށްވާ، އެ ޤާނޫނު ފާސްކުރި 25 އަހަރުވީއިރުވެސް، އެ ޤާނޫނުގެ އެ މާއްދާގެ އަސާސީ ދަރުސް މިހާރު ދިޔަފާހަގަ ކުރިން ފުރަތަމަ ފާހަގަކުރެވޭ. އެހެންކަމުން ސަރުކާރުން ބޮޑަށް މިފަދަ ޤާނޫނުތައް ދެނެގަތުމުގެ އެހެން ޖިނާއީ ހާލަތްތަކާއި ގުޅިގެން ކުރިން ކުރެވިފަ. ފަހު ދެނެގަތުމުގެ އެހެން ހާލަތް ޖިނާއީ ޤާނޫނުގައި ޝަރީޢަތްގެ ކުރުގެ އަމަލު ވިއަދެގެން ކުރުގެ ނިޔަތާ ގުޅޭ ރުކުންތައް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ. މިކަން އެނގިވަޑައި ހޯދު ހަމައެކަނި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޝަރީޢަތްގެ ޤާނޫނުގައެވެ. މިސާލަކަށް ސިލޯނުގެ ޖިނާއީ ކޯޑުގެ 557 ވަނަ މާއްދާގައި، "އަމަންއަމާންކަން ނަގާލުމުގެ ނިޔަތުގައި" އާންމު މަސްވެރިއަކު ބޮޑުއަރާ އަމަލުތަކާއި މިހެން އަނިޔާވެރި އަމަލުތަކާ ހިންގުމަށް ކުރުވެއެވެ. އަދި އުގަނޑާގެ 18 ވަނަ ކޯޑުގެ 2331 ވަނަ މާއްދާގައިވަނީ "އުގަނޑާގެ އުކުވެރި ވިލާއަރަތަކުގެ ޖިނާއީ ޤާނޫނުތަކާ ހިލާފުވެ ހިންގާ ގޮތުގައިވެސް އަމަލުތަކާ (ޝަރީޢަތްގެ) ކުށެވެ. އެއީ، ތަންތަން ސިއްރުކުރާބާ އިތުރުގޮތުން އިތުރުވާ ކަމެކެވެ: (i) އާންމު ރައްޔިތުންނަށް ބިރުދައްކުމުގެ ނުވަތަ ކަމެއް ކުރުވުމަށް ފިޔަވަޅުތަކުގެ ނިޔަތާ ނިސްބަތުން ސަރުކާރު ނުވަތަ ސިޔާސީ ބަދަލު ގެނެސް ރައްޔިތުންނަށް ބިރުދައްކުމުގެ ނިޔަތުގައި؛ (ii) ސަރުކާރުގެ ސިޔާސަތަށް ނުފޫޒު ފޯރުވާ ނިޔަތުގައި؛ ނުވަތަ (iii) ސަރުކާރުގެ ދަސްތޫރު ބަދަލުކުރުމުގެ ބާރުތަކުގެ ނިޔަތުގައި" މިހެންނެވެ. ފަރަންސާ ޖިނާއީ ކޯޑުގެ 421-1 ވަނަ މާއްދާގައި، ޝަރީޢަތްގެ އަމަލަކަށް ވަނީ ދަރުބާރު ބަޔާންވެރިވުން "ބިރުދެއްކުމާއި ނިކުންބަލަނިކަން ދެނެވެރިކަމަށް އާންމު މަސްވެރިކަން ސިޔާސީ ހަމަޖެހުމާއި ގުޅޭގޮތުގެ" ނިޔަތުގައި އެކަން ކުރިކަން ސާބިތުކުރުމެވެ. އަދި ބޮލީވިއާގެ ޖިނާއީ ކޯޑުގެ 137 ވަނަ މާއްދާގައި ޝަރީޢަތް މަސްއޫލިއްޔަތު "ރައްޔިތުންގެ މައްސަލަ ސިޔާސީ ބިރުވެރިކަމާއި ގުޅުމުގެ މަޤްބޫލުކަމުގައި"، ނުވަތަ ވަކި ކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ސަރުކާރަށް ނުވަތަ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޖަމުޢިއްޔާއަކަށް ނެރެފައިވާ ޤަވާޢިދު ފުރިހަމަކުރުމަށް ބިރުދެއްކުމުގެ މަޤްޞަދުގައި، ނުވަތަ ފަރާތްތަކުގެ ނުވަތަ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޖަމުޢިއްޔާއާގެ ސިޔާސީ، ދަސްތޫރީ، އިޤްތިޞާދީ ނުވަތަ އިޖްތިމާޢީ އަސާސީ އޮނިގަނޑު، ސިޔާސީ ތަރުތީބުގައި ހަމައިން ނަގާލުމުގެ ނުވަތަ ފުނޑުފުނޑުކުރުމުގެ ބޭނުމުގައި ކުރާ" އަމަލުތަކެވެ.

މިފަދަ އެއްވެސް ނިޔަތެއް ގުޅުމެއް "ޝަރީޢަތް" މަސްއޫލިއްޔަތު ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުގައި ނުހިމަނާފައިވުމަކީ، މިހެން ގަބޫލުކުރުން ފުރުޞަތު ކުރުގެ ނިޔަތުގެ ގުޅުންތަކާބެހޭ ވަކިވަކި އަމަލުތަކާ މިހެންކުރުން ދައްވާގެ ބިލުގައިވެސް ނުވަތަ އެހެނިހެން ގުޅުމުގައިވެސް ބަޔާންކުރުވިފައިނުވެއެވެ.

ވީމާ، މި ސަބަބުތަކަށްޓަކައި، ޝަރީޢަތް މަސްއޫލު ޤާނޫނުގެ ދަށުން، ހަރަކާތް މަސްލަހަތު ބަލައިގަނެވޭ ޚިޔާރަތް ދެއްވުމަށް ގުޅިގެން ނުބަލާގޮތް ޚިޔާލުތެރޭއެވެ. އަދި މި ނުރައްކާތެރި ޝަރީޢަތް މަސްއޫލުތަކުގެ ޤާނޫނުގެ އިޖުރާއަތުގެ މާނަ ސާފުކުރުމަކީ، ހުރި އެ ޤާނޫނަށް ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނާ ހިލާފުވާ ކަމެއް ހުރި ކަމަށް އެއްބަސްވެއެވެ. ވީމާ ނުރައްކާ ދިމާވެއް އެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ދެއްވާފައިވާ އެއްވެސް އަސާސީ ހައްޤު ނުލިބެ.

2. ފަހުރުގެ ހައްޤުތަކުގެ ނުރައްކާ ފަރާތަށް އަމުރުކުރަމުގެ އެއްވެސް ހައްޤެއް ހުރަހެއް ލިބެނީ ނޫން.

ޓެރަރިޒަމް މަނާކުރާ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ތުހުމަތު ކުރެވުނު އެ ބަދަލުތަކުން، "ޓެރަރިޒަމް"ގެ ކުށުގެ ތަޢުރީފާގެ ބޮޑުއަރާން ދުވަހަކުވެސް ފެންނަކަށްނުވިއެއް، ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުމަށް ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ސީދާގޮތުން ބާރުދެއްވިއެއް އަމުރުކުރެއްވިކަމުގެ އެއްވެސް ހެއްކެއް ޝަރީޢަތަށް ހުށަހަޅާފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހުރިހާ ހެކިބަސްތަކުން ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ސީދާ ހުރި ދިމާއަށް ފެންނަން ހުއްޓެވެ.

ސަރުކާރުން ކުރީގައި ބުނެފައިވާ "ޕްރޮސިކިއުޝަނުން މި މައްސަލަ ބިނާކޮށްފައިވާ ގަދަކަމުން ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ ފޮރުވުމަށް، ރައީސް ނަޝީދު އަމުރުކުރެއްވިކަމުގެ" އަސާސްގެ މައްޗަކަށް ކަމަށްވެ. އެއަށްފަހު ސަރުކާރުން ވަރަށް ނިހާއީ ގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ "ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ ޣައިރު ޤާނޫނީގޮތުން ހައްޔަރުކުރުމަކާއި ބަންދުކުރުމަކީ ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އަމުރުކުރި" ކަމަށެވެ.

ނަޝީދުގެ ބުރުމްވެސް އޮތީ މިފަދަ ގޮތަކަށެވެ. އެހެނީ ކުށް ސާބިތުކުރުމަށް ފުދޭ އެއްވެސް ހެއްކެއް ނަންނުގަން، ފޮތަކާ ނިންމުމުކަން މައްސަލަ ނިންމާލާފައެވެ.

ފަހު، ނަޝީދުގެ ފަރާތުން، ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ ހައްޔަރުކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިކަމުގެ ހެކި ހުށަހެޅުމަށް މި މައްސަލާގެ އެންމެ ޖަދަލުހުރި ނުކުތާތަކުގައިވާއިރު، ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން އެއްވެސް ހެއްކެއް ހުށަހަޅާފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ހިންގުވިކަމަށްބުނާ ވަކިވަކި ބަދަލުމަކަށް، ކޯޓުގެ ދަޢުވާގެ ސިޔާސަތުގައިވެސް ނުވަތަ ބުރުމްގައިވެސް ބާރުހިފާފައެއް ނުވެއެވެ.

ސާފުކޮށް ދަންނަވާނަމަ، އޭނާ އަމުރުކުރެއްވީ ކޮން ކަމަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އޭނާގެ އަމުރު ތަބާވީ ކާކަށް ހެއްޔެވެ؟ ކޮންއިރަކު ހެއްޔެވެ؟ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟

ސިފައިންގެ ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ ހައްޔަރުކުރިކަން އެއީ އެއްވެސް ގާނޫނުކަން ދުރާލާހަމަ ކަމަކަށްނުވާއިރު، ނަޝީދު ލިޔުމުންވިއެއް އަނގަބަހުންވިއެއް ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ ހައްޔަރުކުރުމަށް ސިފައިންނަށް އެންގިކަމުގެ ހެއްކެއް ނުކުތުނެވެ.

މައްސަލައިގެ ޤާޟީއާ ނިމުނުގޮތް ރިޕޯޓުގައި ކިސްޓަޑީގައިވާ އެއްވެސް ހެކިވެރިއެއް، ނަޝީދު ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ ހައްޔަރުކުރުމަށް އެންގިވިކަމުން ހެކިބަސްދެއްވާފައެއް ނުވެއެވެ. ޤާޟީއާ ނިމުނުގޮތް ރިޕޯޓުގައި ބަޔާންކުރާ (13) ހެކިންގެ ތެރެއިން ކަމާގުޅުނު ހެކިއެއް ދީފައިވާކަމަށް ކުރުވަނީ 3 ހެކިންކަމުގައިވާއިރު، އެ ހެކިންވެސް ހަމައެކަނި ބުނީ ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ ހައްޔަރުކުރުމުގެ ފަހުން ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އެ ވާހަކަ ފުލުހުންގެ ދަށުގައި ދެއްކެވިކަމަށެވެ. ދެން އޮތް 2 ހެކިންގެ ހެކިބަސްގައި ކަންހިނގި ވަގުތު ސާފުކޮށްނުކިޔުނުވާއިރު، އެކަން ކާކްގޮތުން ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އަމުރެއް ކުރެއްވިކަމެއްވެސް، ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ހިންގެވި އެއްވެސް ކަމެއްވެސް އެނގިފައިނުވާކަމަށް ބުނެފައިވެއެވެ.

ކޯޓުން ހުށަހެޅުން "ހެކި"ގެ ތިސްޓަކަން ހަމައެކަނި ސަރުކާރުން އިޝާރާތްކުރި، އެ ހެކިތައް މުހިއްމުކަން ނަޝީދު، ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ ހައްޔަރުކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިކަން އޮޅުންފިލުވައިދިނުމަށް ނުކުތެވެ. ދެން އޮތީ، މައްސަލައިގެ އެންމެ އިސް ހެކިބަސްއޮތީ ޤާޟީ ޢަބްދުﷲގެ ހެކިބަހެވެ. އޭނާ ވިދާޅުވީ ކުރާހުށަހެޅިއިރު "ސަރުކާރުގެ އިސްތިޢުފާ ވަޒީފާއިން ފިލުވުމަށް، ފާފަގުދުލާ ހިންނަވާގަނޑު ކުރި ފިޔަވަޅުތަކުގެ ކުރިން "ހުރިހާ ކަމެއް އެނގޭނީ ނަޝީދަށް" އަމުރުނަމަކަސް ބެލެވޭ" ކަމަށެވެ.

ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކުގެ ޕެރެގްރާފު 68 ގައި ސަރުކާރުން ބުނަނީ "ޤާޟީ ހައްޔަރުކުރުވުނީ ނަޝީދުގެ އެދުމުގެ މަތިންކަމުގައި އޭނާ މުޅިން އިޚްތިޔާރުވެވުނުކަމާއި، އަދި އޭނާ ކުރި ޢަމަލުތަކާމެދު އެއްވެސް ހިސާބަކުން ނިކަމެތިކަމާއި، ދަންނަވާ އެކަންކަން ކުރެވުނީ ހަމަ އެގޮތަށް ފަރާތުން އާންމުކަމާއިނުގައި ފާޅުގައި ފާހަގަކުރެވޭކަމަށެވެ. ޕެރެގްރާފު 69 އާއި 70 ގައި ސަރުކާރުން ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ ނަޝީދު 2012 ގައި ބީ.ބީ.ސީގެ "ހާޑްޓޯކް" ޕްރޮގްރާމަށް ދެއްވި އިންޓަވިއުކަމަށެވެ. އޭގައި ދެއްކެވި ވާހަކައިގައި "ނަޝީދުގެ ރައީސްކަމުގައި، އެއްވެސް ފޯނެއް ހަމައެކަނިވެސް ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރުން ބަންދުކުރުމަށް ކުރެއްވުމުގައި އޭނާ އިޚްތިޔާރުފުރިހަމަކުރައްވާކަމުގައި އޭނާގެ ކުރީސާބިތުވާ ކަންތައްތަކެއްކުރެވުނީ" ކަމުގައި ސަރުކާރުން މާނަކުރެއެވެ.

ނަމަވެސް މިޓީމަކަށް މި އިރުޝާދުއަދުވާ "އިޔާދަވިގެވެއް" ކޮމިޝަނުގެ ރިޕޯޓުގައި ނަންނަގަންފައި ނުވަތަ އާދެ މައްސަލަ ބަލަހައްޓާކަމަށް ނިސްބަތްވާ ފަރާތަކުން، އެކަން އެހެން އިޚްތިޔާރުތަކުން ނަޝީދުގެ މަޖިލިހަށާ ހިއްސާކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ. މިއާ ކުރި ސާބިތުކުރުމުގެ ޢަކްސްވީޓް ދަޢުވާކުރުމުގައި މިފަދަ އިޚްތިޔާރުތަކަކީ ކަމުގެ އެއްޗެހިސްކާނުނެވެ. އަދި އެ ފާހަގަކުރުމުގެ ޖަވާބު ބަސްމަގަށް ބަލާލުމުންވެސް، ސަރުކާރުން އެއަރާ މިއުޅުމަކީ ނުބެލުމެއް އެކަށެވެ.

މިގޮތުން، މި ދަންނަވާ އިންޓަވިއުގައި "ޖުޑީޝަލް ސަރވިސް ކޮމިޝަނު ފަރާތުން ކުރަމުންދިޔަ ކަމެއް ރައީސް ޖަހާލީމާ މަނިކުފާނު ހައްޔަރުކުރުމަށް ކުރިއަށްގެންދެވީތޯ؟" ސުވާލުކުރުމުން ނަޝީދުގެ ފާހަގަކުރުން ފިލުވާލުގައިވާ އެ ފަހިކުރި ދަށަށް ފުރައްސާރައެއް ގޮސްފައިވާ ޖެހިސްވާ ސާފުކަމެއް ކުރިޔަށް ނުކުރާ. ދެން، އޭނާ އާންމުކޮށް ކޮންނެއްވާ ދާތަކަށް ދެއްވި ދައުރުގެ ފަރާއްގެ ހައިސިއްޔަތުން ޤާނޫނުއަސާސީ ނަގަހައްޓަން ޖަވާބުގެ ވާހަކައެވެ.

ކަންމިހެން އޮތުމަށް، ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ ހައްޔަރުކުރުމަށްބަޔާ ފަރު މިފަދަ ޢަމަލެއްކުރުމަށް ކުރުމުގައި ނުވަތަ ސިފައިންނަށް އަމުރުކުރުމުގެ ކަމުގައި ހުރަހެއް ފާޅުވެފައިވާން ވިދާޅުވެއްވިއެވެ. މީގެ އިތުރުން، އެ އިންޓަވިއު ކުރިއަށް، ހުރަހެއް ފާހަގަކުރުގެ މައްސަލަ ޖޮޑިއަލް ސަރވިސް ކޮމިޝަނުން ކުރިއަށްދިޔަ ޖުޑިޝަލް ކޮމިޝަނަށް ވޯޓުކޮށްފައިވެއެވެ. މިއާ މި އިންޓަވިއުގައި ނަޝީދު ބަޔާންކުރެއްވި ވާހަކަތަކުގެ، ގަދަކަމުން މިހަކު ޖުޑިޝަލް ޖަސްޓިސްގެ އަމަލުން ހިންގިކަމަށް ފާހަގައަކީ އިޖުތިމާޢީވަނީ މެއޭކޮށްކަމުގައި ދަނެމޭ ދައުލަތުންނޯ ކަމެކެވެ.

އަދި ހާއްބަރަޅޯން، ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ ހައްޔަރުކުރުމަށް ނަޝީދު އަމުރުކުރެއްވިކަމުގެ އެއްވެސް ހެއްކެއް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިނުވާއިރު، އަދި އެކަމަ ހެއްކެއް އޮތިން އެ ހުކުމް ޖިނާއީ މުޤައްރަރުކުރުމަށް ނަޝީދުގެ ފަރާތުންނަން ޖުޑިޝަލްޕްރީ ފައިނުވާއިރު، މި މައްސަލައިގެ ބުރުގައިވެސް ޤާނޫނު ޢަބްދުﷲ ހައްޔަރުކުރުން ނަޝީދު އަމުރުކުރެއްވިކަމުގެ އެއްވެސް ހެއްކެއް މަޖިލީހުގައިވެސް ނުވެއެވެ. އަދި މިކަމުގެ އެއްވެސް ކަމެއް ނަޝީދަށް ކުރިން އެނގިވަޑައިގެންފައިވާކަން ދައްކައިދޭ ހެއްކެއް ހުށަހެޅުމަކުން ބުރުގައި ޖަވާބުދާރީވެފައެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް، ހިތުމަށާ، މިހެން އެއްވެސް ކަމަށް، ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ކުރީ ސާބިތުކުރުމުގައި ހުރަހަކަށްވާން ކަމެއްގެ ގޮތުގައި މައްސަލަ ފެނިގެންވާން ދައުލަތުން ނުބަލަމެވެ.

ކޮންމެއަކަސް، މިކަންކަމުގެ ނަތީޖާއަކީ، ކޯޓުގެ ބުރުގައި ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ޖުޑިޝަލްގެ ކުރި ސާބިތުކުރުމަށް ކުރިއަށްދިޔައިރު، އެހެން އެކަން ސާބިތުކުރުމުގެ އެއްވެސް ހެއްކެއް ހަމައެކަނި ދައުލަތުން ނުދެއްކެވެ. މީގެ އިތުރުން، ސިފައިންގެ ފަރާތުން މިހަކު ހައްޔަރުކުރުމަށް ޖުޑިޝަލްގެ ބޭނުމަށް ހުއްޓުމުގެ ވާހަކަ މަދިން، ނަޝީދު ހިންގި "ގަދަކަމުން މިހަކު ޖުޑިޝަލްގެ" ފަރުދީ އިޚްތިޔާރުގައި އޭގެ ހިންގުންތަކުގައި ހުރަހެއް އެޅުވިކަމަށް ސަރުކާރަށް ދައްކައިދޭން ނުކުޅެދުން، ނަޝީދު ބަންދުކުރުވުމަށް ޤާނޫނީ ގޮތުން ފާހަގަކުރުގެ ވާހަކަ ސަރުކާރަށް ދައްކައިދޭ ހެއްކެއް ނުވެއެވެ.

މި ބައިގެ އެންމެ ފަހުކަމަކަށް، ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކުގެ ޖުމްލަކޮށް 71 އަށް ބަލާލާއިރު، އޯގަސްޓް 2017 ގައި ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ބިދޭސީ މީޑިޔާއަކަށް ދެއްވިކަމަށްބުނާ އިންޓަވިއުއެއްގައި، ފަނޑިޔާރުން ހަށްހަރުކުރުމުން "އެންމެ ރަގަޅު ގޮތް ނޫން" ކަމުގައި އޭނާ ވިދާޅުވެފައިވާކަމަށް ސަރުކާރުން ބުނެއެވެ. އޮގަސްޓް 2017 ގައި ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ދެއްވި ބަޔާނަކީ - ވަކިން ހޯއްދަވާފައިވާ އެ ބަޔާނުގައި އެއްވެސް މާއްދާ ކަމަކަށް ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އިޢުތިރާފުވެވަޑައިގެންފައިނުވާއިރު - 2015 މާޗްގައި ނިމުނު ޝަރީޢަތުގެ އިޖުރާއީ ބަޔާންތަކަށް ވާންޖެހޭކަމެއް ސާފެއް ނުވެއެވެ.

D. އިސް ޖުޑީޝަރީއަށް ވަކި ފަރާތަކަށްޖެހިފައިވާ ވަކިގޮތަކަށް ހުކުމްކުރުމުގައި އޮތް ދައުރާއި ހުރިހާ ފާހަގަކުރުންތަކުގެ މައްސަލަ ކުރުން

"ކޯޓުތަކާއި ޝަރީޢަތުގެ ކުރިމަތީގައި، ހަމަ ކޮންމެ މިހާރުވެސް ހަމަހަމަވާން" ޖެހޭނެކަމުގައި އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 14 ވަނަ މާއްދާގެ (1) ވަނަ ނަންބަރުގައި ބަޔާންކުރެއެވެ. އދ.ގެ ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީން ބުނާގޮތުގައި މި މާއްދާގެ ބޭނުމަކީ "ޝަރީޢަތެއްގައި ހިމެނޭ ހުރިހާ ފަރާތްތަކާމެދު ބަރާބަރަށް އެއްވެސް ތަފާތުކުރުމެއް ނެތިކަން ކަށަވަރުކޮށްދިނުމެވެ". އަދި އެކަށީގެން ހިންގަން ދީ ހަބަރުންގެ "ހަމަހަމަކަމެއް ނުވަތަ" ވާންޖެހޭކަމުގެ ފާހަގަ އެއްގޮތްވާގޮތުގެ ޔަގީންކަން ކަށަވަރުކުރުމެވެ.

ތިރީގައި ބަޔާންކުރާ ސަބަބުތަކުން އިނގިރޭސިގައި ނަޝީދާ ދެކޮޅަށް ދައުލަތުން ޖުޑީޝަރީގެ ޢަމަލުތަކަކީ ހުރި ސާފުސާފުކޮށް ސިޔާސީގޮތުން ކުރެވިފައެވެ. އަދި ވަކިގޮތަކަށް ހޮވާލުމުގައި މިކަން އަޅުގަނޑުވެސް ނަޝީދުގެ ދައުރުގައި ޖުޑީޝަރީއަށް ޖެނެރަލް ގެންގުޅުން ދިމާއަށް ފެންނަންހުރި ތަޢައްޞުބުގެ ސުލޫކުންނެވެ. ސަރުކާރުންވެސް އިޢުތިރާފުކުރުމުގައި، ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ހައްޔަރުކުރެއްވުމުގައި އެކަން ދުށް ހުކުމްދިނުމުގެ ތެރެގައި ޖުޑީޝަރީއަށް ޖެނެރަލް ހިމެނެއެވެ. އޭރު އެކަން ހުރި ކުރިމަތިން ކޯޓުގެ ފަސޭހައިން ވަޒީފާއަށް ވެއެވެ.

ވޯރިންގެ ގުރޫޕްގެ ރިޕޯޓުގައި ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ހިންގި ޝަރީޢަތުގެ ސިޔާސީ މައްސަލަތަކަށް އަލިއަޅުވާލަމުން ހުކުމްކޮށްފައި ފާހަގަކޮށްފައިވަނީ، މި މައްސަލައިގައި "ޖުޑީޝަރީގެ ބޭނުންތަކާއިގުޅޭގޮތުން ފާހަގަކޮށްދޭ މަޞްލަޙަތުގެ ފުރިހަމަކުރުމުން" އޮތްކަމަށްވެ.

ސަރުކާރުން އިތުރަށް ބުނެފައިވަނީ "ފުލުހުންގެ ސުޕްރީމްކޯޓުގެ ކޮމިޝަނަރުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ބަލާލަފައި އެކަން ކޯޓުން ނިޔާކުރެއްވުމުގައި، މިނިވަން އަދި ވަކިފަރާތަކަށްނުޖެހޭ ޖުޑީޝަރީއަކުން ތިބެންޖެހޭ، އެ ފަދަ ނިޒާމުގެ ވަކިން މުހިއްމު އުސޫލެއް" ކަމަށެވެ. ދެން ސަރުކާރުން ބުނަނީ "ނަޝީދުގެ މައްސަލައިގެ ކަންކަމުން ކުރި ދައުލަތުގެ ކަންކަމުން ތަހުގީގުކުރުމަށް ކަމާބެހޭ ފިޔަވަޅުތަކާ ޖުޑީޝަރީގެ ޖެހިލުން އަދާކުރާ ވަޒީފާއާ" ކަމަށެވެ.

ސާފުކޮށް ދަންނަވާނަމަ، މިއީ ކަނޑައެޅިގެން ދޮގެކެވެ. ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ކުރި ދައުލަތުގެ ކަންކަމުން ޖުޑީޝަރީގެ ތަޙްޤީގުކުރުމަށް ނެތެވެ. ނަޝީދުގެ ވަކީލުން މިކަންކުރުމަށް ތަކުރާރުކޮށް އެދުމުންވެސް އެކަން ނުކުރެއްވިއެވެ. މިއާ ގުޅިގެން ދައުލަތުގެ ބޭނުންކުރި އުސޫލުތައް ޖުޑީޝަރީގެ ޢަމަލުތަކާމެދު ސުވާލު ކުރާނެ ގޮތެއް ނެތް ކަމަށް އެކަން ކުރަމުންދިޔަކަމަށެވެ. މި ޝަރީޢަތުގެ ކަންކަން ދިޔަ ގޮތުން ބަލާއިރު، ޖުޑީޝަރީގެ ޢަމަލުތަކާ އެއްގޮތް ތަޙްޤީގުތަކުގެ ދަށުން ނިމިގެން ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމްތަކުގެ ބައިވެރިވުމަކީ، ކަނޑައެޅިގެން މިކަން އިތުރު ބޮޑުކަން ނަޝީދުގެ ވަކީލުން، މައްސަލަ ވަކިކުރުމަށް އެކަމަށް އިންކާރުކުރެއެވެ.

ވަކިގޮތަކަށް ހޮވާލެވިދާއި އޮތް ދަޢުވާއެއް ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ހިނގި ގޮތް، ބައިނަލްއަޤްވާމީ އޮބްޒާވަރުންތިބީ ވަރަށް ގާތުން ބަލާފައެވެ. މިގޮތުން ޔޫރަޕިއަން ޕާލިމެންޓާއި ވަކިވަކި ޤައުމުތަކުގެ ސަފީރުންނާއި ޔޫ.އެން.ގެ ހިއުމަން ރައިޓްސް ކައުންސިލާއި ސަރުކާރުތަކުން، ޤާނޫނު ތަޠުބީޤުކުރުމުގައި، މިމައްސަލައިގައި ތަފާތުކުރުން ގޮތްގޮތުން ދެކެވުނު ވިދާޅުވިއެވެ. "ޓެރަރިޒަމްގެ ދައުވާގައި ސިޔާސީ އެންމެ ތުހުމަތު ކުރިން، އޭގެ މައްސަލަ ކުރީގެ ރައީސް (ނަޝީދު)ގެ މައްސަލަ ޝަރީޢަތް ހިންގިއިރު، އޭނާގެ ކުރިން ހުރި ތުހުމަތުގެ ޖަވާބުގައި ހިނގި އިންސާފު ބޭރު ޢަމަލުތަކަށް ސިޔާސީ ކަންކަމާ ގުޅޭގޮތުން އެކަމުގެ ސިޔާސީ މަޞްލަޙަތު ހިމެނޭ، ފުރިހަމަ ޝަރީޢަތް ޤާއިމުކުރުމުގެ ޝަރުޠުތައް ހަމަނުވާ، މިނިވަން ވަކިފަރާތަކަށްނުޖެހޭ ޤާނޫނީ ނިޒާމެއް ހިނގާ ގޮތުން ކުރިއަށްގެންދެވުނު ޝަރީޢަތެއް ކަމުގައި ދެކެވޭ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ."

ވީމާ، ވަކިފަރާތަކަށްނުޖެހޭ މިނިވަން ދުސްތޫރީ ނިޒާމާއި، ސިޔާސީގޮތުން ކުރަޖެހިގެންނުވާ، ވަކީލުން ހާޒިރުވެފައި ތިބި ދައުލަތުގެ ވަކީލުން ކުރިމަތިލާފައިވާ، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޝަރީޢަތުގެ ކުރިމަތީގައި، ހަމަ ކޮންމެ މީހަކުވެސް ހަމަހަމަކަން ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާ އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 14 ވަނަ މާއްދާގެ (1) ވަނަ ނަންބަރާ ޚިލާފުވެފައިވެއެވެ.

E. ދިފާޢުއަށް ތައްޔާރުވުމަށް ވަސީލަތްތަކާއި ވަގުތު ނުދިނުން

މިޔާރުގެ ވަކީލުން އުފުލިފައިވާ ޖިނާއީ ދަޢުވާކުރެވޭ މީހަކަށް ލިބިގެންވާ ޙައްޤުތަކެއް، އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 143 ވަނަ މާއްދާގެ (3) ވަނަ ނަންބަރުން ކަށަވަރުކޮށްދެއެވެ. އެގޮތުން އުފުލިފައިވާ ތުހުމަތަކާ ދިފާޢުވާގޮތާގުޅޭގޮތުން ދިފާޢުއަށް ތައްޔާރުވުމަށް އެކަށީގެންވާ ވަސީލަތްތަކާއި ވަގުތު ލިބިދިނުމަކީ ކަމެއް އާއްމުގޮތުގައި ބައްދަލުކުރެއެވެ. "އެކަށީގެންވާ ވަގުތު" ބިނާވެގެންވަނީ އެ މައްސަލައެއްގެ ޙާލަތު މައްޗަށެވެ. އެހެންނަމަވެސް އޭނާގެ އަމިއްލަ ދިފާޢުއަށް ތައްޔާރުވުމަށްޓަކައި، އެންމެ ކުޑަމިނުން މައްސަލައާ ގުޅުންހުރި ލިޔެކިޔުންތަކާއި އެހެނިހެން ހެކިތަކާއި ހަމައެކަނި ވަކީލުންނާ މަޝްވަރާކުރުމަށް ފުރުޞަތުދޭންޖެހެއެވެ.

ދިފާޢުއަށް ތައްޔާރުވުމަށް އެކަށީގެންވާ ވަސީލަތްތަކާއި ވަގުތު ލިބިދިނުމުގެ ޙައްޤު ނިޝީދަށް ދީފައިނުވާ ކަމަށް ފެނިގެންދާ ގޮތްގޮތް ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

މިކަމުގައި، ދިވެހި ދައުލަތުގެ ބާރުތަކުން، އެންމެ މަދުވެގެން 5 ގޮތަކުން ބައިނަލްއަޤްވާމީ މިންގަނޑުތަކާ ޚިލާފުވެފައިވެއެވެ. އެއީ: (i) ނަޝީދު ހައްޔަރުކުރުމާއި ޝަރީޢަތްކުރުމާދެމެދު އެންމެ 20 ދުވަސް ލިބުނުން؛ (ii) އާ ދައުލަތުގެ ހެކިތަށް އެއްކިޔަ ދުވަހު ފިޔަވަޅު އެޅި ދުވަހު މައްސަލައިގެ ލިޔުންތައް އަޅުއްވަން ދޭތެރޭން؛ (iii) ނަޝީދުގެ ވަކީލުން ތަކުރާރުކުރުމާ ގުޅިގެން، ޝަރީޢަތުގައި ގުޅުންހުރި ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އެދުމުން، އެކަށީގެންވާ ސަބަބަކާނުލާ ޤަބޫލުނުކުރުން؛ (iv) ހެކިތަކާ ވާހަކަދެއްކުން، ނަޝީދާއި އޭނާގެ ވަކީލުންނަށް މަނާކުރުން؛ އަދި (v) މައްސަލައިގެ މަޢުލޫމާތު އަޅުއްވަން ބޭނުންވާ ނަޝީދުގެ ވަކީލުންގެ ޙައްޤުތަކުގައި ދުވަސްވަރު ހިނގާފައިވުން؛

i. ހައްޔަރުކުރުމާއި ޝަރީޢަތްކުރުމާދެމެދު އެންމެ 20 ދުވަސް ލިބުނުން

ފެބްރުއަރީ ކަމަށް، ނަޝީދު ހައްޔަރުކުރުމާއި، އޭނާގެ މައްސަލަ ދައުލަތުން އުފުލުމާއި، ޝަރީޢަތްކުރުމާއި، އޭނާގެ މައްސަލަ ކޯޓް ސާބިތުކުރުމާ ދެމެދު ހަމައެކަނި 20 ދުވަސް ލިބިފައިވުން، ހުރިހާ ލިޔެކިޔުމާއި އޭނާގެ ވަކީލުންނަށް، މައްސަލައަށް ތައްޔާރުވުމަށް އެކަށީގެންވާ ވަގުތެއް ނުލިބުނެވެ.

މިކަމާމެދު އދ. ގެ އިންސާނީ ޙައްޤުތަކާބެހޭ ހައި ކޮމިޝަނަރ زيد بن رعد حسين ވިދާޅުވެފައިވަނީ "ދިވެހިރާއްޖޭގައި ޝަރީޢަތް ހިނގާ ދުވެއްޓަރުވެރި ވާ ހަރުވިޔަނޯ ހިނދި މި ޝަރީޢަތް، ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނުގެ ދަށުން އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތެއްގެ ހިންގުމަށް ސަރުކާރަށް ލާޒިމުކުރާ ކުރުމުގެ ޙުދޫދުގެތެރެއަށް ޒަމާނުގެތެރެއިން ހުކުމް ދަނީ" ކަމަށެވެ. ބީ.އެޗް.އާރު.ސީ. އިންވެސް ޝަރީޢަތުގެ ހަރުވިކަމާމެދު "ސިޔާސީ ކަންބޮޑުވުން" ފާޅުކުރަމުން ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ "(ހައްޔަރުކުރި ދުވަހާ ވިދިގެން އައި ދުވަހު) ކުރިން ޝަރީޢަތަށް، (ހައްޔަރުކުރިތާ 19 ދުވަސްފަހުން) ބުލާކުރުވައިލާ ދުވަހު ބާރު މި ޝަރީޢަތަކީ، ތަޙައްމަލުވެ ކޮޅަކުން އަވަސް ނިޔާގެ ބަދަލުން ގެންގޮސް ދުވެލިބާރުކޮށް ހުކުމަކަށް ޢުޤޫބާތް ޝަރީޢަތެއް" ކަމަށެވެ. މީގެ އިތުރުން ބީ.އެޗް.އާރު.ސީ ބުނެފައިވަނީ، "ޖިނާއީ ބަދަލުތަކުގެ ނިޒާމަށް ރައްދުދެވުމުގެ ކިބައިގައި ޙައްޤު އިތުބާރު ނެތިގެންދިޔުމަކީ މުސްތަޤްބަލްގައި ވަކިވާރަކަށް ނުލިބޭކަން ދެކެމުން އެކި ފަރާތްތަކުގެ ކޮމިޝަނަށް، ޖިނާއީ ބަދަލުތަކުގެ ހަމަތަކާއި ޚިލާފުވާ ކަމަށެވެ" ކަމަށެވެ.

އަދުގަސްތުން ހުރަހެއް ޝަކުވާގައި، މި ޝަރީޢަތް ނިންމަން ނުވި 20 ދުވަސްކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާއިރު، ސަރުކާރުގެ ފުރަގަސްދިނުމަކީ މި މުއްދަތުގެތެރޭ ދެކުނުކުރި ނޯޓިސް، މި ހަރަކާތަކީ އިސްތިޢުފާކުރެވޭ އޮތް ކަމެއްކަމުގައި ދަންނަވަމެވެ.

ކަން މިހެން އޮތުމާއެކުވެސް، މި ޝަރީޢަތް ގެންދިއުމުގެ ހަރުދަނާކުރުމުގެ މަސައްކަތް ޤާއިމުކުރުމުގެ ނިޔަތުގައި، ސަރުކާރުން އިޞްލާޙު އަރުވާފައިވަނީ ޝަރީޢަތް އަވަސްކުރުމަށް ކޮންމެވެސް ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އުދަގޫވެރިކަމެއް ނުވާނެ ކަމަށެވެ. ސަރުކާރުގެ ފުރަގަސްދިނުމުގެ 117 ވަނަ ޕެރެގްރާފްގައި ސަރުކާރުން ބުނަނީ "27 އޮކްޓޯބަރު 2014 ގައި، މަޙްކަމާ އަވަސްކުރުމުގެ ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އުދަގޫވެރިކަމެއް ވާކަމަށެވެ. އަދި މީގެ އިތުރުން ސަރުކާރުން ބުނަނީ "މިހެންކަމުން، މި ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގާ ހަރުދަނާކުރުމުގައި، އޭގެ ފަރާ ވަގުތުތަކުގައި، ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ޖަވާބުދާރީވުމަކީ ދަލީލުތަކަށް" ކަމަށެވެ. މި ބަސްމަގުން، މި ޝަރީޢަތް ގެންދިއުމުގެ ހަރުދަނާކުރުމުގެ މަސައްކަތް ޤާއިމުކުރަން ސަރުކާރުން އުޅުއްވިކަން އަނގައިދޭ އިތުރުން، ޕެރެގްރާފް 116 ގައި، "ޤައުމުގެ ހައްޤުތަކު"ގެ ކުރަން ދަޢުވާ އުފުލުމުގައި، "ޖަރީމާގެ" ކުރަން ދަޢުވާ އުފުލުމުގެ ހުރި އާދަޔާޚިލާފު ފުރަޞަތު، ޚާޞްކޮށް އުޅުއްވިކަން އަނގައެވެ. މިގޮތުން ސަރުކާރުން ބުނެފައިވަނީ "(އަވަސް ދަޢުވާ އުފުލި މަޙްކަމާއި އިދާރީ މަޙްކަމާތަކުގެ) އޭގެ ހަމައެކަނި މާއްދީ ތަފާތަކީ، ކުރުގެ މުއްދަތު، ޖަރީމާގެ ކުރުގެ އަމަލުތަކަށް ވުރެން ޝަރުޢީހަމަތަކަށެވެ".

މިއީ ހިތާމަވެރިކަމާއި ޖަވާބުދާރީވެވެ. ފަހު ނަޝީދުގެ ޤާނޫނީ ބިރުން މަޙްކަމާ އަވަސްކުރުމުގެ އުފެދިފައިވާ އުނދަގޫ، މިގޮތުން އެއްނޫން، ދެ އަހަރު ބައި ވީ އިތުރުވެސް ކުރިއަށް ނުދިޔަ، 2012 ގެ "ކުރު ނުކުތާ މިހެން ހައްޤުތަކުގެ" ކުރުގެ ދަޢުވާ ހަވާލުކުރެވުނު އުނދަގޫ ކުރެވުނެވެ. ނަމަވެސް ސަރުކާރުގެ ބާރުތަކުގައި މި ތަންކޮޅު އޮތީ އުނދަގޫވެފައެވެ. އަދި 2015 ގެ ޝަރީޢަތުގައި މިފަދަ ހުރަހެއްގޮތުގައި ހުރަސްއަޅައިދެ، "ޖަރީމާގެ" އަން ދަޢުވާ އާކޮށްގެން، ފަހުގެ ކުރިއަށް ދިޔުމާއި ދެމުވި މި ޝަރީޢަތް އިތުރަށް ހަރުދަނާކުރުން ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ނުކުތާ ކުރުމުގެ ޤާނޫނީ ކުރަން އުނދަގޫވެ. އަދި ހަމަހިމޭނުން އަންނަނިވި އަނބުރާ ކަމަށް، "ކުރު ނުކުތާ މިހެން ހައްޤުތަކުގެ" ކުރުގެ ދަޢުވާ ސާބިތުވުމަށް ނަޝީދު ޖަވާބު ވަޒީފާތަކަށް ނުޖެހޭނެ، މި ދަޢުވާއި، 15 އަހަރުން ޖަލަށްލާ "ޖަރީމާގެ"ގެ ކުރުގެ ދަޢުވާއި މި ދެކަމުގައި ހުރި ތަފާތު ހިންގާފައިވަނީ ސަރުކާރުން މަސައްކަތްކޮށްފައިވާ ކަމެވެ.

.ii އާ ދަޢުވާގެ ހަމަތަ ހުށަހޭ ދުވަސް ވިދިގެން އައި ދުވަހު މަޙްކަމާގެ އިޖުރާއަތު އަޑުއެހުން ބާއްވުން

ދިހަ އަހަރާއި ފަނަރަހަރާ ދެމެދުގެ ދަހު ހުކުމް އޮތް މަވަހަދުތުގެ ހަރާވުގެ ޝަރީޢަތް ކުއްލި، އާ ހަރާވުގެ ހަތަރު ނަޝީދަށް އެނގި ދުވަހާ ވިދިގެން އައި ދުވަހުއެވެ. އިބްތިދާއީ އަދާލަތުގެ މަޙްކަމާތުގެ ވަކީލުން، މި ދަޢުވާ މުޤައްދަމާތަކުން، ދަޢުވާގެ (ބިލާ)އަށް ހައްދެއް މަޙްކަމާތުގެ ދަޢުވާކުރުމުގެ ޤާނޫނީ ނަޝީދުގެ ވަކީލުންނަށް ނުދިނުމެވެ. އޭނާގެ އުސޫލު އެއްގޮތުގެ، އަދިއަށްވުރެ ދުވަސްކުރިން ދީފައިވާ ހުކުމް ތަފްޞީލު ވަކިކޮށް ކުރީގައި ހަރަކާތްތެރިވެ ވަޒީފާ ދެނެގަތުމުން، ނަޝީދުގެ ވަކީލުން ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުގައި ނުވާކަމަށް ނިންމަވައިފިއެވެ. ނަޝީދު ހައްޤުތަކުގެ މުހިއްމު ގޮތުން ފެނިގެން ދިއައީ ދުވަހު ކުރިން ވަކީލުން ހާޒިރުވެ، ހަމަ ނޫން ކަމަށް ކޯޓުން އެނގޭނެކަމުގައި ސިޓީގައި ހެކިބަސް އެކުލެވިގެން ކިޔާ ޝަރީޢަތް ދިމާވީ އޭނާ ހަމަޖެހުމަށްކަމެވެ.

ނަމަވެސް ސަރުކާރުގެ ޕްރޮސިކިއުޝަނުގެ 122 ވަނަ ޕޭޖުގައި، "އިބްތިދާއީ 2 ދުވަސްކުރިން ނަޝީދުގެ ވަކީލުން ޢައްޔަނުކުރުމަށް ހަމަޖެއްސުމަށް ޓައިމްލައިން" ކަމަށްބުނެ، މިކަމަކީ ސަރުކާރުން ބޭނުންވާ އަދުލުއިންސާފް ނަޝީދުގެ ވަކީލުންގެ މައްސަލައެވެ. ކުރީގައި ދަންނަވާލަ، ސަރުކާރުން މި އިޖުރާއަތު އަދާކޮށް، ނަޝީދުގެ ވަކީލުން މުސްތަޤްބަލުގައި ވަކާލާތުކޮށް އެއީ ކަނޑައަޅާފައިވާ ދަންނަވައިފައިވަނީ، ނަޝީދު ޢައްޔަނުކުރެވި ދުވަހުގެ ހުރި ބައިގައި އެއް ދުވަހުގެ ކުރިން ކުރި ޢައްޔަނުކުރާކަމަށް ހަމަޖެހިފައިވާ ބަޔާނެއް ކަމަށެވެ. އޭރުން އިބްތިދާއީ 2 ދުވަސްކުރިން ނަޝީދުގެ ވަކީލުން އޭނާގެ ވަކީލުންގެ ގޮތުގައި ޢައްޔަނުކުރެވިފައި ކަމަށެވެ.

އަދި ހިއްޔަ، ޝަރީޢަތް ފެށުމުގެ އެންމެ 2 ދުވަސްކުރިން، މުއްތަހަމުން އޭނާގެ މައްސަލަ ކާ ދަޢުވާގެ ހަތަރު ހެކިން، ސާބިތު ކުރުމުގެ މައްސަލަ ހިނގި މި ޝަރީޢަތުގައި، ދިފާޢުއް މަޙްކަމާތުގެ އެކަށީގެންވާ ވަގުތު ދިނުމުގެ ޢައްޔަނު އަދާކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ނުދީފައިވާކަން، މިގޮތް ކުރިން، އަދި ގެ ހިނދުން ހަވާލުކޮށް ކޮމިޝަނަރ ފުރުޞަތު ދީފައިވާ ފަހަރު. މިއާގެ ވެރިޔާ، އަދި ގެ އިންސާނީ ޙައްޤުތަކާބެހޭ ހައި ކޮމިޝަނަރ زيد بن رعد حسين ވިދާޅުވެފައިވަނީ، "ސަރުކާރުން ބަލާ ގޮތުގައި މިކަން މިހެން ގެންދިއުމަކީ، ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ހިނގި ކުރިން ދިޔަ ބޮޑު ކޯޓުގައި ނޫން، އިހުގެ މައްސަލަގައި އޭނާގެ ވަކީލުން ވިސްނައިދީ ފިލާވަޅުތަކެއް މައްސަލަކޮށްގެންވާ ކަމެވެ. ކަމުގައިން ހުކުމްގެ ހިތްވަރު ވެފައި، މި އާ މައްސަލައާގެ (ނަޝީދުގެ) ވަކީލުންނަށް އިޖުރާއާތުގެ އާ ދިފާޢުއަކަން ތައްޔާރުކުރުމަށް އާންމުން ވަގުތުދޭން ޖެހޭ" ކަމަށެވެ.

iii. ޝަރީޢަތް މެދުކަނޑާލުން

ހުކުމް އިއްވުމުގެ މައްސަލަ ކުރިއަށްދާ ޝަރީޢަތުގައި، ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން އުފުލައިފައިވާ ދަޢުވާއާއިގެ، ނަޝީދަށް ކަންތައް ހާޒިރު މަޖިލިސްގައި ގެނެސްދިނުމަށް ބޭނުންވާ ހުށަހެޅުމަށް ފުރުޞަތު ދޭން ވަކީލުން ގެނެސްދިން އަދި ބޭނުން ހޯދުމަށް ހުށަހެޅުމާއި، އެ މަސައްކަތް ކުރަމުންދިޔަ ތަކެތި ވަކީލުންނަށް މަޖިލީހުގައި ބަޔާންކޮށްލިއެވެ. މިކަމާ ގުޅިގެން ވަކީލުން ގޮތަށް ނިޔާޔަކަށް "މި. ނަޝީދުގެ ވަކީލުން ތަކުރާރުކޮށް ގުޅިގެން ޝަރީޢަތް މެދުކަނޑާލުމަށް އެދުނު ކަމެވެ" ގެއް ޕްރޮސެސްގެ އުސޫލުތަކާ ޚިލާފަށް ކަންކުރައްވާފައި ކަމަށެވެ.

ވަކީލުން ބަދަލުކުރުމުން، އާ ވަކީލުން ޢައްޔަނުކުރުމަށް ފުރުޞަތު ނުދިނުމާއި، އެޕީލުކުރުމުގެ ޒަމާން އާ ވަކީލެއް ހަމަޖެއްސުމަށް ދޭ 3 އާއި 15 ދުވަހުގެ މުއްދަތު ނުދިނުމާއި، ހެކިން އިސްނަގައިގެން ވަކާލާތު ޢައްޔަނުކޮށް ނުދިނުމާއި، އަދި މިހެންކަމުން ނަޝީދުގެ އަމިއްލަ ނަފްސު ދިފާޢުކުރުމަށް ވަސީލަތްތަކާއި، ހުކުމް އިއްވުމަށް 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތެއް އެދިގަތުމުގެ އެކަށީގެންވާ އިތުރު ކުރިމަތި ހުކުމް ކުރަނީ ނަޝީދަށް ދިފާޢުކުރުމަށް ދިގުވުމާއި މަޙްކަމާތުގެ ބައްލަވަން ހުށަހެޅުން ކަނޑާލެވެ.

މި މައްސަލައާގުޅޭ ޕީ.އެލް.އާރު.ސީ އިން ބެލުމުގައިވަނީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނު ދަށުން މުޙައްމަދު ނަޝީދަށް ތިއްބައިދޫނުޖެހޭ އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތެއް ޤާއިމުކުރުމުގެ ބައްޔާ ހިމާޔަތްލިބުމާ އެއް ކަމަކީ، މިސ. ނަޝީދުގެ ޝަރީޢަތުގެ [illegible] ތައްޔާރުވުމުގެ އިތުރުވަގުތު އޭނާއަށް ނުދިނުމުގެ މައްސަލައެވެ. އަދި މިކަމަކީ އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 14 ވަނަމާއްދާގެ (3) ވަނަ ނަންބަރުގެ (b) އާ ހިލާފުކަމެއްކަމަށެވެ.

ހަމަ މުރާޖަޢާކުރުމަށް ވަގުތުދިނުމުގެ ގޮތުން ޝަރީޢަތް މުރާސަލާތުކުރަން ކޯޓުން އިންސާފުވެރިކަމުގެ ވާޖިބާއަށް ސަރުކާރުން ދުކޮށްދިނުމުން، ޝަރީޢަތް މުރާސަލާތުކުރަން އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ހުރިއަސްވިޔަސް، އެކަން ފުރިހަމަކޮށްދިނުމަކީ ދައުލަތުގެ ބާރުތަކަން އަޅާ އާސްމު ވާޖިބުއެކުލެވިގެން ހިނދުމަން ދަޢުވާކޮށް ކޮމިޝަން ޤަބޫލުކުރާ ކަމުގެ މި މައްސަލަ ހިލާފުވެއެވެ. "ޤާނޫނީ ވަކީލަކު، މުސްތަޤިއްލުކަމާއި ވަކީލުންނާ ބައްދަލުކުރުމާ ދިމާވާ ސަބަބުތައް ނުދެވުނުކަމާ ބެހޭ ހާލަތްތަކުގައި، ދިފާޢުކުރާ ފަރާތުގެ ވަކީލުން ޝަރީޢަތުގައި ހާޒިރުވެ ދިފާޢުގެ ހެކިން ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު" އެވެ. މިޒަމާނުގައި، ވަކީލުން ތައްޔާރުވުމަށް ދޭންޖެހޭ ހިތަވަގުތު ތަޙްޤީޤުކުރުމުގެ ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުން ޤަބޫލުކުރާ، އެކަމަށް އިސްކަންދޭންޖެހޭ އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 14 ވަނަމާއްދާގެ (3) ވަނަ ނަންބަރުގެ (c) އާ ހިލާފު ކަމެކެވެ.

iv. ހުއްޓަން ޕާސްޕޯޓް، ނަޝީދާއި ޢާއިލާގެ ވަކިވުންތަކަން މަނާކުރުން

އުމުރުގެ މައްސަލަ އުފެދިގެންވާ ދަރިވަރަކާ ދެމެދު ވިސްނުމުގެ ހިމާޔަތްތަކުގެ އެކަށީގެންވާ ވަސީލަތްތައް ލިބިދިނުމުގެ ބައްދަލު ބޭރުގެ ޢާއިލާގެ މައްސަލަ ސްކޫލުގެ ފަރާތުން ދިނުމުގެ ތަފާސް، އަހަރެމެން ބަލާ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅާ ފަރާތްތަކާއި، ޢާއިލާގެ ވަކީލުން ބައްދަލުކުރުމުގެ ކަންތައްތަކެވެ.

މިކަމާ ގުޅިގެން ޝަރީޢަތުގެ ތަރުތީބުން ނިންމާފައިވާ "ދަރާއި ބޮޑަށް ހުރި ޕާސްޕޯޓްދިނުން ހިފެހެއްޓުމަށް" ޖެހި ހުށަހެޅުމާ އެހެންމީހުން ހިފެހެއްޓުން ޕާސްޕޯޓްވާކަމުގައި ކަމަށެވެ.

ފަހު 23 ފެބްރުއަރީ ގައި ޝަރީޢަތް ފުރުޞަތުގައިވާއިރު، ނަޝީދުގެ ވަކީލުންނަށް ހިސާބުކޮށްފައިވާ ޖުމްލަ 1125 ބަލްޔާ ހިމެނޭ ބަންޑަލެއް ފޮނުވިއިރު، 24 ފެބްރުއަރީ 2015 ގައެވެ. މި ލިޔުންތަކާ ހުރި އެއްވެސް އިންޑެކްސެއް، ބައިކޮޅުތައް ނެތެވެ. އަދި ހިސާބުކޮށް ނަންބަރު ޖަހާފައެވެ. މި ލިޔުންތަކުގެ ތެރެއިން، ހަތަރު ޖަހުގައި ފުރާސޫލުކުރި ބޮޑު ވަރަށް ލިޔުންތަކަކަށް ބަލާފައެވެ، މާޗް 2 ގައި އޮތް 3 ވަނަ އަޑުއެހުމުގެ ކުރިން ވަކީލުން އަންނާފައެވެ ނުވެއެވެ. 4 މާޗް 2015 ގެ ކުރިން އެއްވެސް ލިޔެކިޔުމެއް ނުވަތަ ހެކިތައް ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ނުވެއެވެ. އަދި އެހެންކަމުން ކަށަވަރު އެއިން ބަލާލެވެ. ނަޝީދުގެ ވަކީލުން ތަކެއްޗެއް އެދުނުނަމަވެސް، ދިފާޢުކުރާ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ބަޔާން ބަރާބަރު، އަދި ފަސޭހައަށް އެބޭ މައްސަލަ ބަލަން ކަމެއްގެ ބަޔާން ލިޔެކިޔުމާ ޢާއްމުކުރުމަށް ފުރުޞަތު ނުވެއެވެ.

ސަރުކާރުގެ ވަކާލާތުކުރަނިވިސް 76 ވަނަ ލިޔުމުގެ ސަރުކާރުން ބެލި "ޝަރީޢަތުގައި ހާޒިރުވުން ތަކުރާރުކޮށް ދުރުކުރާ" ކަމަށެވެ. އަދި ލިޔުމުގެ 120 ގައި "ދިފާޢުކުރާ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުން ކަނޑައަޅާ" ކަމަށްވާހަކަ ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ވިދާޅުވާކަމުގެ އިތުބާރު އެކުލެވެއެވެ. އެހެން ނަންބަރުތަކުގައިން، ނަޝީދުގެ ވަކީލުންނަށް ހާޒިރުވުމަށް ދިން ބަދަލު ހިމެނޭ ކަމުގެ ފުރަތަމަބައި ހެކި ދިފާޢުކުރެއް ދިނެވެ. އަދި އެއަށްފަހު ޝަރީޢަތައި ވަކިން ބައިވެރި ހުރި ހުށަހެޅުން ދިނެވެ.

ކަންމިހެން އޮތުމަކީ ގައިމުއަސް، ދިފާޢުކުރާފަރާތުން ހުށަހެޅި އެއްވެސް ޝަރީޢަތައި ވަކިން ހުރި، ނަޝީދަން ދޫކުރުމުން ކޯޓުން އިންސާފުވެރިކަމުގެ، ސަރުކާރުގެ ވަކާލާތުކުރާ އެއްވެސް ހިސާބެއްގައި ދުރުކޮށްފައި ނުވެއެވެ. މިކަމަކީ ދިފާޢުގެ

ތައްޔާރުކުރުމަށް އެކަށީގެންވާ ވަސީލަތްތައް ލިއްބައިދިނުމުގެ ބަދަލު ހިލާފު އަމަލުކުރެވެ. އެހެން އިދާރާގެ ހިއްސާކަން ބަހައިދެނ ކޮމިޓީން ބޭނުން، މިބަޔާނުގެ ބޭނުމަކީ، ތަޙުޤީޤުތަކާ މިހާރުގެ ނުވަތަ އޭނާގެ ވަޒީރުންނަށް ފުރިހަމަކަމާއި މަސްވެރިކަމާ ކުރިގެ މައްސަލަ ބިނާކޮށް ދެއްކި، ފަރުދުގެ މައްސަލަގެ ކަން ސާބިތުކުރުމުގެ ބާރުގައި އަދި ގަވާއިދާ އެކަށީގެންވާ ކަމަށް ބަލައިގަނެވެ.

.v ވަޒީރުންގެ ޤާއިމުމަޤާމުގައި މަސައްކަތް ހިންގުން

20 ދުވަހުން ހިނގި މި ސަރުކާރުގެ ފުރަތަމަ ދުވަހާއި ސަރުކާރުގެ ދުވަސް ހުރިގައި ނަޝީދުގެ ވަޒީރުން ބައިވެރިއެއް ނުވެއެވެ.

ނަޝީދު ހައްޔަރުކުރިދުވަހާ ވިދިގެން އަދި ދުވަހު އޭނާ ކޯޓަށް ހާޒިރުކުރިއިރު، އޭނާގެ އުސޫލު އޮތޯރިޓީން، އަށާރަމާއްދާގެ ދީ ދުވަސްކުރިން ޖިނާއީ ދަޢުވާއިން ފަރާތުގެ ވަކީލު، ކޯޓުގައި ތަރުޖަމާނެއް ލިބިގަތުމަށް ބޭނުންވިކަމަށް ބުނެ، އަދި އެކަން އެހެރަވުން ކުރުމަށް މުސްތަޤިއްލުކަމަށް ފާއިތުވެ، ނަޝީދުގެ ވަޒީރުން ސަރުކާރުގެ ކާބޯތަކަށް ނުވެއްޖެއެވެ.

ދުން 8 މާޗް 2018 ގައި، ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން އުފައްދާފައިވާ މާބަދުލާނާއި، ނަޝީދަށް ކަށަވަރު ހުކުމް ތަޞްދީޤުކުރުމުގެ ފަރާތުގެ ޖިނާއީ ހުކުމްތަކުގެ، ވަޒީރުންގެ އަދާލަތު ފާޑުގައި، އިދާރާތަކުން ހުކުމްކުރުމުގެ ޤަވާއިދާއި، ނަ މަސައްކަތް ޕާޓީވެރިޔަކު ވަޒީރުންނަށް މަޖިލީހުގެ ކަނޑައެޅުން. އެހެންކަމުން 8 މާޗްގައި ވީ ތަޢާރުފުކުރުމުގައި، ނަޝީދުގެ ވަޒީރުން ނުވަތަ ގައިމުން މަސައްކަތް ކުރިއަށް ގެންދިޔަ ކޯޓުން އެކަށީގެންވެއެވެ. އަދި ހުކުމެއް ދިނުމުގެ ކުރިން ވޭތުވެދިޔަ 30 ދުވަހުގެ މުއްދަތުގައި ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އެދިވަޑައިގެންނެވުން އެކަމަށް އިންކާރު ކުރެއްވެ. އަދި ކޯޓުން އިސްތިހާރުގައިވާ ގޮތަށް ވަޒީރުގެ ބައްޕަރަނާކުރެވޭ ނުދިނެވެ.

މިކަންކަމުގެ ނަތީޖާއަކަށް، ސަރުކާރުގެ ތެރޭގައި 10 ވަޒީރުންނާއިއެކު 4 ވަޒީރުން، ވަޒީރުންގެ ޤާއިމުމަޤާމުގައި ކުރިއަށް ދިޔައެވެ. އެހެންކަމުން ދަޢުވާކުރުމުގެ ބައެއް ހުކުމް ހިއްސާކުރި ވަޒީރުންގެ ޤާއިމުމަޤާމުގައެވެ. މިގޮތުން ތަޙުޤީޤު ދަޢުވާކުރުމުގެ ކަމުގައި ކޯޓުން، އެގޮތަށް މަސައްކަތްކުރި ބަހައްޓަން ހުރަހެއް ނުވާކަމަށް ބުނެ، ހުރިހާ ވެރިން ހުކުމްކުރާ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ހުކުމްކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ފުރިހަމަ ވަޒީރުންގެ ޤާއިމުމަޤާމުގައެވެ. މިއީ މިފަދަ ހާލަތުގައި، ވަޒީރުންގެ އެކި މިންވަރުގެ ބާރުތައް ބަހައިގެންގޮސް ހިންގާފައިވާ ޖާގަހުރުމަކީ ހަމަޖެހޭ ކަމެއް ނޫނެވެ.

މިކަމާ ގުޅިގެން ވާނުވާގެ ގޮތުން ނިންމާފައިވަނީ "ސަރުކާރުގެ މަސައްކަތް ދަރުމަވަންތަކަމާއި މި.ނަޝީދުން ވަޒީރުންގެ ހުރިހާ ނަޒަރިއްޔަ" ޖެހޭ ފުރުޞަތުގެ އިސްލާމީދާ ހިފާފައި ކަނޑައިފައިވާކަށް ކަމަކަށެވެ.

.F ހުކުމާއި ހުކުމްތަކުން ހުރަހެއްލެއްވުމުގެ ބާރުގެ އަތުލައިގަތުން

ޖިނާއީ ދަޢުވާއުފުލުމަށާއި ކޮންމެ ފަރާތަކަށްވެސް ހުކުމްކުރާއިރު ހުކުމް ތަކުރާރުވާ ހުކުމްތަކުގެ އެއް ހުކުމްތަކުގެ ކަމުގެ، އާންމު ފަރާތުން ދިފާޢުގެ ހަކަ ހުކުމްކުރާއިރު އެކަށީގެންވާ ސަރުކާރުގެ ބައްޓަން ތަކުރާރުކުރެވިފައިވާކަން އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 14 ވަނަ މާއްދާގެ 2 ވަނަ ނަންބަރުގެ (e) ގައި ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ.

ނަމަވެސް މި މަސައްކަތުގައި، ދިފާޢުން ހުކުމުގެ އެއްވެސް ހުކުމްތަކުގެ ހައްޤު ކޮށްދީފައިނުވާކަމަށް ހުކުމްކުރެވުނެވެ.

ކޯޓުން ބުނީ "ދައުލަތުގެ ފަރާތުން މުހައްމަދު ނަޝީދުގެ މައްޗަށް ދައުވާކޮށްފައިވާ ކަންތައްތަކުގައި، މުހައްމަދު ނަޝީދުގެ ދިފާޢުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ހެކިންނަކީ، މުހައްމަދު ނަޝީދުގެ މައްޗަށް ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ހެކިތައް ނަފީކުރާފަދަ ވަރުގެ ހެކިން ނޫންކަން، އެހެކިން ހުށަހެޅި ސަބަބުތަކަށް ބެލުމުން އެނގެން އޮތުމުން، އެހެކިން ހާޒިރުކުރުމަށް ޝަރީޢަތަށް ހާޒިރު ނުކުރުމަށް ޝަރީޢަތުން ނިންމާފައިވާ" ކަމަށެވެ. މިހެންކަމުން، އެއްވެސް ހިމާޔަތް ހެކިއެއްވެސް ނަޝީދުގެ ކިބައިން ހުށަހެޅުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. މިގޮތުން، ދިފާޢުކުރުމަށް ފުރުސަތު ހުށަހެޅި ހަތަރު ހެކިވެރިންގެ ބަޔާންތައް ސާފުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ހެކިވެރިންނަށް ނުދިނުމެވެ. އަދި މިގޮތަށް މަނާކުރި ހެކިންގެ ތެރެއިން ދެ ހެކިވެރިއަކު ބަޔާން ދިނުމުގެ ކުރިން ބަލިވެއްޖެއެވެ.

މިކަމާ ގުޅިގެން ވަކީލުންގެ ގްރޫޕުން ނިންމާފައިވަނީ "އެއްވެސް ހެކިވެރިއެއް ހާޒިރުކުރަމުން މި ނަޝީދުގެ ހައްގު ދިފާޢުވުމުގެ" އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 14 ވަނަ މާއްދާގެ 2 ވަނަ ނަންބަރުގެ (e) އާ ހިލާފު ޢަމަލެއްކަމަށެވެ.

ހަމައެހެން ހެކިން ހުށަހެޅުމަށް ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އެދިވަޑައިގަތެވެ. އެއީ - ނަޝީދުގެ ސަރުކާރުގެ ހޯމް މިނިސްޓަރުކަމާ އަލްއުސްތާޛް ހަސަން އަފީފް، މޯލްޑިވްސް ޕޮލިސް ސަރވިސްގެ ކޮމިޝަނަރ އޮފް ޕޮލިސް އަހުމަދު ފަސީހް، ރައީސް އޮފީހުގެ ޗީފް އޮފް ސްޓާފް އަލްއުސްތާޛް އިބްރާހީމް މުހައްމަދު ސޯލިހު، އަދި ފާރިސް އަބްދުﷲ ހައްދާދުރެސިޑެންސްގެ ހުރިހާ ހެކިވެރިއެއްކަމުގައި ބެލެވޭ އަޑުގެ ޖެނެރަލް ސްޓާފް ކޮމާންޑަރުކަމުގައިވާ އަލްއުސްތާޛު މުހައްމަދު މުސްލިމް، މިއެވެ. މި ދެންނެވި ހެކިވެރިން އެކު ތިއްބެވި މަޤާމުތަކުގެ ހައިސިއްޔަތުން، އެ ހައްދާދު ކިޔުއްވައިދޭ ބަޔާންތަކުގެ ސާފު މައުލޫމާތު އެ ބަލައިނުގަތުމަށް ފެނިވަޑައިގެންފަވާތީ އެއީ އެކަށީގެންވާ ކިޔުއްވުމެވެ. އެހެންކަމުން މިހެން އެއްވެސް ބަޔާނެއް ހެކިބަސް ނުދެވުނު ހާޒިރު ނުކުރެއްވެ.

ނަޝީދުގެ ޝަކުވާގައި ފާހަގަކުރެވިފައިވާ ދިފާޢުގެ ހެކިން ހާޒިރުކުރުމަށް ކޯޓުން އިންކާރުކުރި، ބައިނަލްއަޤުވާމީ އަދާލަތުގެ ޙަދީސްބޭފުޅުން ފާހަގަކުރައްވައިފައެވެ. މިގޮތަށް މިކަން އިންސާނީ ޙައްޤުތަކާ ބެހޭ ކޮމިޓީގެ ކޮންސިޑަރ ކުރައްވާފައިވާ زيد بن رعد حسين މިކަމާގުޅޭ ވިދާޅުވެފައިވަނީ މިއީ "އިންސާފުން ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ މިންގަނޑުތަކާ ހިލާފު" ޢަމަލެއްކަމަށެވެ. އަދި ފަނޑިޔާރުންނާއި ވަކީލުންގެ މިންވަރުތަކާއި ބެހޭގޮތުން ސްޕެޝަލް ރެޕޯޓަރ ގެބްރިއެލާ ނައުލް ވިދާޅުވެފައިވަނީ "މިކަމަކީ ދިފާޢީ ފަރާތަށް "ހަމަހަމަ ދިފާޢެއް ހަދާނެ" ފުރުސަތު ދީފައިނުވާ ސިފަ ހިލާފު" ކަމެއްކަމަށެވެ.

ޑަބްލިއު.ޖީ.އޭ.ޑީ.ގެ ކަންކަމުގެ ގޮތުން ކަންބޮޑުވުން ފާޅުކޮށްފައިވަނީ "ދިފާޢުގެ ފަރާތުން އެއްވެސް ހެކިވެރިއެއް ހާޒިރުކުރުމަށް ކޯޓުން އިންކާރުކުރި، މިއީ ޝަރީޢަތް އިޖުރާއާތުގެ ބޮޑުކަން، ހަމަހަމަކަމާ ކަންބޮޑުވުމަށް ފުރުސަތުދީފައިނުވާކަމެވެ. ފަނޑިޔާރުންގެ ބެންޗެއް ތަޙްޤީޤު ދިނުމަށް ފުރުސަތު ނުދީ، މިކަމުން މުޅި ޝަރީޢަތުގެ ޙައްޤުގެ މިންގަނޑު ފެހިކޮށް، ހުކުމްކުރެވުނު ހެކިވެރިންނަށް ދިފާޢީ ހެކިން އެ ބޭނުންތެރި ކަމެއްގެ ބޭނުންކުރާ ކަމަށްވެސް، މި ޝަރީޢަތަކީ ފުރިހަމަ ސިފަތަކެއް ނުދޭނެ ތަޙުޤީޤުތެރި ޝަރީޢަތެއްކަމުގައި އެއްވެސް ސަބަބެއް އޮތުމަކީ އިތުބާރު ކުރެވޭނެ ނުދެކޭ" ކަމަށެވެ. އޮމްނެސްޓީ އިންޓަނޭޝަނަލުން ރިޕޯޓް ކުރި 2015 ގައި ފެއިލު ކުރިއެއް ނިމުނު ޝަރީޢަތެއްވެސް މި ކޯރޓުން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ދެވިގަތުމުގައި، ދިފާޢީ ހެންވެސް ހާޒިރުކުރަން 4 ކޯޓުން ހުއްދަދެއްވި ސަރުކާރުން އިޢުތިރާފުކުރެއެވެ. މިކަން ގައިޑްލައިންތަކުގެ ސަރުކާރުން ބުނަނީ "އެ ނަންގަނެވުނު ހެކިވެރިން ހާޒިރުކުރީ ކޯޓު ކަމުގެ ސާބިތުކުރުމަށް ދިފާޢީ ވަކީލުންނަށް ކޯޓަށް އެފަދަ ހެކިވެރިން ހާޒިރުކުރުމަށް ފުރުސަތު ދީފައިވާ ނަމަވެސް، މިހެން އެއްވެސް ހެކިވެރިއަކު މައްސަލައިގެ

މައްސަލައާމެދު ހިޔަބަސްދުނުފުޅުތަކާއި، ހިޔަބަސް ދީން އުޅުނީ ދަރުމަވެރިބަހެއްގެ ބާރު ސިފައިގެދޭކާމުދަކަން، ކޮބަރު
ހަދިނގާމީ ކޮބުން އެގޮތަށް ނިންމި" އެވެ.

މިއީ ސަރުކާރުން ދިފާޢީ ގޮތުން ސިފައިގެ ނާޒުކުބެހިރާ ބާރުތަކަށްވާލިރުކަމުގެ މިޔަރަކަ މި އޮމީ ގޮސްއިދާ ނިމުމުގަމީގެ ރިޔާސަ
ހަރުފަކުވެ. ދައުލަތުގެ އިންސާނީ ޙައްޤުތަކާ ގުޅުނުގޮތުން ވަކިވަކި ހިސާބުތަކުން ހިސާބުން ކަނޑައެޅުމަށް ސަލާމަތީ ބަލަހައްޓާތައް ވަރަށް
ބޮޑުސިފަތަކުން ފާއިދާ ރިޔާސީ ބާރުތަކަށް ފައިވެއެވެ. އަ ރިޔާސީގައި ބާރުނުކަ:

"ދައުލަތުގެ ފަރާތުން މުޢައްމަދު ނަޝީދުގެ މަސައްކަތް ދައުލަތްގެ ކަންތައްތަކުގައި، މުޢައްމަދު ނަޝީދުގެ ދިފާއުގައި
ހިދުން ހުކުރުގައި ވެއެވެ. އަ ހިދުނުކަ:

1. އިސްވެ ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ރަސްމީގޮ ކޮރުފުނުވަގުމަ އެގޮގެ ބޮރާގަ ތިތި މިހުނާއި، އަދި އެވަގުތު ސިފައިންނާއި ދުކޮފުން ވާހަކަތައް އަޅައިވި، މިމަސްއަލައިގެ ކަންތައްތައް ސިފައިން ބޮޑުރިބާކޮށްފައިވާ ފާރާތްއެގެ ގޮތުން، މުޙައްމަދު މުޙައްސިން ގއ.ވާގެންދޫ/ ރަސްމަސްގެ.
2. ރައީސް ނިންމުމާ ނިންމުންތައް ބަންޑުޅުކުރުމަށް ހަމަޖެހުނީ ޤާނޫނީ އައްޔާމިތަކުން ސާބިތުކުރުމަށް، މުޙައްމަދު ޖިހާދު، ސ.ހިތަދޫ/ ފުނިމާގެ.
3. އިސް ޤާޟީ ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދުގެ ގޮޅިގެން، ފުރުހަތު ސިފައިންނާއި އެއްގެ އެންގުން ޝަރީޢަތަށް ސާފުކުރަން ދިނުމަށްޓަކައި، ޙަސަން ޢަފީފް، މާލެ/ ގ. ބޭގޮސްދޫގެ.
4. ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާ އަންގާ އެންގުންތަކާމެދު ޢަމަލުކުރާ ގޮތް ޝަރީޢަތަށް ސާފުކުރަން ދިނުމަށްޓަކައި، ޢަބުދުލް މައްޖީދު، މާލެ/ ގ. ފުލުޖަހަނދުވާވު. މިހެންވެ".

ވީމާ، މި ރިޔާސަން އެހެނީ، ވަކިވަކި ހިސާބުން ހިޔާސަތުގެ ކަންތައް ސާބިތުކުރަމުންދާކަން ނަޝީދުގެ ވަކިލުން، އޮޑިޓްގެވައި ދިފައިވާކަމި އެކަން ސަލާމަތްވާކަން ކޮށަން އެހެރެކަމެވެ. ނަމަވެސް މިކަން ސަމުރާކަން ނޫނުސިފާއެވެ.
ހައިރާންވާލީ ކަމަކީ، އެއްގޮސް ދިޔައީ ހިސާބިއްޔާ ރަޖިސްޓަރީކުރުމުގެ ކުރިން "މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ ދިފާޢުގައި ހުދަޔަތާވައިވާ
ހިދުނުކަ، މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ހުކުރެވި ހިސާބު ނަޝީދުތުވާ ވަރުގެ ހިދުން ނޫނުކަން،
އެހިދުން ހުކުރެވި ސަލާމަތްވާކަން ބޮޑުމުން އެހެގެން ޔޫނާނީ، އެއިން އެއްގޮސް ހުއްކަކު ޝަރީޢަތަށް ރަޖިސްޓަރީ ނުކުރުމަކަން
ޝަރީޢަތުން" ނިންމިކަމެވެ. އަދި ކޮބުން ނިންމީ "ފާޑޫނު އަސާސީއާއި ފާޑޫނުމަކާ ހިސާބުން (ފާސީ ޢަބްދުﷲ) ގަދަކަމުން
ގެންގޮސް، ފުރުވައި، ފާޑޫ ނިޒާމުން ގެއްލުވުމުގެ މާސްދިރިއަލި މާލެ/ ގ.ކަނބޮރިގެ، މުޙައްމަދު ނަޝީދުކަމާމު
ޖަދުވަލުކުރަން ބާގަ ނުވިޔަ މިންވަރަށް ފާޑުކަން ބަޔަ ގޮތްއެގައި އެކަން އެހެގެން އަމިއްޔާކު، މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ އަދުރަށް
އެކަން ބަންޑުޅުކުރިކަން ހަމަވެފައިވުމުން، ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ފާޑޫކަ ހިސާބުން ގަދަކަމުން ގެންގޮސް، ފުރުވައި، ފާޑޫނީ
ނިޒާމުން ގެއްލުވުމުގެ ޖަރީމާއިން މުޙައްމަދު ނަޝީދަށް ބަރީއަ ވެވޭނެ އެއްވެސް ސަބަބެއް އޮތްކަމަށް ނުފެނުނު" ކަމަށެވެ.
މިއީން އެހެނީ ބުނެވޭނީ މާކުރިން ކަނޑައަޅާ ނިންމާފައިކަމެވެ. ބުނެވުން އެކަން ސާބިތުވެއެވެ.

ދުސްތޫރުގެ ކޮޅުކަން، މުއައްސަސާގެ އިޚްތިޔާރު ނަގާފައިވަނީ އަނިޔާވެރިކަމާއި ގުޅުނުކަމުގައި ބެލެނީ، އެކަން އެނގޭނީ މިވެނި
މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ކޮޅުން ހަމަކުރުމަށް ދިފާޢުން އެދުމުން އިންސާފުކުރިއެވެ. މިކަން ކުރީ ދެ ހަސްމުހުނގެ
"ހިސާބުތަކެއްގެ ހަމަހަމަ" ވަނުޖެހުނުކަމުގެ ފާއިދާ" ހިސާބުކުރުމުގައި ހިއްޗަން ރަޖިސްޓަރު ކޮމިޝަން ނިންމާފައިވެއެވެ. ހަމަ

މިގޮތުން، Shchetka v. Ukraine ޤަޟިއްޔާގައި، މުއްތަހަމުންގެ ކުށުގެ ޙަމަލު ހިނގި ތަންގައި އޭނާ ނުތިބިކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމުގެ ގޮތުން އޭނާ ހުށަހަޅަން ގެނެސްދިން މުހިންމު ހެކިވެރިން ކޯޓަށް ހާޒިރުކުރުމަށް ދިފާޢުން އެދުމުން ޔުކްރެއިނުގެ ކޯޓުން އެކަމަށް އިންކާރުކޮށްފައިވާނީ އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 14 ވަނަ މާއްދާގެ 2 ވަނަ ނަންބަރުގެ (e) އާ ޚިލާފަށްކަމުގައި އެ ކޮމިޓީން ނިންމާފައިވެއެވެ.

G. ހެކިވެރިން ކްރޮސްއެގްޒަމިން ކުރުމުގެ ޙައްޤަށް އަރައިގަތުން

ޖިނާއީ ދަޢުވާއުފުލުމުގެ ކޮންމެ މަރުޙަލާއެއްގައިވެސް "އޭނާގެ އިދިކޮޅަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ހެކިންނާއި އެއް އުސޫލެއްގެމަތިން، އޭނާގެ ފަރާތުން ދިފާޢީ ހެކިން ހާޒިރުކޮށް އެފަރާތްތަކާ ސުވާލުކުރުމުގެ ޙައްޤު ލިބިގެން" ވާކަމަށް އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރު ބަޔާންކުރެއެވެ. މިކަމުގައި ދިފާޢީވަކީލު މިހާރު ދެކޮޅަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ހެކިން ކްރޮސް-އެގްޒަމިންކޮށް އެއުރެން އިތުބާރުކުރުމުގެ ޙައްޤު، އޭނާއަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

މިކަމާ ގުޅިގެން ވޯކިން ގްރޫޕް ނިންމާފައިވަނީ "ދައުލަތުގެފަރާތުން ހުށަހެޅި ހެކިން ކްރޮސް-އެގްޒަމިންކުރުން ހުއްދަނުދިނުމަކީ" އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 14 ވަނަ މާއްދާގެ 3 ވަނަ ނަންބަރުގެ (e) އާ ޚިލާފު ވާކަމަށެވެ.

ސަރުކާރުން ހުށަހެޅި ހެކިވެރިން އިމްތިޙާނުކުރުމުގައި ނަޒާހަތު ފިސާރި ބޮޑަށް އޮތްގޮތަކަށް ވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން، ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ޝަކުވާ ހެކިންގެ ތަޙްޤީޤު ޖާސޫސް ޢަބްދުﷲ ޙާސިދުކުރަން ބޭނުންނުވާކަމަށް ދައުލަތުގެ ވަކީލު ބުނެފައި ވަނިކޮށް، އޭނާ ހާޒިރުކުރެއްވި. މިކަމުގައިވެސް ދިފާޢީ ހެކިން ކްރޮސްއެގްޒަމިން ކުރި ބީދައިން އެކަން ކުރުމަކީ ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން ތަޙްޤީޤުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ގެއްލުވާލުން ދިނުމެވެ. މިއީވެސް އިންސާނީ ޙައްޤުތަކާބެހޭ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޢަހުދުނާމާ ފުރިހަމަކޮށް ނުވާކަމަށް. އެ ޢަހުދުނާމާކަމުގައިވާ ދިފާޢީ ހެކިން ހާޒިރުކުރަން ޢަމަލުކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ނަތީޖާ، ދިފާޢަށް ދެރަވާ އަސަރުކޮށްފައިވާކަމަށްވެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން، ޢަބްދުﷲ މުޙައްމަދު ޖިހާދާއި، ދެން ޝަރީޢަތުގެ ހެކިންގެ ތަޢާރަފުވުމުން ސާބިތުކުރުމަށްޓަކައި، އެއުރެންގެ މުޢައްޒަފުކަމުގައި ސުވާލު އިޢާދަކުރި، އެއުރެންގެ ހެކިބަސް ޤަޟިއްޔާގެ ސުވާލުގެ ވަކިފުރިހަމަކަން މަސައްކަތްކުރެވުނެވެ. ދައުލަތުގެފަރާތުން ހުށަހެޅި 9 ހެކިންކުރެ 5 ހެކިންގެ ކްރޮސްއެގްޒަމިންކުރުން ގެންދިޔައީ މިގޮތަށެވެ.

އ.ދ.ގެ އިންސާނީ ޙައްޤުތަކާބެހޭ ހައި ކޮމިޝަނަރ زيد بن رعد حسين އާއި ފަނޑިޔާރުންނާއި ވަކީލުންގެ މުސްތަޤިއްލުކަމާބެހޭ އ.ދ.ގެ ޚާއްޞަ ރިޕޯޓަރ ގެބްރިއެލާ ނައުލްއާ ހާއްސަ ބަޔާނެއް ސަރަޙައްދުން ޖޫން ފެބްރުއަރީގެ އުސޫލުތަކާ ޚިލާފުވާކަމަށް ބަޔާންކުރައްވައިފައެވެ. އަދި ޕީ.އެމް.އާރ.ސީއާއި އެމްނެސްޓީ އިންޓަރނޭޝަނަލްއިންވެސް ސިޔާސީ ކަންބޮޑުވުން ފާޅުކުރިއެވެ.

ނަމަވެސް ސަރުކާރުގެ ޤާނޫނުތަކުގެ ޕީނަލްކޯޑު ނަންބަރު 122 އާއި 123 ގައި ވަރަށް އާދައިގެ ގޮތަކަށް ބަޔާންކުރަނީ "ކަމާބެހޭ އިދާރާތަކުން ޕެނަލް ސުޕަވައިޒަރ (ނަޝީދުގެ ފަރާތުން) ހެކިވެރިންނާ ކުރިމަތި ކަމާ ބަހައްޓާ ގޮތުގައި އެކަން ހިނގަމުން" ކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން ސަރުކާރުން ބުނަނީ "ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އެއްވެސް ހެކިވެރިއެއް ކްރޮސްއެގްޒަމިން ކުރުމުން މަޖުބޫރުކުރި ހިރާސްކުރުމުގެ ސާބިތު ކުރި ދެއްކިފައެއް" ނުވޭ ބުނާކަމަށެވެ.

ވީ ބައެއް އިސްތިސްނާއީ ޙާލަތްތަކުގައި، ދައުލަތުގެ ހެކިވެރިޔާ ކްރޮސްއެގްޒަމިންކުރުމުގެ ކަންކަން މުޤައްރަރުން ހިނގުމުގައި ހުރިހާ ކާމިޔާބުކަމުގައި ވިޔަސް، އެފަދަ ޙާލަތްތަކަށް ނަޝީދުގެ ޝަރީޢަތުގައި ދިމާވެފައިވާކަމުގެ ހެކި ނުފެނެއެވެ.

ދޭން ދިމާކުރި ގޮތްތަކުން ސަރުކާރުން އެބުނާ ސާބިތުކުރަނިވި އަޅުގަނޑުމެނަށް ދެއްކެވިއިރުވެސް، ދިވެހި ޤާނޫނު ހާޒިރުކުރާގޮތުގެ މަތިން، އެ އަޅުއްވުނުތަކުގެ ޖަރީމާސާބިތުކުރުމުގެ، ސަރުކާރުގެ ހެކިން ނުކުތުމަށް، ނަޝީދުގެ ވަކީލުންގެ ފަރާތުން ކޯޓުން ކަނޑައެޅިގެން އިންކާރުކޮށްފައިވާކަމެވެ. އަދި އެޖެހޭ ހަރަކާތްތަކެއް ކުރުމުގައި ބޭނުންކުރި ވަކިކަހަލަ އުސޫލެއް ކަނޑައެޅިގެން ދޭގޮތެވެ. އަދި ހެކިން ކުރިމަތިލާކުރުމަށް ކޯޓުގެ ކަނޑައެޅުމާއި ދެކޮޅަށް ކޯޓުގެ ނިންމުން ނުހިމެނުނުކަމުގައި ސަރުކާރުން ބަޔާންކޮށް، މުއްދަތު ބަލައިގަތުމަށް އެދި ހުށަހެޅުމުން ނިޔާކުރިކަމަށް ވީ ނަމަވެސް ބެލުމަށް ފުރުޞަތު ދީފައެވެ.

ވީމާ، ދައުލަތުގެ ހެކިވެރިން ކުރިމަތިލައިގެން ކުރުން ވަކި އުސޫލެއްނެތި ހަނިކުރި، ކުރުމަކީ، އަނެއްކާވެސް އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 14 ވަނަ މާއްދާގެ 3 ވަނަ ނަންބަރުގެ (e) ގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވާ ދެ ޚަސްމުންގެ "ހަތިޔާރުތަކުގެ ހަމަހަމަކަން" މަބްދައުގެ ޚިލާފަށް ޢަމަލުކޮށްފައެވެ.

H. ވަކީލުންގެ އެހީ ހޯދުން މަހްދޫދުކުރުން

ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް އެމީހަކު އަމިއްލަފަރާތުން ދިފާއުކުރުމުގެ ހައްޤު ނުވަތަ އެ މީހަކު އިޚްތިޔާރުކުރާ ޤާނޫނީ ވަކީލެއްގެ އެހީތެރިކަން ހޯދުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންވާކަމަށް އައި. ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 143 ވަނަ މާއްދާގެ (3) ވަނަ ނަންބަރުގެ (d) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެ ހައްޤަކީ މަޝްވަރާކުރުމާއި ނިމުމަށްދާންދެން ވަކީލުގެ އެހީތެރިކަން ދަސްކޮށްދިނުމުގެ ފުރުޞަތު އެ މީހަކަށް ވަކިވެގެން ބައްދަލުކުރުމުގެ ހައްޤުވެސް ހިމެނޭކަމެވެ.

ފަހުން ގަވާއިދުގެ ދިފާޢުގައި ނިސްބަތުގައިވެސް، ނަޝީދު އިސްތިއުފާދެއްވި ޤާނޫނީ ވަކީލުންގެ އެހީތެރިކަން ހޯދުމުގެ ހައްޤު އިއްޔާގޮތުގައިވެސް ނިގުޅައިގަނެވިފައިވާކަމެވެ.

ފުރަތަމަ، 23 ފެބްރުއަރީ 2015 ގައި ނަޝީދު ފުރަތަމައިން ކޯޓަށް ހާޒިރުކުރިއިރު ވަކީލުންގެ އެހީތެރިކަން ނުލިބުނެވެ. މިހެން މިކަމަށް، ނަޝީދު ހައްޤުތަކާދުވަސް ވިދިގެން އަދި ދުވަހު އާދާ ކޯޓަށް ހާޒިރުކުރިއިރު، އެކޯޓުގައި އުސޫލު އޮފީހުން، އަދުލުއިންސާފުގެ ދާއިރާގެ ވަކީލުންނަށް ކޯޓަށް ނިސްބަތްވާ ކޮޓަރީގައި ވަކީލު، ކޯޓުގައި އަދި އެކަން އެއްގޮތަށް ކުރިމަތިލާފައިވާ ވިދާޅުވެ، ނަޝީދުގެ ވަކީލުން ސަރުކާރުގެ ޚިދުމަތް ނުލިބުނެވެ.

މިކަމާގުޅޭ ބީ.އޭ.ޕީ.އާރު.ސީން ފާހަގަކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރު "14 ވަނަ މާއްދާގެ 3 ވަނަ ނަންބަރުގެ (d) ގެ ކަނޑައެޅިގެން ހިމާޔަތް" ދަމަހައްޓާކަމެވެ. ހުކުމަށް ތައްޔާރީ ކުރިމަތިން މިގޮތް ކަނޑައެޅިފައި އޮތީ ދިފާޢު ވިޔަފާރީގެ އަދި ދިފާޢު އަޅުއްވާ ބަރާބަރު ވަކީލުންގެ އެހީގެ ހައްޤު ކަނޑައެޅި އަދާކުރެވެނީ ކަމެއްކަމެވެ.

މިއަންނަ 8 އަދި 9 މާރިޗު 2015 ގައި އަޑުއެހުންތަކުގައި ނަޝީދު ކޯޓަށް ހާޒިރުކުރި ޝަރީޢަތްތަކުގައި ވަކީލުންގެ އެހީތެރިކަމެއް. އެއީ އެކަށީގެންވާ ވަގުތެއް ވަކީލުންނަށް ދީފައި ކޯޓުން ތައްޔާރުވުމަށް އިންކާރުކުރުމާ ގުޅިގެން އެ މައްސަލައިން ތަޙުޤީޤުކުރެވުނު ވަކީލުންނަށް މަޤާމުގައި އިއްވާފައެވެ.

ވަކީލުން ތަނާޒުލުވުމުން، އާ ވަކީލުން ބައްދަލުކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމަށްޓަކައި އަދި ނަޝީދުގެ ދިފާޢުއަށް އާދޭ ދިނިކަށްޓާ ތައްޔާރުވުމަށްވާ ގޮތުގެ ދުވަސްތަކާއި، ޝަރީޢަތްތަކަށް މުއްދަތު ކޯޓުން އިންކާރުކުރިއެވެ. އެއަށްފަހު މައްސަލަ ކުރިއަށް ދިޔައީ ވަކީލުންނާ ނުލައެވެ. ޝަރީޢަތައިގެން ކޯޓު ދިޔައީ ކުރިއަށެވެ.

ސަރުކާރުން އިރުގައި ބަދަލުކުރި ނަޝީދުގެ "ޓްރަޔަލް ބެންޗުގެ މެންބަރުން ބަދަލުކުރުމުން ކޯޓުން އިސްތިޢުފާ" ކުރިކަމަށް "ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ފަށްދުވަހު ހުރަސް އެޅުމުގެ ގޮތުން، ދައުލަތުގެ ވަކީލުން ކުރަން ޖެހޭ ކަންކަން ނުކުރިކަން ސާފުކޮށް އެނގެން އޮތުމުން، ޝަރީޢަތް މުޤައްރަރުކޮށް ކޯޓު އެއްވެސް ގޮތަކުން ގޮޅިދޫން" ކަމަށެވެ.

ނަޝީދުގެ ޓްރަޔަލް ބެންޗުގެ މެންބަރުން ބަދަލުކުރުމުން ކޯޓުން އިސްތިޢުފާ ބޭނުމަށް ކަނޑައެޅިގެން ބަޔާނެއް ނެރުނުއިރުގައި ދައުލަތުން ދެކޭނެ. ޖަލްސާގެ ހިނގުމުގެ ތާރީޚުގައި ކޯޓުން އިދިކޮޅުވުމަށް "ދައުލަތުން ނަޝީދުގެ ޖަލްސާތަކުން ... ދައުލަތުން ނަޝީދުގެ ވަކީލުކޮށްގެން ކުއްލިއަކަށް ތަޞައްވުރުކުރަން" ވާކަމަށެވެ. ހަމަޖެހުމަކީ ސަރުކާރުން އަޅާ އިޢުތިރާފު ހިތުގައި އޭ ވަކީލުން ތަޞައްވުރުކުރީ ނަޝީދުގެ ޖަލްސާގެ "ކުރިން ކޯޓަށް ނުކޮށް ބަދަލުކުރަން" ނުވަތަ "ޝަރީޢަތް ހިންގުމަށް ފަށްދުވަހު ހުރަސް އެޅުމުގެ ގޮތުން" ނޫނެވެ. އެކަން އެކޮށްލަނީ ބުނެވިފައި ނަޝީދު އާދެ ހުށަހެޅި ބޮޑުކަމަށް ސަރަޙައްދުނުވެ. އާދެ އާދެ ހުށަހަޅާ ޖަލްސާގައި ބަންދުކުރެވުނު ފާހަގަކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި، މައްސަލައިގެ އާދާގެ ވަކީލުން ތަޞައްވުރުކޮށްފައި، އާ ވަކީލުން އެއްގޮތް ތަފާތުކަމުގެ ބުނުމަކީ ގެނެސްދިނެވެ. ދިވެހި މިފަދަ މަސައްކަތް އާދެ އިންސާފުވެރި ޝަރީޢަތެއް ވަކީލުންގެ އެހީތެރިކަމާއި ނުލައި ކުރިއަށް ގެންދެވޭނެ ގޮތެއް ނެތެވެ.

ހަމަ މިއާއެކު ޝަރީޢަތުގެ ބެންޗުގެ އިތުރުން ވަކީލުންނަށް ފުރުޞަތު ނުދީ ކުރިއަށް ގެންދެވުނު ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމުގައި، އެކަމަށް ސަބަބުތައް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުގައި ވަކީލުން ބަދަލުކުރުމަށް ދިނުމުގެ ފުރުޞަތު ދޭން ޖެހޭކަމަށް ދައުލަތުގެ ވަކީލުން ހުށަހެޅުމާއި، އެ ހުށަހެޅުމަށް ދެކޭގޮތާ ދިމާލަށް ބުނެ ސިޔާސީ ގޮތުން ހިންގި ޝަރީޢަތެއް ކަމަށް، ޝަރީޢަތާ ގުޅޭ ޤާނޫނީ ގޮތުން ދެކޭ ފެންވަރަށް ނުދާކަން ދައްކަނީ މިކަންކަމެވެ.

ހަމަ މިއާއެކު ޓްރަޔަލް ވަކީލުންގެ އިޖުރާއަތުތަކުގެ ސަބަބުން ސިޔާސީ ގޮތުން ހިންގި ޝަރީޢަތެއްކަން ދޭހަވެއެވެ.

I. އަސާސީ ހައްޤުތަކާއި ބެހޭ ދަޢުވާ

އަސާސީ ހައްޤުތަކާއި ބެހޭ ދަޢުވާއާ ގުޅޭ އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރު ގެ 14 ވަނަ މާއްދާގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތެވެ. އެމާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ "އަސާސީ ހައްޤުތަކާއި ބެހޭ ދަޢުވާ، ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަކީ ކޮންމެ ފަރާތެއްގެ ވެސް ޝަރީޢަތުގެ ކުރިމަތީގައި ހަމަހަމަ ޙައްޤެއް ލިބިގެންވާނެއެވެ".

ފަތުރާ ދޫކުރި އިއްވުމުގައި "ފަރާތަކުން ޝަރީޢަތް ދައުލަތުގެ ދަޢުވާ ކުރިމަތީން އެއްސަރު ޤާނޫނީ މަސައްކަތް ބަލައިގަތުމަށް ދިފާޢު ދޭން ޓްރަޔަލްގެ ބޭނުން ގޮތަށް އިދާރީ، ޝަރީޢަތް ނިމުމުން، މަސައްކަތް ދޭ ތަރުޖަމާ ކޮށްގެން ދީފައި ހުރި ވަކީލުންގެ އެހީތެރިކަމާ" ހަމަހަމަކަމާއެކު ބައިވެރިވުމުގެ ޙައްޤު ޝަރީޢަތް ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަށް ޝަރީޢަތުގެ ގޮތުން ލިބެންވާނެއެވެ.

މި ބައްދު ނިގުޅައިގެންފައިވަނީ ތަކުރާރުކޮށްގެންނެވެ. ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލިސް އަޑުއެހުމަށް ގިނަ ރައްޔިތުންނަށް ނުވަދެވޭނެގޮތަށް ޝަރީޢަތްކުރި ކޯޓުރޫމުގައި ހުރި ބައެއް ގޮނޑިތައް ކޯޓުން އުނިކުރިއެވެ. އަދި ބައެއް ދުވަސްދުވަހު އޮބްޒަރވަރުންނަށްވެސް ވަދެވޭގޮތް ނުވިއެވެ.

ސަރުކާރުން ހިނގައި ދުރުވެރިކަމުގައި ބޭއްވުނު ޝަރީޢަތް ހިނގި އާންމުކޮށް ހުޅުވާލެވިފައިވާ ޝަރީޢަތެއްކަމުގައި ބުނެއެވެ. އަދި މިގޮތަށް ބީ.އެޗް.އާރ.ސީގެ ރިޕޯޓުގައި އެ ޖަމްޢިއްޔާގެ އޮބްޒަރވަރުންނަށް ފެނުނުގޮތް ބަޔާންކޮށްފައި އެބައޮތެވެ. އަދި އިސްލާމިކްގޮތުން އާންމުކޮށް ހުޅުވާލެވިފައިވާ ޝަރީޢަތެއް ބޭއްވުމަށް ސަރުކާރުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަންކަން ފެނިއްޖެއެވެ. ނަމަވެސް، ބީ.އެޗް.އާރ.ސީގެ ރިޕޯޓުގައި ދެން އޮތީ ބައިނަލްއަޤްވާމީ ސަރުކާރުތަކަށް ނުކުރެވުނެވެ. އެގައި ވަނީ:

> "އަޑުއަހާ ފަރާތްތަކަށް 20 ޖާގަ އޮތް ކޯޓުރޫމުގައި ޝަރީޢަތް ކުރިއަށް ގެންދިޔައިރު، މި 20 ގޮނޑި ލިބުނީ އެދުވަހެއްގެ ހުކުމް ކުރިން ބަޔާންކުރެވެ. މި 20 ގޮނޑިވެސް ބަހާލެވިފައި އޮތީ އަންނަނިވި ގޮތަށެވެ: އެމްބަސީތަކަށާއި ނޫސްވެރިންނަށް 10 ގޮނޑި، އާންމު ރައްޔިތުންނަށް 6 ގޮނޑި އަދި ކޯޓުގެ ސްޓާފުންނާއި ބަލަހައްޓާ ފަރާތްތަކަށް 4 ގޮނޑި ހަމަޖެއްސިފައިވާތީ އެ ގޮނޑިއެއްވެސް އާންމުންނަކަށް ނުލިބުނެވެ.
>
> ބީ.އެޗް.އާރ.ސީ އިން އޮބްޒާވްކުރުމަށް ދިޔަ ކޯޓަށް ހާޒިރުވި 3 ދުވަހުވެސް، އަޑުއަހަން ވަންނަން އެދުނު ފަރާތްތަކަށް ހަމަ ގޮނޑިއެއް ނުލިބެއެވެ. މި ސަބަބާހުރެ، މި ޖަމްޢިއްޔާގެ އޮބްޒަވަރުން 4 މާޗް 2015 ގައި އޮތް އަޑުއެހުމަކަށް ނުވަދެވުނެވެ. އަޑުއަހަން ވަންނަން އެދުނު ފަރާތްތަކަށް އޮތް ޖާގަ އެހާ މަދުކަމުގައި އޮތުމުގައިވެސް، އަޑުއެހުންތަކަށް އާންމު ރައްޔިތުންނަށް ޖާގަ އިތުރުކުރުމުގެ ކަންކަން ފަހިކޮށްދިނުމަށް އެއްވެސް ކަމެއް ކޯޓުން ނުކުރެއެވެ".

ވީމާ، ބީ.އެޗް.އާރ.ސީ އިން ނިންމާފައިވަނީ:

> "އިސްވެ ނަންގަނެވުނު ސަބަބުތަކާހުރެ، ބީ.އެޗް.އާރ.ސީއިން މި ނިންމަނީ، މި މައްސަލައިގައި، އަޑުއެހުންތަކަށް ވަންނަން އެދޭ ރައްޔިތުންނަށް އެކަށީގެންވާ ވަސީލަތްތަކެއް ކޯޓުން ފަހިކޮށްނުދިނުމުން ފުރިހަމައާއި، އާންމުކޮށް ހުޅުވާލެވިފައިވާ ޝަރީޢަތެއް ހިންގުމުގެ ޙައްޤު ގެއްލިގެންދިއުން، އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި ކުރިއަށްގެންދެވުމަށް ވަކިކޮށްގައި ފެނުން ނުވެއެވެ. މިކަންވެސް ވަނީ އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރ ގެ 14ވަނަ މާއްދާގެ (1) ވަނަ ނަންބަރާ ޚިލާފު ޢަމަލެކެވެ".

މިކަމަށް ރައްދުދެމުން ސަރުކާރުން ބުނެފައިވަނީ ނަޝީދުގެ ޝަކުވާގެ ބަސްމަގުން "ހިވެސް ޝަރީޢަތް އޮބްޒާވް ކުރަން އާންމުން ފެނިފައިވާގޮތުން ހުރިހާ ފަރާތް ހިމެނޭގޮތަށް އާންމުންނަށް މަގުފަހި ނުވެއްޖެކަމުގެ" ޝަކުވާ ކުރައްވައިފިއެވެ.

މިއީ ބައިކުޅަބައި ތެދެކެވެ. ޝަރީޢަތް އަޑުއެހުމަށް އާންމުންގެ ބައެއް ފަރާތްތަކަށް ވައްދާފައިވާކަމަށް ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ގަބޫލުކުރެއެވެ. (ސަރުކާރުން ބުނާ 40 ޖާގައިން އާންމުންނަކަށް ނުލިބުނެވެ. ލިބުނީ ނޫސްވެރިންނާއެކު 16 ޖާގައެވެ). ނަޝީދުގެ ފަރާތުން މި ބުނަނީ، ޝަރީޢަތް ތަފާތުކުރި ގޮތުގައި އަޑުއަހާފަރާތްތަކުގެ ޖާގަ އޮތީ ނިޒާމީގޮތުގައި ހަމަޖެހިފައިވާކަމުގައިވާތީ، އާންމުކޮށް ހުޅުވާލެވިފައިވާ ޝަރީޢަތް ހިންގުމުގެ ބޭނުމާ ކަށަވަރުކުރުމުގައި ނުވާކަމަށެވެ. އަދި ޝަރީޢަތް

އޮބްޒާވަރުން އައި މުސްތަޤިއްލު މޮނިޓަރުންނަށްވެސް، އެތަން ޒިޔާރަތް ނުވަދެވި ދިޔުމުންވެސް އެނގެނީ މި ބައެއްގެން ކަވާރިޓާގައި ނުވާކަމެވެ.

މީގެ ކުރިން އދ.ގެ ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީން ނިންމާފައިވާ "ވަކިވަކި މައްސަލައަކުން ރައްޔިތުންގެ ޝަޚުޞީ އޮވްރާން މިންވަރާއި، މައްސަލައިގެ ޝަފަހީ އަޑުއެހުންތަކުގައި ހުރަވާން މުއްދަތާއި، މިފަދަ ކަންކަމަށް ބެލުމަށްފަހު، ވަކި ހުކުމްތަކުގެ ތަކުރާރު، ޖާނުމާލުގެ ބެލުން ޝަރީޢަތްތަކާ ވަކިވަކިން ވަގުތުތަކުގެ އެކަށީގެންވާ ވަސީލަތްތަކުގައި ކާމިޔާބުކަން ވަކިކުރަނީ" ޤާނޫނުގައިވެއެވެ. ވަރަށް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދުވަހަކުވެސް ނުހިނގާވަރުގެ ޝަރީޢަތްތަކުގެ އަޅުގަނޑުމެންގެ ކަންކަން، އޭނާގެ 16 ޖާގައަކީ ހަރުކަށިކުރުމުގައި ޤާނޫނީގޮތުން ބަޔާން އެއްވެސް އަސާސެއް ނެތެވެ. ހުކުމްބަޔާން އެ ޝަރީޢަތުގެ އިންސާފުވެރިކަމާމެދު ސުވާލު އުފެދިފައި އެކަމާ ދަޢުވާތަކުގައި، އަދި ޝަރީޢަތުގެ ކޯޓުރޫމްތަކާ ކުދި ޖާގައެއްވެސް އެހެން ތަކެތި ހިފެހެއްޓުމަށް، އިބްރާހީމް ނާޒިމް އާއި ޖާގަ ހަރުކަށިކުރެވިގެން ހުކުމްކުރެވިފައިވާ އެއްވެސް އަސާސެއް ނެތްކަން އެނގެއެވެ. އަދި ޝަރީޢަތުގެ އަޑުއެހުމުގެ ޙާލަތު ބައެއް އަޑުއެހުންތަކުގައި ވަކީލުންނަށް ޚާއްޞަކޮށް ދިފާޢުގެ ޤަރާރުތަކަށް ޖާގަ ނުދީ، މިގޮތަށް ކަންކުރުމުން އިންސާނީ ޙައްޤުތަކާ ޚިލާފު ޝަރީޢަތެއް އަޑުއަހާފައިވާ ކަމެވެ.

އަދި މިމައްސަލައަށް އޮތް ބިނާވާ ސަލާމަތާއި، ތޯރާ މުހިންމުކަން އެނގޭނެ، މި މައްސަލަތަކުން ރައްޔިތުންނާއި ދިމާގެ ސަލާމަތީ ނުރަކި މައިވާނަކަން ކޮށްދީން އެނގޭނެކަން ކަކައްކުރެވޭވެ. ވީމާ އޭނާގެ 16 ޖާގަ ބޭނުންކުރައި އެއްގޮތަކަށްވެސް ފުރުޞަތެއް ނުދޭކަން އެނގެއެވެ.

މީގެ އިތުރުން، ސަރުކާރުން މިކަން ދޯނުކުރި ކަމުގައިވިޔަސް، އދ. ގެ އިންސާނީ ޙައްޤުތަކާބެހޭ ހައި ކޮމިޝަނަރ زيد بن رعد حسين ވިދާޅުވެފައިވަނީ، ނަޝީދުގެ ޝަރީޢަތް ހިނގި ގޮތް މުޅިން ޤަވާޢިދާއި ޚިލާފު ދިފާޢީ ޙައްޤުތަކާ ޚިލާފު ހައިކޯޓުގެ ކޮމިޝަނަރުންވެސް، އަދި ބޭރު ޤައުމުތަކުންވެސް، ޝަރީޢަތް މުސްތަޤިއްލުކަމުގެ ފުރުޞަތު ދޭންޖެހޭކަމަށެވެ.

ވީމާ، ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ހިނގި ޝަރީޢަތުގައި، އާންމު ޙައްޤުތަކުގެ ސަރުކާރުން އަދާކުރަމުން ދާނެ ގޮތް ބަޔާންވާ، އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 14 ވަނަ މާއްދާގެ 1 ވަނަ ނަންބަރާ ޚިލާފުވާގޮތުގެ މައްދާން އިޖުރާއަތުން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

J. އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤު ނިގުޅައިގަތުން

ޖިނާއީ ހުކުމްތައް މަތީ ކޯޓަށް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤު އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރް. އިން ދީފައިވެއެވެ.

ވަކިން ގެރެޓީން މި މައްސަލައާގުޅޭ އިންސާނީ ޙައްޤުތަކުގެ "އިސްތިއުނާފީ ޤާނޫނީ ސިޔާސަތު ކޯޓުން ގެނައި ކުއްލި ބަދަލުތަކުގެ ސަބަބުން، މައްސަލައިގެ ފަރާތްތަކުގެ ޙައްޤު ދިފާޢުކުރުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމުގެ ވަސީލަތުން" ނަގާފައިވާ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤުގެ ބޭނުން ކުރެވިފައި ނުވާކަމެވެ.

ސަރުކާރުން އިދާރީ ގޮތުން ނަގާފައިވާ ފިޔަވަޅު "އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް އެއްވެސް މަސައްކަތެއް ނުކުރަނީ ކޮބާ" ކަމަށެވެ. މިއީ އިސްތިއުނާފު ބަޔާން އުފެއްދުމުގެ ވާހަކަތަކެވެ. 15 މާރޗް 2015 ގައި، އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ދަސްތޫރާކަމަކަށް ނަޝީދުގެ ފަރާތުން ކުރި ކޯޓަށް ދެވުނު ހުށަހެޅިއެވެ. މީގެ އިތުރުން، މިކަމާ ފިލުވެން، ނަޝީދުމަށް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޖާގަ އަދިވެސް އޮތްކަމަށް، ސަރުކާރުގެ ކުރީގެ ހުށަހެޅުމަކުގައި ވިދި، މިޤައުމުގެ ގޮތުގައި ބުނިއިރު، އެކަން ކުރި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުގައި އެކަށީގެންވާ ދުސްތޫރީ އަ ބަދަލުވީ އިސްތިއުނާފު ނަސީބުގައެއް ނުވެއެވެ.

ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކުގެ 141 ވަނަ ޕެރެގްރާފުގައި ކަނޑައެޅިގެން ބަޔާންކޮށްފައިވާގޮތުން އެކަމަށް ވާހަކަ ދައްކާފައި ހުރިއިރު، މި ވާހަކަތައް މުޢުތަބަރު އަދި މުސްތަޤިއްލު ޖަލްސާއެއްގައި ނިންމާފައިވާ ފަދަ ނިންމުމެއް ކަމަށް ނުފެނެއެވެ. މިގޮތުން ސަރުކާރުން އިލްޒާމް އަރުވާފައިވަނީ "އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤު ދިފާޢުކުރުމަށް ނަޝީދު، އިންކާރުކުރުމުން، އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ އާއި މުއްދަތު ބެހެއްޓުމުގައި ނަޒަރުކުރެވުނު، ނަޝީދުގެ ރިޕޯޓު ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް އެދުނު" ކަމަށެވެ.

ފުރަތަމަ ކޯޓުގެ ހުކުމް ބިނާކުރެވިފައިވާ ގޮތަށް ނަގާފައިވާ ޤަރާރު، އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ބާބު ނަޝީދުގެ ކޮޅުން ދުވަހު، އިސްތިއުނާފު މުއްދަތު، ސުޕްރީމް ކޯޓުން 10 ދުވަހަށް ކުޑަކުރުމުގެ ސަބަބުން، ބަދަލުކުރުމާ 11 ދުވަސްކޮޅުން ނަޝީދަށް، ފުރުޞަތު އަދި ބަޔަކު ކުރިމަތިލާ ވަކީލުންގެ ޙައްޤުތަކާއި ހިފެހެއްޓުމުގެ ފުރުޞަތު ދީފައިނުވުމެވެ. އަދި ނަޝީދުގެ ޝަރީޢަތުގެ މަރުޙަލާގައި ހުށަހެޅުނު ހެކިތަކާއި ދިފާޢުގެ ހެކިތަކަށް ނަޒަރުނުކުރެވުނެވެ. ވީމާ، އިސްތިއުނާފު ނަގާފައިވާ 13 އަހަރުގެ ޖަލު ހުކުމުގައި ނަޝީދު ޙާޟިރުކޮށް އެކަށީގެންވާ ހުކުމްތަކާއި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް އެކަން ބަލާފައިވާކަމަށް ބުނެ ދެކޭ ދުލެއް ނެތެވެ.

އަދިއެހެން މާއްދާގައި ދުވަސްކޮޅެއް މުއްދަތު ފަހަނައަޅާފައިވާ އިޖްތިހާދީ ދިފާޢީ ވަކީލުން ނަޝީދުގެ މައްސަލައިގެ ފަރާތުން އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އިރާދަ ލިބިގެން. ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކުގެ 132 ން 138 ވަނަ ޕެރެގްރާފުގައި، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރެއްވުމަށް އަމުރުދޫކޮށް ކޮށްފައި ހުކުމްކުރުމަށް ދިފާޢުގެ ބެލުން ބޭނުމުގައިވަނީ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް މިކަމަށް އިސްތިއުނާފުގެ "އަމުރުއިސްތިހާރުގެ ހުކުމް މަސްއޫލިއްޔަތު ނެތެވެ" ކަމަށެވެ. ވީމާ، އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ބާބު، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްއާއި ބައްދަލުވުމާ ނަޝީދުގެ ފުރުޞަތު އިންކާރު ނުކުރިއަސް، ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ދިފާޢުގެ ފަރާތުން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް އާ މައްސަލައިން ޙަވާލުކުރެއްވުމަށް، އަދި އާ ކުރަން އޮތް އަންގާ މަޤާމުތައް މުޤައްރަރު މުއްދަތުގައި ހުކުމްއިވުނު ކަމުގައި، އެއްޗެއް އުޒުރެއް މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ މުއްދަތުގައި ދުވަސްކޮޅެއް މުއްދަތު ފަހަނައަޅާކަން ކަނޑައަޅާފައެވެ.

އަދި ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކުގެ 139 އިން 155 ވަނައަށް ހުރި ޕެރެގްރާފުތަކުގައި، ނަޝީދުގެ މައްސަލައިގެ އިސްތިއުނާފު، ހައި ކޯޓުން ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ދިޔައިރު ހުށަހެޅުނު ޤާނޫނީ ބަހުސްތަކުގެ ބައެއް ކަމާބެހޭ ތަފްސީލު ގޮތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މި ފާހަގަކުރުމުގެ އިތުރު ތަފްސީލު ބަޔާންކޮށްފައެވެ. އެހެން ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މަރުޙަލާގައި ނަޝީދުގެ ނަމާއި އިސްތިއުނާފު އަމުރެއް ބަޔާންކޮށްފައި ނުވާކަމުން ސަރުކާރުން ޤަބޫލުކުރެއެވެ. ސަރުކާރުން ބުނަނީ "މި މައްސަލައިގެ ހުރި ބައެއް ފަރާތްތަކުން ޤާނޫނީ ވަކީލުން ބޭނުންކުރާ މައްސަލައިގެ ބައެއް ކަންތައް، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް، މި މައްސަލަ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރިއިރު، އަދި ކިޔުމުން ބަލައިގެން ކޯޓަށް މި ސަފުހާ ހުށަހެޅުނު ދުވަހެއް، ސުޕްރީމް ކޯޓުން މި މައްސަލަ ބަލައިގަންނަނީ ތަޙުޤީޤަށް ނިންމާފައި ނުވާ" ކަމަށެވެ.

ނަޝީދުގެ މުދި މައްސަލައާމެދު ވިސްނާލުމުން ފެނިގެން ދާ ބަހުސްތަކުގެ ތެރެއިން، އަދި ދިފާޢީ ވަކީލުންގެ ޝަކުވާ ސިފައިގެ ގޮތުގައި ހުށަހެޅިފައިވާ އިސްތިއުނާފު ބަޔާނެއް، ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި މި މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުން ދެކެވުނު އެންގުމާއި ނުލިބުނެވެ.

މިކަން ކަނޑައެޅުމުގައި، ކުރިން ނަޝީދުބެހޭ އެކުލެވޭ ޤަރާރު އެކުލަވާލުމުގައި، 16 ޖުލައި 2017ގައި އުޅުމަށް ވަނީއާއިގެ ޖުމްލަ ސިޔާސަތު އެދިވެސް ސަރުކާރުން ދިޔައިސްލާމީފައެވެ. އެ ސިޔާސަތު ވަނީ:

"ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކުރީގެ ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާ މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ މައްޗަށް 13 އަހަރުދުވަހުގެ ޙުކުމެއް ކުރުވުނީ ސަރުކާރުގެ ހަރުވާލާއި، ޝަރުޢީގެ ތިރިއަންނަކަން އަދުލުއިންސާފު ދިނުމުގެވެ. އަދުލުއިންސާފު އެ މަނިކުފާނުގެ އިންސާނީ އަދުލުއިންސާފަކީ އާދެ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު މިނިސްޓަރު ކަމަށްވެފައި، ސަރުކާރުގެ ވަރަށް ގިނަ ކަންކަން ހިނގަމުން ދިޔައީ އަދުލުއިންސާފުގެ އުސޫލުތަކުގެ ބިރުދިނުން ކަމަށް ވާތީއެވެ.

ރައީސް މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ މައްޗަށް ދަޢުވާކުރުވުނީ ކޯނަލް މުޙައްމަދު ނާޒިމް ހައްޔަރު ކުރުވުމާއި ގުޅިގެން، ރައީސް މުޙައްމަދު ނަޝީދު އިސްވެ ހުންނަވައި ކޯނަލް މުޙައްމަދު ނާޒިމްގެ ދިފާޢުގައި ސިޔާސީ މަސައްކަތްތަކުގައި ފުއްޓަވުން، އެކަން ނިމުމަކަށް ގެނައުމަށް ސަލާމަތީ ބޭނުމުގައި ކުރުވުން ބޭނުމަކީ ޝަރުޢީ ކޯޓެއްގެ ފަނޑިޔާރަކު ދިޔުން ބުނެފައި ނުރުހުންތަކާއި، އެބުނުމުގެ ބަލުމާއި ކަމާބެހޭ ގޮތުގެ މައްސަލަތައް އަދުލުއިންސާފާ އެކަށޭނަ ގޮތުގައި ތަޙުޤީޤު ކުރުމެއް ނުކުރެވުނު ކަމަށް ބުނެ ރައީސް މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ މައްޗަށް 10 އަހަރު ދުވަހުގެ ޖަލު ހުކުމެއް ކުރުވުނު، އެ ހުކުމް ތަންފީޒު ކުރިން 3 އަހަރު ދުވަހުގެ މުއްދަތަށް ފަސްކުރާ ގޮތަށް ހުކުމްކުރި 13 އަހަރަށް ޖަލަށްލުމަށް ހުކުމް ކުރާ ފަދަ ގޮތަކަށް، އެ ހުކުމުގެ ތިންވަނަ ބައިގެ ދެކުނު ކަނޑައަޅާފައިވާ އަދާލަތު ކަން ފާރަވެރިކަން ކުރާކަށް އަދުލުއިންސާފު އެކަށޭނެވެ.

ރައީސް މުޙައްމަދު ނަޝީދުގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅި ހުކުމާ، އިމަރޖެންސީ ބޭނުންކުރި ގޮތުގެ ދަރަޖައާ މެދު ސުވާލު އުފެދިފައި، ދިވެހި ރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުން ފަރާތްތަކާމެދު ކަންކުރި ގޮތާއި ތަޙުޤީޤުން ޝަރީޢަތުގެ ތެރެއިން ބަލާފައިވާ މިންވަރު ސަފުހާއަކަށް އަރާފައިވާ ކޮންމެ ކަމެއް އަދުލުއިންސާފު އޮތްގޮތް އުފެދޭ ސުވާލެއް ހުރިކަމަށެވެ" ވިދާޅުވެއެވެ.

މި ފާހަގަކުރަން ޖެހޭ މުއްދަތުގައި ފާހަގަކުރެވުނު ކަންކަމެވެ. ނަޝީދުގެ ޝަރީޢަތް ހިނގައިދިޔުން، އަދިވެސް ހުންނަ ސަރުކާރުގެ ފަރާތުގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި ރައީސް ނަޝީދުގެ ވަކީލް އަޙުމަދު ޢަބްދުﷲގެ ގޮތުގައެވެ. ނަޝީދުވެސް އާގެ ފައިސާ މި ދައުރުގެ މާލިއްޔަތު، ޖޫން 2016 ގައި، އެކަމާ ބެހޭ ހިސާބުތަކާއި ހަވާލާދީ ގެނެސްދިނުމުގެ ނަތީޖާގައި 25 އަހަރަށް އަދިވެސް ޖަލަށްލާށޭ ފާހަގަކުރެވިފައެވެ. މި ސިޔާސީ ޙާލަތު ހިނގައިދިޔަ ގޮތާ ގުޅިގެން އިންސާނީ ޙައްޤުތަކަށް އަރައިގަތުމަށް ފަދައެވެ. މާޅާ މި ސިޔާސީ ނަހަމަ މުޢާމަލާތު ދިމާވެފައިވާ މިސާލެއް ސަރަޙައްދުގެ ޙާލަތު އިތުރު ފާހަގަކުރެވެނީ ފުރަތަމަ ގޮތުގައި ފަރާތްތަކުގެ ޖާގަ އެކުލެވިފައިވާ ގޮތާ އޭގެ އެސެމްބްލީއާއި، އަދި ސަރުކާރުން މިހާރުވެސް އަދާހަމަ ނެތްކަމުގައި، އިތުރު އަދަދާ އެއްގޮތަށް އިތުރުވެފައިވާ ބަދަލު އެއް ސިޔާސީ ޕާޓީތަކާ ދިމާކުރަމުންދާ ހަނިކުރުމާއި ޒިޔާރަތް ފާހަގަކުރެވޭ ގޮތުގެ ދިމާވެފައިވާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

IV. މުޙައްމަދު ނަޝީދު ބަންދުކުރި މައްސަލައިގައި އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޮވެނަންޓް އޮން ސިވިލް އެންޑް ޕޮލިޓިކަލް ރައިޓްސްގެ 19، 22 އަދި 25 ވަނަ މާއްދާއަށް އުރުދުން

އެމީހަކު ދެކެން ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް ދެކުމުގެ ބައްޓަނި، އެމީހަކު ހާމަކުރަން ބޭނުންވާ ހާމަކުރުމުގެ މިނިވަންކަމާއި، ޖަމާޢަތްތަކާއި ގުޅުމުގެ މިނިވަންކަމާއި ސިޔާސީ ޙަރަކާތްތަކުގައި ބައިވެރިވުމުގެ މިނިވަންކަމާއި، މި ޙައްޤުތަކުގައި ވަކިން ގޮތް އަދި އަމިއްލަ ރައްޔިތެއްގެ ގޮތުގައި ބައިވެރިވުމުގެ ޙައްޤު ކޮވެނަންޓުގައި ގެރެންޓީ ކޮށްދީފައިވެއެވެ.

ސަރުކާރުގެ ފަރާތުން މުރާޖަޢާކުރި ރިޕޯޓުގެ 78 ން 81 އަށް ވަނަ ޕެރެގްރާފްތަކުގައި ސަރުކާރުން ބުނަނީ "(ޕޮލިޓިކަލް" ގެ ދާއިރާ އުފެދުމަށް އިސްތިޤްރާރުކުރާ ކަންތައްތަކުގައި، އެހެން ސިޔާސީ ކަމެއް ވެރިކަމުގެ ދާއިރާތަކުގެ ހިސާބު ހެދިފައިވާ ނިޒާމަކީ" ކަމަށެވެ. މިހެންކަމުން ސަރުކާރުން ހިމެނޭ ބައި ރައްޔިތުންގެ ފާއިތުވެދިޔަ ސިޔާސީ ގޮތަށް ގެންދާ ތަރައްޤީ ކުރުމުގެ ސިފަތަކެއް ސިޔާސީ ކުރަމަށް ދެއްކޭކަމަށްވެސް ކަމަށް ދާއިރާއަކުން ބާރުއަޅާ ކަމަށެވެ. ސަރުކާރުން އިތުރަށް ބުނަނީ "ޖުޑިޝަރީގެ އިސް ފަރާތަށް ގެދަރުކަމުން ވަގުތީ ނިޒާމުގެ މައްޗަށް ބާރުލިބި ޕާޓީތަކުގެ ދާއިރާއާ، ޒިންމާދާރުކަމުގެ މިނިވަންކަމާއި، ޖަމާޢަތްތަކާ ގުޅުމުގެ މިނިވަންކަމާއި،

ސިޔާސީގޮތުން ދެކެން ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް ދުރުމުގެ މިނިވަންކަމުގެ ފުރުޞަތު ތެރެއަށް ފޮނުވުން ގޮތެއް" ނުދޭކަމަށްވެ. ކަންތިރުން އޮތިރު، ނަޝީދު ހައްޤަރުކުރުމާއި، ޝަރީޢަތްކުރުމާއި އާންމު މަސައްކަތް ކުރުސާބިތުކުރުމާއި، ޖުލުތްކުރުމާއި ޖަލަށްލުމާއި، މި ކަންކަން ހިންގާފައިވަނީ، ރައީސް ޔާމީން އިދާރާގެ ރަސްމީ ކަމުދާކަން ރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމީ ގޮތުގެ ދަށުން ސަރުކާރުގެ ނަޝީދުގެ ކިބައިގައި އެންމެ އަ ކުރަނީ ސަރުކާރުގެ ބޮޑުއޮފީހުގެ ދައުރު ބަޔާން ކުރުމާއި ގޮތުގައި ކަންކަން އާންމުކުރެއެވެ. އަދި 2018 ގައި ޔޫއެން ރައިޓްސް ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީގައި ކުރި ނުވާ ޤާނޫނީ ދަށުން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތެއް ދެއްކީއެވެ. މިކަމުގެ ހުކުމު އެދުނުއެދި ކަމެއް ފަރަންސް އޮތިރު، ސަރުކާރުގެ ފަރަގުކުރުންތަކުގައި އެ ހުކުމަކަށް ޖަހަފުކުރުމަކަށް ފާހަގަކުރައްވައެވެ.

މިކަންކަމަށް ރިޕޯޓްކުރެވުނު ވޯކިންގ ގްރޫޕް ނިންމާފައިވަނީ:

"ކަމާގުޅޭ ސަރަޙައްދެއް ޖުމްލަކަށް ނަޒަރުހިނގުމުން، މރ. ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ޝަރީޢަތުގައި ސިޔާސީގޮތުން ކުރެޖެހިގެންކަން ވަރަށް ވަރުގަދައަށް ދަލީލުކުރެއެވެ. މިފަދަ ދަލީލުތަކުގެ ތެރޭގައި އެންމެނިވި ކަންކަން ހިމެނެއެވެ:

i. މރ. ނަޝީދާ ދެކޮޅަށް ދައުވާ އުފުލުމުގެ ސިޔާސީމަސައްކަތާއި މާޙައުލު އޮތުން. މިގޮތުންގައި 1994 ގައި އޮތް ހައްގުނުލާ ބަންދުކުރި އައްޔަށް ފާރަށް ހަމައެއް ނެތި ކަމަށާއި، އެރުގެ ސަރުކާރުން އަހަރު އެގޮތަށް ކުރި، ސަރުކާރުދެކޮޅު ފާޅުގައި އަޅުއަޅުއްވާފައިވާ އަދަބު ދިނުމުގެ ބޭނުމުގައި ކަމަށް ވޯކިން ގްރޫޕަށް ފެނިފައިވެއެވެ.

ii. ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގައި ހިމެނޭ ވަރަށް މުހިއްމު ކުރީސަރަށް ފޮނުވައިގެން ސަރުކާރަށް ގެއްލުމުން ކުރެވިފައިކަން، 2.5 އަހަރުވަންދެކަށް ވަޒީފާއިން އޮތް މަސައްކަތާއި ފުރުސަތުކުރިފައިވާކަން.

iii. މރ. ނަޝީދަށް ޖުލުމުކުރިއާ 2 ހަފުތާތެރޭގައި، ސިޔާސީ ފާޑުގެ މަސައްކަތް ފަރާތްތަކާގެ ގޮތުގައި ހުރުމުގެ ހައްގު، ހުކުމް ތަނފީޛުކުރުމަށްޓަކައި ޖަލުގައި ބަންދުކުރިވަރައި ހުރިހާ މުއްދަތުގައި ވިޔަފާރިއާއި ފާޑާއެއް ސަރުކާރުން ފާސްކުރުން.

iv. މރ ނަޝީދު މައްސަލަ ކުރި ހުކުމުގެ ސަބަބުން 2018 ގައި ޔޫއެން ރައީސް އިންތިޚާބުގައި ބައިވެރިވުމުން ކުރިމަތިވެފައިވުން.

ވީމާ މިމައްސަލައިގައި ވޯކިންގ ގްރޫޕް ދެކެނީ، މރ.ނަޝީދު ބަންދުކުރި، އިދާރާތަކާއި ޖުޑީޝަލް ހައިސިއްޔަތުން ސަރުކާރުގެ ވިސްނުމާ އިދާރީ ހާލަތުގައި ފާޑުކިޔުމުގެ ޙައްޤާއި، އޭނާ ސިޔާސީބަޔާވާ ސިޔާސީ ފާޅުގައި އެހެނިހެން ސިޔާސީ ފާޅުވާތީގެ ކަންކަމުގައި ބައިވެރިވުމުގެ ޙައްޤާއި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ވެރިކަން ހިންގުމުގައި ބައިވެރިވުމުގެ ޙައްޤު ފަހަރުކުރުމާއި ގުޅިގެން ކަމަށެވެ".

ވީމާ ވޯކިންގ ގްރޫޕް ނިންމާފައިވަނީ "ޔޫ.ޑީ.އެޗް.އާރުގެ 19، 20 އަދި 21 ވަނަ މާއްދާއާއި، އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 19، 22 އަދި 25 ވަނަ މާއްދާތަކުގެ ދަށުން، މރ.ނަޝީދަށް އޮތް، އުމީދު ދެކެން ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް ދުރުމުގެ މިނިވަންކަމާއި، އުމީދު ހަމަޖެހިގެން ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް ޖަމާވުމުގެ މިނިވަންކަމާއި، ޖަމާޢަތްތަކާ ގުޅުމުގެ މިނިވަންކަމާއި ސިޔާސީގޮތުން ބައިވެރިވުމުގެ މިނިވަންކަމުގެ ޙައްޤުތަކަށް އަރައިގަންނަފައި" ވާކަމަށެވެ. އަދި "އޭނާއަށް މި މައްސަލަ އަމާޒުވީ ސިޔާސީ ކަންކަމުގައި އޭނާ ދެކޭގޮތުގެ ސަބަބުން" ކަމުގައެވެ.

A. ހިޔާލުފާޅުކުރުމުގެ މިނިވަންކަމަށް އަރައިގަތުން

އުމީދު ދެކެން ބޭނުންވާ ގޮތަކަށް ދުރުމުގެ މިނިވަންކަމާއި، އުމީދު ހަމަޖެހިގެން ބޭނުންވާ ހަމަޖެހުމުގެ މިނިވަންކަމަކީ އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 19 ވަނަ މާއްދާއިން ލިޔުއްވައިދީފައިވާ ޙައްޤުތަކެކެވެ. މިއީ ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީން ނިންމާފައިވާ ގޮތުން، އުމީދު ހަމަޖެހިގެން ބޭނުންވާ ހަމަޖެހުމުގެ މިނިވަންކަމުގެ ތެރޭގައި ސިޔާސީގޮތުން ދެކޭގޮތް ރައްދު ފާޅުކުރުމުގެ

ބައްދުވެސް ހިމެނުން ލާޒިމުކުރަނީއެވެ. މި ބައްދުގެ ތަނަވަސްކަމުގެ ތެރޭގައި "ބައެއްގެ ނުފޫޒު ފާޑުކިޔުމުގެ ބިރުއެއްނެތި ނުވަތަ އުޅޫބާލު ބިޓިދާނުނަލުގެ ބަޔާންތަކުގެ، ސަރަހައްދުތަކާ ނުބަލައި، ހުރިހާ ގޮތްތަކުން ޚިޔާލު ފާޅުކުރުމާއި ދުނިޔޭގައި ގޮތުގައި އެ ސަރުކާރު ފެންވަރުކުރުމުގެ ބައްދުގެ"ޕިޓިޝަން ހިމެނުމެވެ.

އަޅުގަނޑުމެން ހުށަހެޅި ޝަކުވާގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ފަދައިން، ކުރީގެ ނޫސްވެރިއެއްގެ ހައިސިއްޔަތުންނާއި އިދިކޮޅު ޕާޓީއެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން ހުށަހެޅިފަރާތަކީ ދިވެހިސަރުކާރާ ދެކޮޅަށް ފާޅުކުރެއްވުމުގައި ނަގާހުރި ބާރުތަކެވެ. މިގޮތުން ޝަކުވާ ހާމިދުގެ ރިޔާސަތުގައި ޤާނޫނުއަސާސީގެ ދަށުން ހިމާޔަތްކުރެވޭ ބުނެވިފައިވާ ހަރަކާތްތަކުގައި ވިޔަފާރިކޮށްފައިވެއެވެ. ރައީސް ނަޝީދުގެ ވިޔަފާރިއާ، ޖީލުގެ ބިޒްނަސްތަކަށް ގެއްލުންދީ، އަދި ގްރޫޕްތައް ފަސްދާސްކުރުމަށް ދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން ފޮނުވި ފަރާތުގެ މަރުކަޒުތައް ދަރުކޮށް، އޭނާގެ އާއިލާއަށް ބިރުދެއްކުމަށް 30 އަހަރުގެ ހުކުމްކުރުމަށް ވަކިކުރުން އިޖުރާއާތަކާ ވާދަވެރިކަމުގެ ގޮތުގައި ބިނާ ބަހައްޓައިފައިވެއެވެ.

ޖަމާއަތުގެ ދިފާޢުކުރަނީ ނަޝީދާ ދުރުކުރުމާއި ދަތިކުރުމާއި ޖަމާއަތުގެ ހަރަކާތްތަކުގައި ވަރަށް ފާހަގަކުރެވިފައިވެއެވެ. އޭނާގެ މަސްދަރު ހުރިހާ ސަރަހައްދު ހިއްސާކޮށް ޖަޝަރާކަން ވާދަވެރިކަމަށް ދާއިރާ ގޮތުގައި ވަޒީފާއަށް ވަކިކުރެވިފައިވާ ޖިނާއީ ސަރުކާރާއެކު ބޮޑެތި އަސާސީ ހައްގުތަކާ ހަމަހަމަކުރާ ނިމުމަކަށްދިޔައީ ޖަމާއަތްތަކުގެ ޝަކުވާ މުވައްޒަފުން އިސްލާމްދީނަށް އޮޅުވާލަނީއެވެ. އެއްވެސް ފާތުރު ހަމައެކަނި ވާޖިބުތަކާއި ނަޝީދު ބަންދުކުރުމާއި ފެށިގެން 1995 ގައި ނިޔާވި:

> "ވާޖިބާއި ނަޝީދާއި (އެހެން ނޫސްވެރިން) ބަންދުކުރި، ނޫސްވެރިކަމުގެ މިނިވަންކަން ދިފާޢުކުރުމާ ވަކިވަކިކޮށްގެ ގެއްލުމާ ދަތިތަކުގެ ސަރުކާރުގެ ވިޔަފާރިކުރި އަޑުތަކާ އާއިލާގެ ބާރުތަކުގައި ހުކުމްދިނީ. މިކަން ކުރި އޭއްރުގެ ފުލުހުންނާއި ބޭރުގެ ދައުލަތްތައް ހިމާޔަތްކުރި ހަމައެކަނި އިސްލާމީ ޤާނޫނާއި މުޅިރާއްޖޭގެ ސިޔާސަތަކީ ތަރައްޤީކުރުމެވެ. މިހާ މި މިޙާލު ބަންދުކުރި ކުރުމަކީ އެއްވެސް ފާތުރު ހަމައެކަނި ކުރި އަދަބެއްކަން އިސްދެއްވި. އެހެން އެފަދަ ހަމައެކަނި ކުރި ކަމާ ދުނިޔޭސަރަޙައްދުތަކާ ގުޅިގެން ޤަބޫލުކުރެވޭ އިޚްތިޔާރު ހިމާޔަތްކުރާ މާއްދާގެ 19 ވަނަ މާއްދާއާއި، ދަ އިންޓަނޭޝަނަލް ކޮވެނަންޓް އޮން ސިވިލް އެންޑް ޕޮލިޓިކަލް ރައިޓްސްގެ 19 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން، އޭނާގެ ދުށުން ބާރުތަކާ ގުޅޭ ދުނިޔޭގެ މިނިވަންކަމާއި، އެހެން ހުކުމްތަކާ ބޭރުގެ ވާޖިބުތަކާ ހުކުމްތަކުގެ މިނިވަންކަމުގެ ބަދަލު ފަރިތަކުރުމެވެ".

މިހާ، ހުކުމްތަކާ ބޭރުގެ ވާޖިބުތަކާ ހުކުމްތަކުގެ މިނިވަންކަމުގެ ބަދަލު ނަޝީދުގެ ވާރުތަން ފަރިތަކުރުމުގެ ފާހަގަކުރުމަށް، އަދިވެސް ނިޔާގެ ބިޔަނަށް އޭނާގެ މައްސަލަ ކުރު ސާބިތުކުރި، އިދިކޮޅު ޕާޓީގެ މަރުހަލާތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ އޭނާގެ މައްސަލަ 13 އަހަރުގެ ޖަލު ހުކުމެއް އިއްވިއެވެ. އޭނާއަށް ހުކުމްކުރި ޖަލަށްލުން ފުރިހަމަނުކުރި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުޑީޝަރީގެ ސިޔާސީ އަދި ކަނޑައެޅުން ކުރި މަސައްކަތްތަކުގެ ގޮތުގައެވެ.

B. ޖަމާއަތްތަކުގެ މިނިވަންކަމާއި ސިޔާސީ ގޮތުން ބައިވެރިވުމުގެ މިނިވަންކަމަށް އަރައިގަތުން

އިދިކޮޅު ޕާޓީތަކުގައިވާ އެމް.ޑީ.ޕީއަށް ނަޝީދު ނިސްބަތްވާތީ، އޭނާގެ މައްޗަށް ދައުލަތުން ބަންދުކުރިކުރުމަކީ ރައްޔިތުންގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުންނާއި ބައިނަލްއަޤްވާމީ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ލިބިދީފައިވާ ޖަމާއަތް ހެދުމާއި ބައިވެރިވުމުގެ މިނިވަންކަމާ ޚިލާފު އަމަލެކެވެ.

އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 22 ވަނަ މާއްދާގެ (1) ވަނަ ނަންބަރުގައި ވަނީ "ކޮންމެ މީހަކަށް އެހެން ފަރާތްތަކާއެކު ޖަމާޢަތް ހެދުމުގެ ހައްޤު" ލިބިގެންވާކަމަށެވެ.

ސަރުކާރުން ނަޝީދަށް ވަކިން އަމާޒުކޮށްފައިވަނީ އޭނާއާއި އެންމެބޮޑު އިދިކޮޅު ޕާޓީކަމަށްވާ ދިވެހިރައްޔިތުންގެ ޑިމޮކްރެޓިކް ޕާޓީއަށް ނިސްބަތްވާ ހަރަކާތްތަކުން ސާބިތުވެއެވެ. ހަރަކާތްތެރިޔާ އެމް.ޑީ.ޕީ ވޯޓުދޭން ގޮވައި އެއް މުޒާހަރާތަކުގައިވާއިރު، އެ ޕާޓީގެ އެހެން ލީޑަރުންނާއެކު ގަވައިދުން މަޖިލިސްކުރައްވައެވެ. ސަރުކާރުން ދެކޭނީ އެމް.ޑީ.ޕީއަކީ ސަރުކާރުގެ ވެރިކަމަށް އޮތް ބިރެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އެ ޕާޓީއަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި އޮތް އެންމެ މަގުބޫލު އިދިކޮޅު ޕާޓީކަމުގައި ވެސްވެއެވެ. 2008 ގެ ރިޔާސީ އިންތިޚާބު އެމް.ޑީ.ޕީއިން ކާމިޔާބުކުރުމުގެ އިތުރުން، ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގައި ދެވަނައަށް އެންމެ ގިނަ ގޮނޑި ނިސްބަތްވަނީ އެމް.ޑީ.ޕީއަށެވެ.

ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އާއްމު ހިތްޕުޅާވާ ސިޔާސީ ޕާޓީއަކާ ގުޅިވަޑައިގަތުމާއި އެ ޕާޓީ މެދުވެރިކޮށް އާއްމުގެ ސިޔާސީ ފިކުރު ފާޅުކުރުމަކީ އާއްމުގެ ހައްޤުގެ ފުރުސަތުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭކަމެއްކަމަށްވާއިރު، ނިޒާމީގޮތުގައި ސަރުކާރުން އާއްމައި އާއްމުގެ ސިޔާސީ ޕާޓީގެ މެންބަރުންނާ ދެކޮޅަށް ދުރާލާ ދަޢުވާކޮށް ޖެއްސުން ކުރެއެވެ. އިސްވެ ދަންނަވާފަދައިން، ޤާނޫނުގެ ސިޔާސީ މަސައްކަތުގައި އެ ފަރާތްތަކުގެ ބައިވެރިވުމަކީ އަސާސީ ހައްޤުގެ ގޮތުންނެވެ.

ނަޝީދަށް ލިބިފައިވާ ޖަމާޢަތްތަކާ ގުޅުމުގެ ހައްޤު، އާދަ ފަރިތަކުރާތީ އެކަމަކު އަރައިގަތުމުގައި ސަރުކާރު ކެނޑިނޭޅި ކުރިއަށް ދިޔައެވެ. ނަޝީދަށް ހުކުމްކުރިތާ 2 ހަފްތާވަރުން، 30 މާރޗް 2015 ގައި، ސިޔާސީ ޕާޓީގެ މެންބަރުކަމުގެ ގޮތުގައި ހުރުމުގެ ހައްޤު، ހުކުމްއާ ތަންފީޛުކުރަމުންދާއިރު ޖަލުގައި ބަންދުކުރެވިފައި ހުންނަ މީހުންނަށް ލިބިގެންނުވާގޮތަށް ޤާނޫނު ސަރުކާރުން ފާސްކުރިއެވެ. އަދި މި ޤާނޫނުގައި ސިޔާސީ ޕާޓީގެ މަސްއޫލު ފަރާތްތަކުގެ ގޮތުގައި ހުރުމުގެ ހައްޤު، ހުކުމްއާ ތަންފީޛުކުރަމުންދާއިރު ޖަލުގައި ބަންދުކުރެވިފައި ހުންނަ މުއްދަތުގައި ނުލިބޭނެކަމަށް ކަނޑައަޅައިފިއެވެ.

މިކަމާމެދު ޔޫ ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީން ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ "މިއީ ކަނޑައެޅިގެން މރ.ނަޝީދަށް ޓާގެޓްކޮށްގެން ހެދުނު ޤާނޫނެއްގެ ގޮތުގައި މި ޤާނޫނު ފެންނަ" ކަމަށެވެ. ހަމަމިއާއެކު އެސޯސިއޭޓެޑް ޕްރެސްއިން ނެރުނު މުސްތަޤްބަލު މީޑިއާ ރިޕޯޓެއްގައި "އެ ޤާނޫނުކަނޑާ ނަޝީދުގެ ކުރީގެ ރައީސް މަޤާމުން" މިހެން ލިޔެފައިވެއެވެ. އަދި އެމްނެސްޓީގެ ރިޕޯޓުގެ ސަފްޙާގައި "ސިޔާސީ މަސްލަހަތުގެ ގޮތުގައި ކުރާ ޕާޓީގެ ބާރުލުމެއްކަމުގެ ރަސްމީގައި ޤާނޫނީ ފޯރުކޮށްދިނީ" މިހެނެވެ.

މިފަދަ ޤާނޫނެއް ހެދުމަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީއާއި އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 22 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފު ޢަމަލެކެވެ. އެ މާއްދާގައި އެހެން ފަރާތްތަކާއެކު ޖަމާޢަތް ހެދުމުގެ ހައްޤު ލިބިދީފައިވެއެވެ. މީގެ ތެރޭގައި ސިޔާސީ ޕާޓީ ހެދުން ހިމެނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ ޖެނެރަލް ކޮމެންޓްތަކުގެ ނަންބަރު 25(57) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ "ސިޔާސީ ކަންކަމާއި ރައްޔިތުންގެ ކަންކަމާގުޅޭ ޖަމްޢިއްޔާތަކާއި ޖަމާޢަތްތައް އުފެއްދުމާއި ބައިވެރިވުމުގެ ހައްޤު ހިމެނޭގޮތަށް، ޖަމާޢަތް ހެދުމުގެ ހައްޤަކީ މުޢާހަދާގެ 25 ވަނަ މާއްދާއާ (ވޯޓުލުން ހިންގުމުގައި ބައިވެރިވުމުގެ ހައްޤު) އެކުއެކީގައި ގެންދާ 2 މާއްދާ" ކަމަށެވެ.

ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ކޯޓު ސާބިތުކުރުމާއި ބަންދުކުރުމުގެ ވާސިޠާއިން އާއްމުން ސިޔާސީ ޕާޓީއެއްގައި ބައިވެރިވުމުގެ ހައްޤުތަކާއި، މިދަނޑިވަޅު ޤާނޫނީ ގޮތުން ސަރުކާރުން އަނބުރާލައިގެން ދާނީ އަދި ބަރާބަރު ކޯޓުތަކުގައި ދިފާޢުވުމާއި ޖަމާޢަތްހެދުމުގެ މިނިވަންކަމުގެ ހައްޤުތަކެވެ.

އިރުގައި ސަރުކާރުން ހުށަހެޅި ރައްދުގައި، ހުކުމެއް ތަންފީޒުކުރުމަށްޓަކައި ޖަލުގައި ބަންދުކުރެވިފައި ހުންނަ މީހަކަށް ސިޔާސީ ޕާޓީގެ މެންބަރަކަށްވުމުގެ ހައްޤު ލިބިގެންނުވާނޭ ގޮތަށް ޤާނޫނު ނަޝީދަށް ބުރުޒުކުރުމުގެ ކުރިން ހަމަޖެހިފައިވާކަމަށް ސަރުކާރުން އިޢުތިރާފުކުރެއެވެ. ނަމަވެސް އެ ޤާނޫނު ފާސްކުރީ ނަޝީދަށް ބާރުގަދަކުރުމުގެ ދުވަސްތަކުގައި ނުކުންނަވާލުމުގައި ސަރުކާރުން ބުނެއެވެ. ނަމަވެސް މި ޙުކުމް ނަޝީދުކުރުން ހުއްޓާ ދުރައްގަނޑަކު ސަރުކާރު އޮތީ މީގެން ބޭނުމުވެއެވެ. އަދި އެ ޤާނޫނުގެ މުޤައްދިމާގައި ސިޔާސީ މުއާމަލާތްތަކުގައި އެކަން އަށްދިއްދީފައިވާ ނަމަވެސް އެ ޤާނޫނު ފާސްކުރި އެހެން ސަބަބެއް ދޭހަކޮށްދީފައި ސަރުކާރު ނުކުޅެދިއްޖައެވެ.

C. ސިޔާސީ ޕާޓީން ބައިވެރިވުމުގެ ހައްޤު ނިގުޅައިގަތުން

ނަޝީދުގެ ވައްކަން ސަރުކާރުން ހުށަހެޅި، އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 25 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ވެރިކަން ހިންގުމުގައި ބައިވެރިވުމުގެ ހައްޤާއި، އެކަށީގެންވާ ހުރަސްތަކެއްނެތި އިންތިޚާބުތަކުގެ ހައްޤު އާއި ވޯޓުދިނުމުގެ ދިރުން އުފެދުމާއި ކުރުމުގެ ހަމަތަކާއި. އަދި ހިމާޔަތް ދަށުން ބައިވެރިވުމުގެ ހައްޤާއި ތަޢާރަފުކުރެވިފައިވާ ބާރުތަކެއް ވެރިކަން ހިންގުމުގައި ބައިވެރިވުމުގެ ބައިވެރިކުރުން "އާންމު ބަރުސާތުގެ ވޯސިޓީއިންނާއި، ތަފާސްހިސާބު ތަޢާރަފު މަސްއޫލިއްޔަތާއި ކޮންމެވެސް ދާއިރާތަކެއް، ނުވަތަ ތަރުތީބުގެ މަސީލާ ރައީސްއާދަމުން އިންތިޚާބުވުމުގެ ކުރެވިދާނެ ކަމާއި އާއްމު ވެރިކަން ދުރުލުމަށް، ވެރިކަން ހިންގުމުގައި ކަންކަމުގެ ނުކުތާ ފަސޭހަކުރުމުގެ ބައިވެރިވުމުގެ ފުރުޞަތު. އަދި މީގެ ބައިވެރިވުމަށް ވޯޓުދިނުން ހިޔާލުފާޅުކުރުމުގެ މިނިވަންކަމާއި، އެއްވެ އުޅުމުގެ މިނިވަންކަމާއި ޖަމާޢަތްތަކުގެ މިނިވަންކަން ކަށަވަރުކުރުމުގެ" ކަމަށެވެ.

މިސާ، ނަޝީދުގެ މައްސަލަ ސަރުކާރުން ހުށަހެޅި، ދިވެހިރައްޔިތުންގެ ޑިމޮކްރެޓިކް ޕާޓީ (އެމް.ޑީ.ޕީ) ގެ މެންބަރުންގެ ރައީސުއްޔާމީނާއި، އެ ޕާޓީގެ ލީޑަރު ރައީސުއްޔާމީން، ޤައުމުގެ ވެރިކަން ހިންގުމުގައި ބައިވެރިވުމުގެ ހައްޤު އާއި ފިކުރީ ގޮތުން، އެކަން ހުއްޓުވުން އެއީ ޚިލާފުވުމެއްގެ މައްސަލައެވެ. މިސާ މި ޢަމަލަކީ އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 25 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފު ޢަމަލެކެވެ.

މިކަން ސްޕޯޓުކުރި ނަޝީދުގެ ބުނާ ވިއްދައިގެން، ސިޔާސީ ޕާޓީއެއްގެ މަސްއޫލު ފަރާތްތަކެއްގެ މެންބަރަކަށް ހުރުމުގެ ހައްޤު، 12 މަސްދުވަހަށް ދީގެ ހުކުމް ތަންފީޒުކުރުމަށްޓަކައި ޖަލުގައި ބަންދުކުރެވިފައި ހުންނަ މީހަކަށް ލިބިގެންނުވާ ޤާނޫނުއް ސަރުކާރުން ފާސްކޮށްފާސްކުރެވުނެވެ. މީގެ މާނައަކީ، ނަޝީދު ރައީސުލްޖުމްހޫރީގެ ޝަރުޢީމަޖިލީހުގެ ހަމައިނުވާ ހަރަކާތްތެރިވުމާ ބައިވެރިވުމުގެ ޤާނޫނާ ޚިލާފުގޮތެއްގައި އިތުރު ހިސާބުން ރައީސް ޔާމީން ޤާނޫނުތަކަމަށް، ޑިސެމްބަރު 2018 ގައި ބާއްވާ ރިޔާސީ އިންތިޚާބުގައި ނަޝީދަށް ކުރިމަތިލެވިދާނެއެވެ.

މިގޮތުން ނަގާލާ މަޖިލީހުގެ ނަޝީދާއަށް، ނަޝީދު ހަމައެކަނި ކުރިމަތިލެވުމާއި، ޕާޓީގެ މެންބަރަށް ޝަރީޢަތް ކުރިމަތިލެވުމާއި، ޕާޓީގެ މެންބަރަކު ކުރަން ސާބިތުކުރުމާއި، ހުކުމް ކުރިމަތިލެވިފައި ބާނިވެރިޔާ، ޕާޓީގެ އަމިއްލަ ގޮތުން އެއްބަސްވުމެއް ހެދުމެވެ. އަދި ޕާޓީ އިސްނަގައިގެން އެގޮތަށް ޑިމޮކްރެޓިކް ހައްޤުތަކުގެ ކަނޑަ ފެށުމުގެ ނަޝީދުގެ މެންބަރު ބާކީކުރުމުން، ފިޔަވަ ޕާޓީއާ ޕާޓީ އަށް ސަލާމަތުގެ މަސައްކަތް ހަމައިން ހިސާބަށް ހާމަކޮށްދިނެވެ. އެއީ ހައިސިއްޔަތާއި ދެވެރިކަން ދޮރުވެރިކަން ފުރުޞަތުތަކުން ޖެހިފައި ނުކުރެވޭނެއެވެ.

2018 ގައި އޮތް ރިޔާސީ އިންތިޚާބުގައި ނަޝީދަށް ކުރިމަތިލުމުގެ ނުފޫޒުގައި ސަރުކާރުން ބައިންކުރުމުން، ބަނަނާ މިކަމުގައި އެއްގޮތް ބަޔާންކުރުމަށް ނިންމާކަމެވެ. އެހެން ޤާނޫނުއަސާސީގައި އެ ސަރުކާރު ހިމެނޭ، ޕާޓީއަށް ބުނެވުނުތަކުގެ މާ ކުރިން، 2008 ގައި ޤާނޫނު އަސާސީ ފާސްކުރި އިރުގައިކަމެވެ. މި ހުކުމަކީ ޖުޑީޝަރީން މުޅިން ކަމުގެ ސާފުކަމަށް

ހުއްޖަތެކެވެ. މިތަނުގައި އަރާރުން އުފުލިފައި މި ވަނީ، ޤާނޫނުއަސާސީގައި ވަކި ޝަރުޢީމަރުތަބާއެއް ހުރުގެން އަގާއަށް ކުރިމަތި ނުލިބިގެނެއް ނޫނެވެ. ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤާނޫނާ ޚިލާފަށް ނަޝީދުގެ މައްޗަށް ކުން ސާބިތުކުރުމަށްފަހު، އެ ކާރާ މަތިކަން ޝަރުޢީހަމަނުވާކަމަށް ހަދައި، އޭނާގެ ކެންދޭސިއަން ހުރަސްއަޅާފައިވާތީއެވެ.

V. މުހައްމަދު ނަޝީދު ބަންދުކުރި މައްސަލައިގައި އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޮވެނަންޓް އޮން ސިވިލް އެންޑް ޕޮލިޓިކަލް ރައިޓްސްގެ 22 އަދި 25 ވަނަ މާއްދާއަށް އުރުދުން

ނަޝީދުގެ ޝަކުވާގެ އިބްތިދާއީ ހުއްޖަތްތަކުން ބަޔާންކުރުމަން އ.ދ.ގެ ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީގައި ނަޝީދުގެ ފަރާތުން އެދުމެވެ. އެބައިތަކަކީ:

- ސެކްޝަން I ގެ C – ސިޔާސީގޮތުން ބައިވެރިވުމުގެ ޙައްޤާއި ޖަމާޢަތް އުފެއްދުމުގެ ހައްގާ ހިމާޔަތް ހިނގަމުންދާ ހުރަސްތަކު (ބ. 9 ން 11 އަށް)
- ސެކްޝަން II– ޤާނޫނީ ތަހުލީލު (ބ. 11 އިން 20 އަށް)

ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކުގެ ޕެރެގްރާފް ނަންބަރު 161 ން 163 ގައި ބުނެފައިވަނީ ނަޝީދާ ދެކޮޅަށް 2012 ގައި އުފުލި، "ކުށް ނުކުރާ މީހުން ހައްޔަރުކުރުމުގެ" ކުށުގެ ދަޢުވާ ކުރި އޭނާގެ މައްޗަށް ތުހުމަތުކުރެވުން ބަދަލުގެ "ސީރިއަސްކަމާއި އެއިން ނުކުތް ނަތީޖާއާމެދު ގިނަ މަޝްވަރާތަކެއް" ކުރުމަން ވަރުގައިކަމުނެވެ. އެއަށްފަހު ސަރުކާރުން ބުނަނީ 2015 ގައި "ޓެރަރިޒަމްގެ" ދަޢުވާ އުފުލުމުގައިވެސް މިނިވަންކަމާއި ވަކިފަރާތަކަށް ނުޖެހުމުގެ އުސޫލު، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލް ގެންގުޅުއްވިކަމަށެވެ. އަދި ނަޝީދުގެ މައްޗަށް ދައުވާކުރީ ސިޔާސީގޮތުން ވަކި މަޤްސަދެއް ހާސިލުކުރުމުގެ ބޭނުމުގައިކަމަށް ނަޝީދުގެ އުފުލި ޝަކުވާ، ވަރަށް ނިޒާމާ ގޮތަކަށް ސަރުކާރުން އިންކާރުކޮށްފައެވެ. ނަމަވެސް މި އިންކާރުން ވާގޮތު އެއްވެސް ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޖަމާޢަތްތައް، ބޭރުގެ ސަރުކާރުތައް، އަދި ޖަމާޢަތެއް ނުވަތަ މިގޮތުގެ ވަޒީރުންގެ ސަރުކާރުން ތިއްބަވައިގެން ނުވެއެވެ.

ނަންބަރު 167 ން 169 އަށް ހުރި ޕެރެގްރާފްތަކުގައި ސަރުކާރުން ޕޮއިންޓްތަކުގައި ބުނެފައިވަނީ ބައެއް ކުންފުނިތަކުން ސާބިތުވެއްޖެނަމަ ބަރައިސްކަމަން ކުރިމަތިލުމުގެ ޝަރުޢީ ހަމަނުވާނެކަމަށެވެ. މިއީ އަރާރުންވާ ވަރަކަށް ނޫނެވެ. ނަޝީދުގެ ފަރާތުން މި ބުނަނީ ހިރާސް ކޮންގްރެސްއިން އޭރު ޝަރުޢީހަމަނުވާގޮތް ހާދަވައިވަނީ އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރު އާ ޚިލާފުން ކަމަށެވެ. އެއީ އެކަން ކުރި އެއްވެސް ޤާނޫނު ހަމައެއްސިފަ ހައްޔަރުކުރުން، ޝަރީޢަތްކުރުން، ކުށް ސާބިތުކުރުން، ބަންދުކުރުންތަކުގައި ވާތީއެވެ.

ނަންބަރު 170 ން 181 އަށް ހުރި ޕެރެގްރާފްތަކުގައި، ސިޔާސީ ޕާޓީގެ މެންބަރުންގެ ގޮތުގައި ހުރުމުގެ ހައްގު، ހުކުމް ތަންފީޛުކުރުމަށްޓަކައި ޖަލުގައި ބަންދުކުރެވިފައި ހުންނަ މީހަކަށް ނުލިބޭ ގޮތަށް ސަރުކާރުން ފާސްކުރިކަމަށް އެއްބަސްވެފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް "މި ޤާނޫނު ތަޢާރުފުކުރެވުމުން ހުރިހާ ކެންޑިޑޭޓުންގެ މައްސަލަތަކުގައިވާއިރު، މި އިސްލާހުގެ ހަމައެކަނި ޖާގަބަލާ ނަޝީދުހުކުމުގައި ވަސްޖެހޭގޮތް" ކަނޑައެޅިފައި ބުނެއެވެ. ނަމަވެސް އިންތިޚާބު އުނިގޮތުގޮސްނުވާ ޖަމާގައި، އަދި ވަރަށް ގިނަ މުއްދަތަކަށް ހަބިރުންވާ ތިބިބުރުކުރުގަތައް، މި ޤާނޫނުގެ މުވާފަޤަތުކުރި މަސައްކަތުން، މި ގާނޫނުގެ ބޭނުންވާ ނަޝީދުގެ މައްކަން ކުރަސްފުސްޗަށް ފިރިގައި، އޭނާއަށް ބޭޖެހުންކަން ސާފުކުރުން ހުރައުވާ ނަސީ ސާބިތުކުރުމުގެ ގައިވެއެވެ. މިގެ އިތުރުން އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 22 ވަނަ މާއްދާއާ 25 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ދެމިއޮތުމުގެ މައްޗަށް

ހިއުމަން ރައިޓްސް.ގެ އަދި ނުލިބިދާނެކަމަށެވެ. ސަރުކާރުން ނިންމުމަށް އިޢުތިރާފުން އެއްބަސްވެވިފައިވާ ކޮމިޝަނާ މި ވާހަކަދައްކަވާ ޝަރީޢަތުގެ ހިތާމަވެރި ނުކުތާތަކަށް ސަރުކާރުން އިޢުތިރާފުކޮށްފައިވާ ކަމެއް ނުވެއެވެ.

ނަންބަރު 182 ން 184 އަށް ހުރި ޕެރެގްރާފްތަކުގައި ސަރުކާރުން މަލާމާތުގެ ގޮތުގައި ބުނެފައިވޭ، ނަޝީދުގެ ޖަލު ¼ ޖަލުގައި ގުޅިގެން ކުރިމަތިލާނޭ ކަމަށް ބަލައިގަނެވޭނެކަމެވެ. އަދި މިގޮތުން ކުރިމަތިލާ ކުރިމަތިލެވޭ، މުޅި ޖަލު ކުޑަކުރުމަށް ޝަރުޢީ ހުކުމަކުން ނަގާ 16 އަހަރުދުވަހަށް އަދަބު ނުދެވޭ ކަމަށް ބަލާނެކަމެވެ.

ނަމަވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ޖ) ގައި ބަޔާންކުރާ ވާހަކަ ސަރުކާރުން ބުނެދީފައި ވެއެވެ. އެ މާއްދާގައިވޭ "ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާއަށް، ޤާނޫނުގައިވާ ގޮތުގެމަތިން މަޢާފު ދިނުމާއި، އަދަބު ލުއިކޮށްދިނުމާއި ޖިނާއީ ކުށްތަކުގައި ޙުކުމްކޮށްފައިވާ، އިސްތިސްނާއީ ހާލަތްތަކުގައި އިތުރު ފުރުޞަތު ދިނުމުގެ ބާރު، މަޢާފުކުރުމުގެ ބާރު ލިބިގެންވެއެވެ. މިގޮތުން ނަޝީދުގެ ވަކީލުން ވާހަކަދައްކަވާފައިވާ ޤަޟިއްޔާގެ ގޮތުގައި ބުނެފައިވާ މިގޮތަށް ޙުކުމް ދެއްވާނެ ބާރު ރައީސުލްޖުމްހޫރިއްޔާއަށް ވާނެކަމެވެ. އަދި އެ ބާރު ޖިނާއީ ޤަޟިއްޔާތަކުގައި ޙުކުމް ކުރެވުނު މައްސަލަތަކުގައި ގިނަ ފަހަރު ކަނޑައަޅާފައިވާ 2 އަހަރު ބައި ފައްސަލާ ވެއެވެ. އަދި އެ ކަޝަފު އެ މައްސަލަ ބަލަން ނިންމުމުގެ ކުރިން ޤާނޫނާ ޚިލާފު މައްސަލަ ނިންމާފައި ވީ މައްސަލާ ބަލައިގަތުމެއް ކުރަންޖެހިފައެވެ.

މިއާ ޚިލާފަށް ސަރުކާރުން އަދިވެސް ބުނަނީ ނަޝީދުގެ ނިޔާއީ އިސްތިއުނާފު އަދިވެސް ނުކުރާ އެބަ އޮތްކަމަށެވެ. މިގޮތުން ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކުގެ އެއް ބައިގައި ނަޝީދަށް އަދިވެސް ހިފެހެއްޓޭ މައްސަލާ ބަލައިގަނެވޭނެކަން ބުނެވިފައި، ހަމަ އެ ދެކޮޅު ނަޝީދަށް ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުގެ ހުރިހާ މަރުޙަލާތައް ޙަވާލުކޮށްފައިވާކަން ބުނެފައިވޭ، މި ދެ ވާހަކަ އެބަ ޖެހޭ ފަހަރުގައެވެ.

VI. ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކުގެ ބައެއް ވަކިވަކި ޕެރެގްރާފްތަކަށް ރައްދު ދިނުން

މި ސެކްޝަނުގައި، ސަރުކާރުގެ ފާހަގަކުރުންތަކުގެ ޚުލާޞާ ވަކި ޕެރެގްރާފްތަކަށް، އެ ޕެރެގްރާފްތަކުގެ ނަންބަރު އަލިއަޅުވައި ދެންނެވުމަށް ވަނީ ބަލައިގެންނެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުން އަދަބަށް ޖެހުމުގެ ރައްދު ބަޔާންކުރެވޭނެއެވެ.

61. ނަޝީދުގެ ވަކީލުން ވޯކިންގ ގްރޫޕަށް ހުށަހެޅި ކޮމިއުނިކޭޝަނުގެ ރައްދުގައި، ސަރުކާރުން ހުށަހަޅާފައިވާ ޖަވާބުގައި، މި ހުށަހެޅުމަކީ ރިޕޯޓުގައިވާ ނުކުތާ ކުރެވޭނެ. ނަމަވެސް ކުރެވެއެވެ.

މިއީ ކަނޑައެޅިގެން ދުވަހު އިޖުތިމާޢުވެ. ވޯކިންގ ގްރޫޕް އޮން އާބިޓްރަރީ ޑިޓެންޝަނުން ބެލި *Mohamed Nasheed v.* *The Government of the Maldives.* މި މައްސަލައަށް އެ ގްރޫޕުން ނިންމުން ގިނަ ވަގުތު މަސައްކަތް ކުރަންޖެހިފައެވެ.

މި ދެންނެވި މައްސަލާގައި ވޯކިންގ ގްރޫޕުން ނިންމި ގޮތް އިޢުލާންކުރާ ދުވަހުން، ވޯކިންގ ގްރޫޕުގެ ނަޒަރުގައި ހުރި ދަލީލުތައް ސަރުކާރުން ހަމަޖެއްސުން ފުރިހަމައެވެ. އެއީ ނަޝީދަށް ޕަބްލިކް ހަރަކާތްތަކުގައި ބައި އެކަން ދިރާސާކުރަން ސަރުކާރުން ކުރިމަތިލާ ޖަވާބުދާރީ ވޯކިންގ ގްރޫޕުން ފަންނީގޮތުން ދެކިގެންނެވެ. މީހާ، ދަޢުވާތަކުގެ ޖަވާބުދާރީ ނަހަމަ ޤާނޫނީ، ހުށަހަޅާފައިވާ ވޯކިންގ ގްރޫޕުން ރިޕޯޓުތަކަށް، ސަރުކާރުން ހުށަހެޅި ހުކުމްތަކުގެ ޕްރޮސީޖަރ ނަޒަރިއްޔާތުން

ދިރާސާކުރުމަކާ، ފުދުވެރިވެގެން މި އުޅޭ ބާރަތަކާމެދު ވިޔަނާގެ ގާނޫނީ ހިންގުން ތަރުޖަމާގެ ސަބަބުން ފިޔަވަޅުތަކެވެ. މި ތަރުޖަމާން ސަރުކާރުގެ ހުރަސްއެޅިފައިވާ އޮތް އިތުބާރުގެ ފުރުޞަތަކީ ދުއްވާލުމަށެވެ. އަދި ޔުނިވާސަލް ސަރުކާރުގެ ކޮމިޓީ، އާރުޓިކަލް ނަމާކުރާތަކުގެ އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ ދަށުން ހުރިހާ ބާރުތަކާގުޅޭ ލިބިދޭ ބާރުދެވިފައިވާ ސަރުކާރުން އާއި ބޭނުން އަޅައިގެން ފާހަގަކޮށްފައެވެ. ނަމަވެސް ހަމައެކަނި ސިޔާސީ ގޮތުން ރައްޔިތުންގެ ޝަރީޢަތާ ހިލާފު ކަންކަމާ ކުރިމަތިލާ ރިޒަވޭޝަން ރިޒަވޭޝަނެއް ނޫނެވެ. މި ހަރަކާތްތަކަށް ބަލާއިރު ސަރުކާރުގެ މަސައްކަތް ގެނބިފައިވާ ރަށްރަށުގެ ޢިލްމީ ވަޒަންކުރުމަށް ޚަރަދުކުރައްވައިގެން ދިޔައީއެވެ. އދ. ގެ އިންސާނީ ޙައްޤުތަކާބެހޭ ހައި ކޮމިޝަނަރުން ފޮނުވިގެން، އެކަމަށް ގޮސް ބާރުގެ ސަރުކާރުތަކުގެ ބައިނަލްއަޤުވާމީ ޤައުމުތަކުގެ ޖަމާޢަތްތަކާއި ވިޔަފާރި މަސްތަކުގެ މިއަދުވެސް ޝަރީޢަތާ ކުރިމަތިލާ ކުރިއަރާފައިވާ ހާލަތެވެ. އަދި ވިޔަނާގެ ގޮތުގެ ސަރުކާރުން ހުރަހަށް ހަމަވާ ޤާނޫނުތައް ހުރި ބާރުތަކާއި ފިޔަވަޅުތަކާއި ދެކޮޅަށް ސަރުކާރުން ނުފެތޭ ގޮތަށް ސިޔާސަތު ސަރުކާރު ދަށުގައި ނިމިގެން ދިޔައީއެވެ.

އަދި މިއަންނަމުންދާ މުޢާހަދާތަކުގެ ބާރުތަކަށް، ވިޔަނާގެ ގޮތުގެ ހުރިހާ ރިޒަވޭޝަންތަކުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތާގެ އޮތް 55 ބާބަކާއި 292 ފަޞްލެވެ. ސަރުކާރުން ހުށަހެޅި ރިޒަވޭޝަންތަކަށް 444 ޕްރޮވިޝަނުގެ މާއްދާގެ 111 ބާބަކާއެވެ. އަދި 48 ޖަދުވަލެވެ. ދެން ސަރުކާރުގެ ރިޒަވޭޝަން ރިޒަވޭޝަނެއް ހަރަކާތްތެރިވުމުގެ ހުރަހެއް މިފަދަގައި އޮތް 44 ބާބަކާއި 262 ފަޞްލެވެ. މި ރިޒަވޭޝަނަށް ސަރުކާރުން ހުރަހެއް ކަނޑައަޅަން، ޤާނޫނީ ޤާނޫނީ ކުރިމަތިލުމެއް، އެޑްމިނިސްޓްރޭޓިވް އެންގުންތަކެވެ.

ދެން މިއަހަރުގެ ވިޔަނާ ގޮތުގެ 4 ސެޕްޓެމްބަރު 2015 ގައި އެ ގޮތުގެ ނަންބަރު 33/2015 ޤާނޫނަކަށް ފާސްކުރިއެވެ. މިގައި އޮތް 112 ޕްރޮވިޝަނުގެ މާއްދާގެ 21 ބާބަކާއެވެ. މިގެ ތަފާސީލު ސަރުކާރުން ދަށުގެ ހިމެނޭގޮތުން ދެކޮޅުވާ 28 ޕްރޮވިޝަނުގެ މާއްދާގެ ތަރުތީބު 4 ބާބަކަށް ހިމެނިގެންވެއެވެ.

ވީމާ ސަރުކާރުގެ ހުރަހެއްނެތްކަމަށް "ރިޒަވޭޝަނަށް ތަފާތުކުރަން ނުހަމަ ކުރިއަރާފައިވާ ނުފެންނަ ކުރިއަރާގެ" އިޖުތިމާޢީ އެދުމުގައި ވަރަށް ބޮޑު ބައިނަލްއަޤުވާމީ ދަރަޖަ ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

ނިންމުން

އިސްލާމީ ނަންގަނެވުނު ތަފާސްހިސާބުގެ އަދިގައި، ނަސޭހަތް ހައިކޮމިޝަނަރުގެ، އެންމެ މަސައްކަތް ޝަރީޢަތާކުރިމަގެ، އެންމެ ކޮންސަލްޓޭޓިވްގެ ގުޅުމާ ކޯޕަރޭޝަން ބައިނަލްއަޤުވާމީ ހިންގުން ޝަރީޢަތާމެދުގެ ނަޒަރީ ހާލަތު އެނގެއެވެ. މި ޝަރީޢަތާ ހިންގުމަށް ސިޔާސީ މަޤްބޫލުކޮށް ހިންގި ޤާނޫނުތަކުން ނަސޭހަތްދީ އަޅާ ކަނޑައެޅިފައިވާ. އެންމެ ސިޔާސީ ހިޔާލުތަކުގެ ސަމާލުކަމެވެ. އެންމެ ސަމާލުކަން ޖަމާޢަތުގެ އަލުން އަނބުރާ އަލްމާރުންގެއިވެއެވެ. ވީމާ އައި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ ދިނުމަށް މާއްދާތަކާ ހިޔާވަހި، ނަސޭހަތްގެ ބަރުދަލާ އާއްމުކޮށް ހަމައެއްވުމުގެ ކަރު ބަރުދަލުކަން އެނގެއެވެ. ވީމާ ރަނގަޅުކަން ކުރިމަތިލުމެއް ހައްދަވާފައިވާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްލަކޮށް ޕާޓީގެ ޖެނެވާގައި ފާހަގަ މަސައްކަތް ކުރިއަރާފައި އެމް އަދި.ސީ.ސީ.ޕީ.އާރުގެ 22 ވަނަ މާއްދާއާއި 25 ވަނަ މާއްދާގެ ހިޔާވަހި ކަންކަމާ ކަމާ ކަމާއްބެހޭ އަޅުވެސް ގާނޫނީ ހަމައެއްވުމަށް ކަމާއްބެހޭ ގުޅުން އެނގެއެވެ.

އިސްލާމީ ނަންގަނެވުނު ފެދަރިން، މި ކޮމިޝަނަރުގެ މަސައްކަތް އ.ދ.ގެ ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީން، މޮރޮކޮ-އަލްޖީރިއާ 2018 ގެ ސެޝަނުގައި، ރައްޔިތުން ފާސްކުރުމަށް، ނަސޭހަތްގެ ފަރާތުން ނުހަމަ އިޞްލާހުތަކެއް އެދިއެވެ. އ.ދ.ގެ ހިއުމަން ރައިޓްސް ކޮމިޓީން މިކަމުގައި ރައްޔިތު ޝަރީޢަތް ރާސްޓްރީކޮށް ނަސޭހަތް ފޮނުއްވިއިރުގައި ގެއްލުން ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި މި ފަރާތުގެ ރިޔާސީ އިންތިޚާބުގައި ކުރިމަތިލާއިރުގެ ފުރުޞަތު ގެއްލިއްޖެއެވެ.